

นานาสาระ

รวบรวมเรียบเรียง

โดย

ธมฺมวฑฺฒโฒ ภิกขุ

น.ธ.เอก, วศ.บ. (ไฟฟ้า), M.S. (Computer)

วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร

ISBN: 974-340-585-2

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๖

พิมพ์ครั้งที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๗

พิมพ์ครั้งที่ ๓ เมษายน ๒๕๓๗

พิมพ์ครั้งที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๙ (แก้ไขเพิ่มเติม)

พิมพ์ครั้งที่ ๕ มกราคม ๒๕๔๑

พิมพ์ครั้งที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑

พิมพ์ครั้งที่ ๗ มกราคม ๒๕๔๒ (แก้ไขเพิ่มเติม)

สารบัญ

* การอุทิศส่วนบุญ	* ความประหยัดของพระอานนท์	* ความสงสัยของพระเจ้าอโศก	
* อุทิศบาปได้หรือไม่	* ตันหาย กำไรสูญ ชีวิตขาดทุน	* ลอยบาป	* ปลงบาป
* วัดขึ้นป้องกันโรคคิดสั้น	* บทเรียนจากเทวราช	* น้ำขึ้นให้รีบตัก	* การนุชาญญ
* คนสิ้นท่า	* เทวทูตจากดาวดึงส์	* เกลือจิ้มเกลือ	* สาระว่าด้วยศีล
* ชื่ออันสำคัญไฉน	* วิธีทำใจเมื่อใกล้ตาย	* การถ่อมมงคลตื่นข่าว	* สาระว่าด้วยทาน
* เทคนิคในการสอนเด็กเล็ก	* วิธีห้ามจิตไม่ให้คิดอกุศล	* อยากรู้ชื่อว่ารักตน	
* ทำไมยิ่งค้ายิ่งขาดทุน คอร์รัปชันกลับร่ำรวย			

คำนำ

หนังสือ “นานาสาระ” ประกอบด้วยสาระทั่วไปที่นำรู้ น่าสนใจ ไม่น่าเบื่อโดยเฉพะ เนื้อหาส่วนใหญ่รวบรวมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา (ฉบับแปลของมหาหมกฺก) เช่น บุญ-บาปคืออะไร อุทิศบุญ-บาปให้กันได้อย่างไร ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ควร-ไม่ควร มีอะไรเป็นมาตรฐาน ทำบาปแล้วควรจะทำอย่างไร วิธีสังเกตและปลอบใจผู้ที่ยึดจะฆ่าตัวตาย ฯลฯ นำมาเสนอเพื่อให้ท่านผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรมอย่างถูกต้อง ไม่หลงงมงาย รู้จักเชื่ออย่างมีเหตุผล รู้จักเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ และเกิดกำลังใจที่จะละบาปบำเพ็ญบุญให้ยิ่งขึ้นไป

ขออนุโมทนาและขอบคุณท่านที่บริจาคทรัพย์ ท่านเจ้าของบทความ คติหรือข้อคิดที่ปรากฏในหนังสือนี้ รวมทั้งท่านที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำต่างๆ ทำให้การพิมพ์หนังสือนี้สำเร็จด้วยดี ท่านเหล่านี้ย่อมมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของธรรมวินัยนี้ด้วย หากมีความผิดพลาดใดๆ ในหนังสือนี้ ขอท่านผู้ช่วยแนะนำ แก้ไข หรือท้วงติงด้วย

ขออำนาจแห่งพระรัตนตรัยและอำนาจแห่งธรรมวินัยท่านนี้จงเป็นพลวปัจจัยให้ทุกท่านทุกท่านมีความเห็นชอบ รังเกียจการทำชั่ว เกรงกลัววาปกรรม ยินดีพอใจทำแต่บุญกุศล เมื่อเห็นชอบและปฏิบัติชอบ ความปรารถนาอันชอบ (ธรรม) ย่อมสัมฤทธิ์ผล

ธมฺมวฑฺฒโฒ ภิกขุ

๑ มกราคม ๒๕๔๒

วัดโสมนัสวิหาร คณะ ๖

ป้อมปราบฯ กทม. ๑๐๑๐๐ โทร. ๖๒๙-๙๖๓๔

การอุทิศส่วนบุญ

คำว่า บุญ แปลว่า สะอาด ผุดผ่อง เมื่อกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนา อาจแบ่งความหมายได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑. โดยสภาพของจิต ได้แก่ ความสะอาดผ่องใสแห่งจิต
๒. โดยเหตุ ได้แก่ การทำคุณงามความดีทุกอย่าง
๓. โดยผล ได้แก่ ความสุข

ตามประเพณีไทย ไม่ว่าจะปรารถนาเหตุที่เป็นมงคลหรืออวมงคลมักจะมีการทำบุญ คือการให้ทานร่วมด้วยเสมอ บุญที่เกิดจากการให้ทานเรียกว่า ทานมัย หลังจากทำบุญก็อุทิศส่วนบุญไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายเรียกว่า มตกทาน (มตก = มृतาย) หรือทักษิณานุปทาน (ทักษิณา = ของทำบุญ) ถ้าเป็นการทำบุญอุทิศเฉพาะบรรพบิด (บิดา ปู่ ทวด) เรียกว่า ปุพฺพเปตฺพลี

เรื่องการอุทิศส่วนบุญนี้ มักจะเกิดความสงสัยว่า ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับส่วนบุญที่อุทิศไปให้หรือไม่ ถ้าได้รับได้รับอย่างไร ความสงสัยในเรื่องนี้มีมานานแล้ว

สมัยพุทธกาล ชาลุสโณภพพรหมณ์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า

ช. พระโคตมผู้เจริญ พวกพรหมณ์ย่อมให้ทานด้วยเชื่อว่าทานนี้ย่อมสำเร็จแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ขอญาติที่ล่วงลับไปแล้วจงบริโภคทานนี้ ทานนั้นย่อมสำเร็จแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วหรือ ญาติที่ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้น ย่อมได้บริโภคทานนั้นหรือ

พ. ดูก่อนพรหมณ์ ทานนั้นย่อมสำเร็จในฐานะ ย่อมไม่สำเร็จในฐานะ (ทานย่อมมีโอกาสสำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง)

ช. ในฐานะเป็นไหน ในฐานะเป็นไหน (โอกาสที่สำเร็จเป็นไหน ไม่สำเร็จเป็นไหน)

พ. บุคคลที่ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พวดเทจ พวดส่อเสียด (ยุให้เขาแตกกัน) พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้า ออยากได้ของผู้อื่นในทางไม่ชอบ ปองร้ายผู้อื่น เห็นผิด เมื่อเขาตายย่อมไปเกิดในนรก เลี้ยงอัตภาพด้วยอาหารของสัตว์นรก นี่เป็นฐานะที่ทานย่อมไม่สำเร็จ

หากเขาไม่เกิดในนรก แต่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เลี้ยงอัตภาพด้วยอาหารของสัตว์ดิรัจฉาน นี่ก็เป็นฐานะที่ทานย่อมไม่สำเร็จ บุคคลผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุดเทจ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้า ไม่อยากได้ของผู้อื่นในทางไม่ชอบ ไม่ปองร้ายผู้อื่น เห็นชอบ เมื่อเขาตายย่อมไปเกิดเป็นมนุษย์ เลี้ยงอัตภาพด้วยอาหารของมนุษย์ นี่เป็น ฐานะที่ทานย่อมไม่สำเร็จ

หากเขาไม่เกิดเป็นมนุษย์ แต่เกิดเป็นเทวดา เลี้ยงอัตภาพด้วยอาหารของเทวดา นี่ก็เป็นฐานะที่ทานย่อมไม่สำเร็จ

บุคคลที่กระทำบาปกรรม มีการฆ่าสัตว์ เป็นต้น เมื่อตายไปย่อมเกิดเป็นเปรต เลี้ยงอัตภาพด้วยอาหารของเปรต หรือว่าญาติมิตรของเขาอุทิศปัตติทานมัยจากมนุษย์โลกนี้ไปให้ เขาย่อมเลี้ยงอัตภาพ ด้วยปัตติทานมัยนั้น นี่แลเป็นฐานะที่ทานย่อมสำเร็จ

ช. ถ้าญาติที่ล่วงลับไปแล้วไม่เข้าถึงฐานะนั้น (เปรต) ใครเล่าจะบริโภคทานนั้น

พ. ญาติที่ล่วงลับไปแล้วเหล่านี้ของทายก (ผู้ให้) ที่เข้าถึงฐานะนั้นมีอยู่ ญาติเหล่านั้นย่อมบริโภคทานนั้น

ช. ถ้าญาติที่ล่วงลับไปแล้วไม่เข้าถึงฐานะนั้น และญาติที่ล่วงลับ ไปแล้วเหล่านี้ของทายกก็ไม่เข้าถึงฐานะนั้น ใครเล่าจะบริโภคทานนั้น

พ. มิใช่โอกาสที่จะมีได้ที่ฐานะนั้นจะพึงว่างจากญาติที่ล่วงลับไปแล้วโดยกาลक्षणเช่นนี้ อีกประการหนึ่ง แม้ทายกก็เป็นผู้ไม่ไร้ผล

ช. พระโคตมผู้เจริญย่อมตรัสกำหนดแม่ในในฐานะหรือ

พ. ดูก่อนพรหมณ์ เรากล่าวกำหนดแม่ในในฐานะ

ข้อที่บุคคลเป็นผู้กระทำบาปกรรม มีการฆ่าสัตว์ เป็นต้น เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นช้างบ้าง ม้าบ้าง โคบ้าง สุนัขบ้าง ด้วยกรรมนั้น ส่วนข้อที่บุคคลนั้นเป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณพรหมณ์ ผู้นั้นย่อมได้ข้าว น้ำ มาลา และเครื่องอลังการต่างๆ ในกำเนิดเหล่านั้น

ข้อที่บุคคลเว้นขาดจากบาปกรรม มีการฆ่าสัตว์ เป็นต้น เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นมนุษย์หรือเทวดาด้วยกรรมนั้น และข้อที่บุคคลนั้นเป็นผู้ให้ทานแก่สมณพรหมณ์ ผู้นั้นย่อมได้บุญจากมคุณ อันเป็นของมนุษย์หรือของทิพย์ ในมนุษย์โลกหรือเทวโลกนั้น ด้วยกรรมนั้น

ดูก่อนพรหมณ์ แม้ทายกก็เป็นผู้ไม่ไร้ผล

ในลัทธิพรหมณ์มีความเชื่อถือกันว่า ทานที่ถวายเพื่ออุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ทายกผู้ให้ย่อมไม่ได้รับผลทาน ดังนั้น ชาลุสโณภพพรหมณ์ จึงกล่าวอุทานด้วยความดีใจว่า พระโคตมผู้เจริญ ข้อที่แม้ทายกก็เป็นผู้ไม่ไร้ผลนี้ เป็นของควรเพื่อให้ทานโดยแท้ จากนั้นก็แสดงตนเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

(ชาลุสโณภพสูตรและอรรถกถา ๒๔/๑๖๖ (พระไตรปิฎก เล่ม ๒๔ ข้อ ๑๖๖))

พระพุทธเจ้าทรงบรรยายสภาพโลกแห่งเปรต (ปิตติวิสัย) ว่า
 ก็ในปิตติวิสัยนั้น ไม่มีภิกษุกรรมกรทำไร่นา ไม่มีการเลี้ยงโค ในปิตติวิสัยนั้น การค้า การซื้อขายด้วยเงิน ก็ไม่มี
 ผู้ทำการกสิกรรมไปแล้ว (ตาย) ย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปในปิตติวิสัยนั้น ด้วยทานที่ญาติให้แล้วจากมนุษยโลกนี้
 น้ำตกลงบนที่ดอน ย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉนฺได ทานที่ทายกให้ไปจากมนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่ฝูงเปรต ฉนฺน
 เหมือนกัน

บุคคลเมื่อระลึกถึงกิจที่ท่านเคยทำมาแต่ก่อนว่า ท่านได้ทำกิจแก่เรา ได้ให้แก่เรา ได้เป็นญาติมิตร เป็นเพื่อนของ
 เรา ดังนี้ จึงควรให้ทักษิณาแก่ฝูงเปรต

การร้องให้ การเสรำโศก หรือการพิโรธรำพันอย่างอื่น ๆ ก็ไม่ควรทำ เพราะการร้องให้เป็นต้นนั้น ไม่เป็นประโยชน์
 แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ญาติทั้งหลายก็คงอยู่อย่างนั้น (มีแต่ทำตนให้ เดือดร้อนเท่านั้น)

ทักษิณานี้แล อันทายกให้ไว้ ตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ทายกนั้น โดยฐานะตลอดกาลนาน

(ติโรกฐาทสูตร ๒๕/๘)

อรรถกถาติโรกฐาทสูตรได้บรรยายถึงลักษณะของเปรตว่า

บางพวกมีหนวดและผมยาวหน้าดำ มีอวัยวะใหญ่หน้อยหย่อนยาน ผอมหยาบดำเหมือนต้นตาลถูกไฟเผาไหม้ ยืนต้นอยู่ในที่
 นั้นๆ บางพวกมีเรือนร่างถูกเปลวไฟ (แห่งความกระหายน้ำ) ที่ตั้งขึ้นจากท้องแลบออกจากปากแผดเผาอยู่ บางพวกไม่ได้ร้อ
 นอกจากรสคือความหิวกระหาย ถึงได้ข้าวน้ำก็ไม่สามารถบริโภคได้ตามต้องการเพราะมีหลอดคอเล็กเท่า ฐะมิม แต่มีท้องใหญ่ดังภูเขา
 บางพวกมีรูปร่างไม่น่าดู แปลกประหลาดและน่าสะพรึงกลัวเหลือเกิน ได้น้ำเลือด น้ำหนอง ไขข้อ ที่ไหลออกจากแผลหัวฝีที่แตกของ
 กันและกัน หรือของสัตว์อื่น ลิ้มเลียเหมือนน้ำอมฤต

เรื่องการอุทิศส่วนบุญมีสาระที่ควรกล่าวถึงดังนี้

๑. การอุทิศส่วนบุญจัดเป็นบุญอย่างหนึ่งเรียกว่า **ปัตติทานมัย** แปลว่า **บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ** การอุทิศส่วนบุญ
 ให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้วหลังจากถวายทาน ทำให้ได้บุญสองต่อ คือ ทานมัย และ ปัตติทานมัย ประเพณีกรวดน้ำหลังถวายทานแสดง
 ให้เห็นถึงความ ฉลาด ของบรรพชนไทย

๒. พวกพราหมณ์ในอินเดียกรวดน้ำโดยการลงไปในแม่น้ำ เขามือยกอบน้ำขึ้นแล้วปล่อยให้ค่อยๆ ร่วงลง นึกถึงผู้ตายไปพลาง
 ว่า ขอให้มน้ำนี้ระงับความกระหายของท่านผู้นั้น

๓. การกรวดน้ำของไทยเราคงได้เค้ามาจากการกรวดน้ำของพวกพราหมณ์ แต่ของไทยเรานิยมใช้ภาชนะ เช่น เต้า แก้วน้ำ
 หรือ จอก มีภาชนะอีกใบ เช่น ชันหรือถาด รับน้ำกรวด แล้วเอาไปเทที่ดิน หรือกรวดลงดินโดยตรง เริ่มรินน้ำเมื่อพระองค์หัวหน้าเริ่ม
 สวดยถา พยายามรินน้ำให้หมดพร้อมกับพระหัวหน้าสวดยถาจบ เมื่อพระทั้งหมดเริ่มสวดสัพพีพร้อมกัน ก็วางที่กรวดน้ำแล้วพนมมือ
 รับพรต่อไป

๔. คำกรวดน้ำอย่างสั้นว่า **อิหัง เม ญาติันัง โหตุ** ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติของข้าพเจ้า หรือขอส่วนบุญนี้จง
 สำเร็จแก่ ... (ออกชื่อผู้ล่วงลับ) จะว่าเป็นภาษาบาลีหรือภาษาไทยก็ได้ จะนึกในใจก็ได้

๕. การกรวดน้ำ คือการตั้งใจอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ โดยใช้ น้ำเป็นเครื่องรวมกระแสจิตที่ตั้งใจอุทิศให้แนว
 แน่ ถ้าน้ำช่วยให้สร้าวมจิตได้ดีก็จงใช้น้ำ ถ้าน้ำทำให้จิตวุ่นวายไม่เป็นสมาธิ ก็ไม่ต้องใช้น้ำ เพราะการอุทิศส่วนบุญนั้น
 (ถ้าสำเร็จก็) สำเร็จด้วยใจ ไม่ใช่สำเร็จด้วยน้ำ ถ้าใช้น้ำกรินน้ำให้หลังเป็นสายลงไป ไม่ใช่ทำให้หยดตึงๆ และไม่ควรถือว่าไปรอง
 เพราะทำให้หน้าหกเลอะเทอะโดยไม่จำเป็น ทั้งยังทำให้กระแสจิตที่ตั้งใจอุทิศส่วนบุญไม่เป็นสมาธิ และ ด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ จึงไม่
 จำเป็นต้องรวมกลุ่มกันเอามือไปแตะตัวของผู้ที่กำลังกรวดน้ำ (โดยตรงหรือโดยอ้อม) แทนที่จะมีวุ่นวาย (รวมภายนอก) เช่นนั้น ทุก
 คนต่าง (รวมภายใน ด้วยการ) รวมกระแสจิตของตนให้แน่วแน่ต่อการแผ่ส่วนกุศลจะดีกว่า

๖. ท่านให้กรวดน้ำตอนยถา เพราะเป็นคำบาลีที่สนับสนุนการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ล่วงลับ ขอให้เป็นผลสำเร็จ เช่นเดียวกับน้ำ
 ซึ่งไหลจากที่ต่างๆ เป็นแม่น้ำใหญ่เต็มซาก็ทำให้ทะเลเต็มเปี่ยมได้ ฉะนั้น ส่วนในบทสัพพีไม่กล่าวถึงการแผ่ส่วนบุญเลย มีแต่คำให้พร
 แก่เจ้าภาพ

๗. อรรถกถาติโรกฐาทสูตรกล่าวว่า พระเจ้าพิมพิสารถวายมหาทานแล้ว ไม่ได้ทรงอุทิศทานนั้นให้แก่ใครๆ เลย หมู่เปรตพระ
 ประยูรญาติที่มารอจึงไม่ได้รับส่วนบุญ การอุทิศของเจ้าภาพจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง

๘. ถ้าผู้รับทานเป็นผู้มีศีลไม่ทุศีล บุญย่อมเกิดมาก การอุทิศส่วนบุญย่อมมีโอกาสสำเร็จมากขึ้น ประเพณีไทยจึงนิยม
 ทำบุญกับ พระสงฆ์ซึ่งเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า

๙. การที่เปรตรับรู้และพลอยยินดีในการทำบุญและอุทิศส่วนบุญของเจ้าภาพ ไม่เมินเฉย ไม่ริษยา นั้นแหละเป็นการทำบุญ
 อย่างหนึ่ง เรียกว่า **ปัตตานุโมทนา** แปลว่า **บุญสำเร็จด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น** ที่พูดกันว่า เปรตได้รับส่วนบุญ ก็
 หมายถึงเปรต ทำบุญด้วยการพลอยยินดีในทานมัยที่เจ้าภาพทำและอุทิศมาให้เป็นบุญที่เปรตทำด้วยตนเองแท้ๆ ไม่ใช่
 บุญที่เจ้าภาพหรือพระสงฆ์ ส่งมาให้ เพราะว่าบุญกุศลหรือความดีไม่ใช่วัตถุสิ่งของที่หยิบยื่นให้กันได้ ไม่ใช่ข้าวของที่หาซื้อได้ตาม

ห้องตลาด ไม่เคยมีใครได้ตีลอยๆ โดยไม่ได้ทำอะไรเลย ถ้าอยากได้ตีก็ต้องทำความดี ดังนั้นท่านจึงกล่าวว่า **ความดีไม่มีขาย อยากได้ต้องทำเอง**

๑๐. เมื่ออนุโมทนา (พลอยยินดี) แล้ว เปรตจะได้รับอาหารที่เหมาะสมกับภพภูมิของตน มิใช่ว่าเจ้าภาพถวายอาหารใดแล้ว เปรตก็ได้รับอาหารนั้น หากบุญมีกำลังมากพอ ความเป็นเปรตก็อาจจะสิ้นสุด กลายเป็นเทพที่สมบูรณ์ด้วยอาหารทิพย์ ดังเรื่องในสังสารโมกขเปติวัตถุ (๒๖/๙๘) ความว่า

พระสารีบุตรได้ถวายข้าวค้ำหนึ่ง ผ้าประมาณเท่าฝ่ามือหนึ่งผืน และน้ำดื่มหนึ่งขันแก่ภิกษุรูปหนึ่ง อุทิศส่วนบุญให้นางเปรตผู้มีร่างซูบผอมและเปลือยกาย เมื่อนางเปรตนั้นอนุโมทนาแล้วก็กลายเป็นเทพิตาผู้มีวรรณะอันสวยงาม เพียบพร้อมไปด้วยอาหารทิพย์และผ้าทิพย์

เรื่องนี้แสดงว่า ผลแห่งทานไม่ได้ขึ้นกับปริมาณของวัตถุที่ให้ แต่ขึ้นกับความบริสุทธิ์ของเจตนาที่ให้ ความบริสุทธิ์ของวัตถุที่ให้ และความบริสุทธิ์ของผู้รับ

หนึ่ง ผู้ที่เชื่อถือได้ท่านหนึ่งเคยเล่าเรื่องทำนองนี้ให้ผู้เรียบเรียงฟัง เป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา ความว่า

ชายผู้หนึ่งไม่ใช่ชาวพุทธ ได้ฝันเห็นบิดาผู้ล่วงลับไป อยู่ในสภาพเปลือยและผอม จึงได้ทำบุญตามลัทธิของตน เมื่ออุทิศแล้วยังฝันเห็นบิดาอยู่ในสภาพเดิม จึงมาปรึกษาเพื่อนที่เป็นชาวพุทธ เพื่อนแนะนำให้ทำบุญใส่บาตร เมื่อทำบุญอุทิศให้แล้ว ได้ฝันเห็นบิดาอ้วนท้วนขึ้นแต่ยังอยู่ในสภาพเปลือย จึงได้ถวายจีวรแด่พระภิกษุ ในที่สุด ก็ฝันเห็นบิดาพ้นจากสภาพเปลือย

๑๑. การอุทิศส่วนบุญจะมีโอกาสสำเร็จต่อเมื่อผู้ตายไปเกิดเป็นเปรตเท่านั้น ถ้าไปเกิดในภพภูมิอื่นๆ บุญที่อุทิศให้ย่อมไม่สำเร็จ แม้ว่าเขาจะรับรู้และอนุโมทนา เขาก็จะได้เพียงจิตที่อนุโมทนาเท่านั้น มิได้เกิด ความอิมหันต์สำราญเพราะอาหารที่ทายกอุทิศไปให้เหมือนเปรตได้รับเลย

๑๒. การแผ่ส่วนกุศลจะทำเมื่อใดก็ได้ขึ้นกับความสะดวก ถ้า ตั้งใจอุทิศส่วนกุศล แม้ทำบุญไว้นานแล้วยังอุทิศได้ อยางไรก็ตาม ถ้าคำนึงว่ามีผู้กำลังรอคอยอยู่ด้วยความกระวนกระวาย ก็ควรรีบอุทิศทันทีที่มีโอกาส คือเมื่อถวายทานเสร็จใหม่ๆ

๑๓. บางคนชี้เหนียวบุญเพราะเข้าใจผิดว่า ถ้ากรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้คนอื่นแล้ว บุญจะหมดไป ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น เพราะบุญไม่ใช่วัตถุสิ่งของซึ่งยิ่งให้ยิ่งหมด ตรงกันข้าม บุญเป็นนามธรรม ให้ได้ไม่มีวันหมด ซ้ำยิ่งให้ยิ่งเพิ่ม กล่าวคือ ไม่ว่าจะอุทิศส่วนบุญกี่ครั้ง บุญหรือทานมัยนั้นก็ยังคงอยู่ครบถ้วนเหมือนเดิม ซ้ำยังได้ปัตติทานมัยเพิ่มขึ้นทุกครั้งไป ดังนั้น เมื่อทำบุญแล้ว จะแผ่ส่วนบุญก็พินทุ์หมื่นครั้งก็ได้ไม่จำกัด ลักษณะเช่นนี้ของบุญอาจเปรียบได้กับวิชาความรู้ซึ่งให้เท่าไรก็ไม่หมด ซ้ำยิ่งให้ยิ่งเพิ่ม กล่าวคือยิ่งสอนก็ยิ่งชำนาญ

๑๔. เมื่อทำบุญอุทิศไปให้แล้ว ก็อย่าห่วงกังวลว่าจะถึงผู้รับหรือไม่เพราะทำให้จิตใจเศร้าหมอง เกิดบาปทางใจโดยไม่จำเป็น

๑๕. สรุปว่าการอุทิศส่วนบุญให้ผู้ตายอาจสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ดังนั้น เพื่อความไม่ประมาท จึงควรรีบทำบุญด้วยตัวเองเสียในวันนี้ เพราะทำให้มั่นใจว่าเราผู้ทาย่อมไม่ไร้ผล หากไปเกิดในภพภูมิที่ลำบากยากแค้น อำนาจบุญกุศลก็จะช่วยเหลือผ่อนหนักให้เป็นเบา

อุทิศบาปได้หรือไม่

คำว่า **บาป** แปลว่า **ชั่ว เลว** เมื่อกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนา อาจแบ่งความหมายได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑. โดยสภาพของจิต ได้แก่ ความเศร้าหมองแห่งจิต

๒. โดยเหตุ ได้แก่ การทำความชั่วทุกอย่าง

๓. โดยผล ได้แก่ ความทุกข์

ได้กล่าวมาแล้วว่า การอุทิศผลบุญให้ผู้อื่นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ดังนั้น เมื่อทำบาปแล้วก็น่าจะอุทิศผลบาปไปให้คนที่เราไม่พอใจ ให้เขารับผลบาปแทน หรือช่วยผ่อนหนักเป็นเบา การอุทิศผลบาปจะเป็นไปได้หรือไม่ ขอให้พิจารณาจากเรื่องต่อไปนี้

ในอดีตกาล ณ กรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์ (■ที่จะได้ตรัส■เป็นพระพุทธเจ้า) บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ เจริญวัยแล้วออกบวชเป็นฤๅษี วันหนึ่ง ได้ออกมาจากป่าหิมพานต์เพื่อต้องการเสพรสเปรี้ยวเค็ม จึงเที่ยวภิกษาจารไปในกรุงพาราณสี

ครั้งนั้น คหบดีผู้หนึ่งคิดว่า เราจักแกล้งดาบสให้ลำบาก จึงนิมนต์ให้เข้าไปสู่เรือน ให้นั่งบนอาสนะแล้วอังคาส (เลี้ยงพระ) ด้วยปลาและเนื้อ ครั้นเสร็จภัตกิจแล้ว คหบดีจึงเข้าไปนั่ง ณ ที่อันสมควร แล้วกล่าวว่า ท่านได้บริโภคเนื้อซึ่งข้าพเจ้าฆ่าเพื่อปรุงเป็นอาหารถวายท่านโดยเฉพาะ ขออกุศลน้อยอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าเลย จงเป็นของท่านแต่ผู้เดียวเถิด

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า ถ้าสมณะเป็นผู้มีปัญญา แม้จะบริโภคทานที่บุคคลผู้ไม่สำรวม ฆ่าบุตรและภรรยาเพื่อเอาเนื้อมาถวาย ก็ย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยบาปเลย

เมื่อพระโพธิสัตว์แสดงธรรมแล้วก็ลุกจากอาสนะหลักไป

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. ในคัมภีร์มิลินทปัญหา พระนาคเสนอธิบายว่า บาบไปไม่ถึงผู้รับเพราะว่ากุศลย่อมไม่มีใครต้องการ เหตุผลอีกอย่างคือ บาบมีผลน้อย เมื่อมีผลน้อยจึงให้ผลเฉพาะผู้ทำไม่อาจแผ่ผลให้คนอื่น ดังนั้น บาบจึงอุทิศหรือยึดยึดให้กันไม่ได้ ผิดกับบุญซึ่งมีผลมากจึงอุทิศให้กันได้

บุญมีผลมากเพราะเหตุว่า เมื่อบุคคลทำบุญมีการให้ทานเป็นต้น เขาย่อมรำเริงดีใจ เมื่อคิดถึงกุศลคราวใด ก็เกิดปีติเรื่อยไปทุกครั้ง ดังนั้น กุศลจึงเจริญยิ่งขึ้นไป ผู้ที่นั้นจึงอาจแบ่งกุศลให้ผู้อื่นได้ บาบมีผลน้อย เพราะเหตุว่าผู้ทำบาบย่อมได้รับความร้อนใจ ใจย่อมหดหู่ถอยกลับจากบาบนั้น อกุศลนั้นก็ยิ่งออกงามอีกต่อไป มีแต่จะหมดไปเท่านั้น

๒. การตั้งใจแก่งผู้อื่นด้วยการทำบาบ เช่น ฆ่าสัตว์ แล้วนำเนื้อไปให้บริโศค ผู้บริโศคย่อมไม่มีส่วนในบาบอันเนื่องมาจากการฆ่า สัตว์เลย เพราะว่าไม่รู้ ไม่เห็น ไม่สงสัยแต่อย่างใด

๓. เจตนาฆ่ากับเจตนากินต่างกัน ตราบใดที่ไม่มีเจตนาฆ่าย่อมไม่บาบ ดังนั้น ผู้ที่ซื้อเนื้อสัตว์ตามตลาดมากินจะได้บาบมาแต่ไหน ถ้ามีเจตนาฆ่า ไม่ว่าจะฆ่ากินหรือฆ่าเล่นก็บาบทั้งนั้น

๔. ถึงไม่ได้กินเนื้อ แต่ชักชวนให้ผู้อื่นฆ่า กล่าวสรรเสริญการฆ่า พอใจในการฆ่า หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการฆ่าสัตว์นั้น แม้จะไม่ได้กินเนื้อ ก็ย่อมมีส่วนแห่งบาบโดยอัตโนมัติ

๕. หากผู้ใดสงสยว่าการกินเนื้อสัตว์จะทำให้ตนมีส่วนในบาบ ผู้นั้นก็สมควรกินเนื้อสัตว์

๖. ถ้าถือมังสวิรัตแล้วช่วยให้กรรมฐานเจริญ หรือช่วยให้กุศลธรรมเจริญ อกุศลธรรมเสื่อม ก็ควรถือ หากว่าถือแล้วคนชู้ เหนียว ชี้โกธ ชี้ลิม .. ก็ยังคงชู้เหนียว ชี้โกธ ชี้ลิม .. เหมือนเดิม ก็ไม่ควรถือ หรือบางคนถือแล้วเข้าใจผิดว่า ตนรักษาศีลข้อหนึ่งได้ดีกว่าคนอื่น โดยลืมนึกว่า ผักผลไม้ที่กินก็ผ่านการฉีดยาเพื่อฆ่าแมลงมาเช่นกัน อย่างนี้ก็ไม่ควรถือ ส่วนผู้ที่กินเนื้อ (โดยเฉพาะนักบวช) ก็ควรตรวจสอบดูว่า กินเพื่อทำตัวให้เลี้ยงง่าย หรือกินเพื่อตามใจปากกันแน่ ดังนั้น จะกินเนื้อ หรือกินผักก็ไม่ต่างกัน **ปัญหา** ไม่ได้อยู่ที่กินอะไร แต่อยู่ที่กินอย่างไรก็เลสตัณหาก็จะเบาบางลง

วัคซีนป้องกันโรคคิดสั้น

จากสถิติปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ประเทศไทยมีการฆ่าตัวตายโดยเฉลี่ยวันละประมาณ ๑๐ คน แม้แต่เด็กก็ฆ่าตัวตายมาแล้ว ส่วนสถิติทั่วโลก องค์การอนามัยโลกรายงานมาว่า ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยเฉลี่ยมีคนฆ่าตัวตาย ๑ คน ทุก ๔๐ วินาที ดังนั้น การฆ่าตัวตายจึงเป็นเรื่องใกล้ตัว อาจเกิดกับครอบครัวใดๆ ได้ทุกเมื่อ ถ้าศึกษาบทความนี้ให้ถี่ถ้วนก็อาจจะนำไปใช้เป็นวัคซีนป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากโรคคิดสั้น และใช้เป็นแนวทางในการสังเกตหรือปลอบใจบุคคลอื่นซึ่งมีแนวโน้มว่าจะฆ่าตัวตาย

เนื่องจากทุกคนต่างรักชีวิต ดังนั้น โดยปกติแล้ว คนส่วนมากจะไม่ฆ่าตัวตายทันที ข้อมูลจาก 1667 ฮอตไลน์ คลายเครียดของกรมสุขภาพจิตระบุว่า สัญญาณอันตรายของผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย มีดังนี้

๑. แยกตัว ไม่พูดกับใคร
๒. มีคนในครอบครัวฆ่าตัวตายมาก่อน
๓. เคยพยายามฆ่าตัวตายมาแล้ว
๔. มีแผนฆ่าตัวตายแน่นอน โดยดูจากการแจกจ่ายของรักของหวง พุดจาฝากฝังคนข้างหลัง จัดการงานหรือทรัพย์สินให้เรียบร้อย
๕. เวลาพูดมีน้ำเสียงวิตกกังวล สีหน้าเศร้าหมอง
๖. คิดเหวี่ยงหรือยาเสพติด
๗. ทรมานจากโรคจนต้องพึ่งยารักษาเป็นประจำและนอนไม่หลับติดต่อกัน เป็นเวลานานๆ
๘. ชอบพูดเปรยว่าอยากตาย ไม่อยากมีชีวิตอยู่ต่อไป รู้สึกว่าตัวเอง ไม่มีความหมาย
๙. อยู่อย่างโดดเดี่ยว ทำให้เหงา เศร้า รู้สึกเหมือนอยู่ตัวคนเดียวในโลก
๑๐. ประสบปัญหาชีวิต เช่น สูญเสียคนรักกะทันหัน ล้มละลาย เป็นโรคที่รักษาไม่หาย พิกัดจากอุบัติเหตุ
๑๑. มีอารมณ์ขื่นๆ ลงๆ อยู่เสมอ ที่น่าระวังคือเมื่ออารมณ์เปลี่ยนแปลงเป็นตรงกันข้าม จากซึมเศร้าหรือหงุดหงิดมานาน กลับดูสบายอกสบายใจอย่างผิดปกติ ช่วงนี้แสดงว่าเขารวบรวมความกล้าและตัดสินใจได้แน่นอนแล้วว่า จะฆ่าตัวตาย

ถ้าผู้ใดมีสัญญาณดังกล่าวมานี้ ญาติพี่น้องหรือเพื่อนสนิทควรจะดูแล คนผู้นั้นอย่างดี คอยอยู่เป็นเพื่อนพูดคุยอย่างใกล้ชิด พูดให้กำลังใจ เพื่อให้คลายความเครียด ความเศร้า ความเหงา ความกังวล

สาระที่ควรกล่าวถึงเพื่อปลอบใจหรือเตือนสติผู้ที่คิดจะฆ่าตัวตายมีดังนี้

๑. ในโลกนี้มีใครบ้างที่ไม่เคยผิดหวังเลย ใครเล่าจะได้สมดังใจปรารถนา ทุกครั้ง เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ไม่เป็นไปตามที่เราคิด แต่เป็นไปตามที่มันจะเป็น แม้สิ่งที่เราไม่ชอบและไม่เห็นด้วยเลย มันก็เกิดขึ้นได้ คนที่ผิดหวังจึงมีอยู่นับล้านๆ คนทั่วโลก มิใช่มีเราเพียงผู้เดียว ความผิดหวังเป็นของธรรมดาในโลกนี้ ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ความสุขไม่ได้อยู่ที่ความสมหวัง การรู้จักทำใจเมื่อผิดหวังต่างหากเป็นความสุข

๒. การชักผ้าด้วยน้ำเน่ามีแต่ทำให้ผ้าสกปรกมากขึ้น เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ฉะนั้น การฆ่าตัวตายไม่ใช่การแก้ปัญหา แต่เป็นการเพิ่มปัญหา เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ฉะนั้น ในทางโลกผู้คนจะดูหมิ่นหรือไม่นินทาว่าคิดสั้นหรือสั้นคิด ส่วนในทางธรรม เพียงแค่คิดฆ่าตัวตายก็บาปแล้วเพราะทำให้ใจเศร้าหมอง จึง ไม่ต้องกล่าวถึงการลงมือกระทำเลย

๓. การฆ่าตัวตายไม่มีประโยชน์เลย ศัตรูจะชื่นชมสมน้ำหน้า แต่ญาติมิตรจะเสียใจและอับอายขายหน้า ทำให้ลูกที่ยังเล็กต้องเป็นกำพร้า ไร้ที่พึ่งพิง ทำให้พ่อแม่ที่แก่เฒ่า หวาดไม่ดี ต้องลำบากขาดคนดูแล

เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๕ นายแพทย์วัย ๔๑ ปีได้ฆ่าตัวตายที่หอพักแพทย์ ด้วยการกินยานอนหลับ และฉีดยาเกลือเข้าไปในเส้นเลือด สาเหตุน่าจะเกิดจากเมื่อ ๒ เดือนก่อนได้แยกทางกับภรรยาซึ่งอยู่กินกันมา ๘ ปี ทำให้ก่ดก่ลุ่ม และคิดสั้น ผู้ตายได้เขียนจดหมายลาตายไว้ในแผ่นดิสก์เกต ของเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยบอกว่า ได้ฆ่าตัวตายเอง และสั่งเสียให้ชำระหนี้ของคลินิก ยกเงินสดที่เหลือพร้อมทั้งทรัพย์สินอื่นๆ และบ้านให้บุตรสาว ๒ คน และน้องชายของผู้ตาย

นอกจากนี้ยังเขียนข้อความถึงบุตรสาวทั้งสองว่า รักมากที่สุดในชีวิต ชาตินี้ มีบุญน้อย เลยไม่ได้อยู่ดูแล แต่ถึงอยู่ก็ไม่ได้ดูแล ต้องขอโทษลูกด้วย ขอลาทุกคน

(น.ส.พ.ไทยรัฐ ๒๕ มี.ค. ๒๕๔๕)

บุคคลที่ไม่ใช่ญาติได้อ่านจดหมายถึงลูกสาวทั้งสองแล้วยังรู้สึกสะเทือนใจ ลูกๆ และญาติของผู้ตายย่อมจะเศร้าโศกเสียใจเป็นทวีคูณ หากผู้ตายสามารถสัมผัสถึงความโศกอันใหญ่หลวงที่ลูกเล็กๆ ทั้งสองต้องเผชิญ ก็คงจะสำนึกผิด และเสียใจที่ได้คิดคิดทำผิดแต่ก็แก้ไขไม่ได้แล้ว

๔. ชีวิตร่างกายนี้เป็นสิ่งสูงค่าที่บิดามารดาสร้างสรรค์มาให้ จึงต้องบำรุงรักษาให้ดี ไม่ใช่ไปทำลาย ชีวิตนี้สั้นนัก ถึงไม่มีคนฆ่าก็ต้องตายเองอยู่แล้ว จะฆ่าตัวตายทำไม แต่ความดีสิ ถ้าไม่ทำก็ไม่ได้ เมื่อไปทำลายร่างกายซึ่งเป็นเครื่องมือทำความดีเสียแล้ว จะทำอะไรทำความดีเล่า ถึงแม้ร่างกายจะพิการแต่ถ้าจิตใจเข้มแข็ง ไม่ท้อแท้ ก็สามารถมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า ดังเรื่องต่อไปนี้

เมื่อเดือนธันวาคม 1995 โบบี้ นักเขียนชาวฝรั่งเศส วัย ๔๓ ปี เกิดเส้นเลือดในสมองแตก ทำให้เป็นอัมพาตทั้งตัว เป็นใบ้ หูกึ่งหนวก ตายังมองเห็น เปลือกตาซ้ายยังกะพริบได้ และขยับศีรษะได้เล็กน้อย แต่สมองและสติสัมปชัญญะยังดี เขารักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ร่างถูกมัดติดไว้กับแผ่นกระดานเอน ทุกเช้ามีผู้ชักให้ตั้งตรง

แม้ร่างจะแข็งทื่อเหมือนท่อนไม้ ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ แต่ก็ไม่ได้อยู่อย่างไร้ค่า (และไม่คิดสั้น) เขายังใช้ความเพียรและทักษะในการประพันธ์แต่งหนังสือเล่าประสบการณ์ของเขา หนังสือนี้เป็นตัวอย่างและเป็นกำลังใจดียิ่งแก่ผู้ป่วยอัมพาต และเป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้รักษาพยาบาล ซึ่งบางครั้งหลงลืม ไปได้ว่า ร่างที่เคลื่อนไหวไม่ได้ พูดไม่ได้ ยังเป็น ๒ คน ๒ อยู่

เขาจะแต่งเรื่องไว้ก่อน แล้วให้ผู้ช่วยท่องตัวอักษรเรียงตามความถี่ในการใช้ เมื่อถึงอักษรที่ต้องการ เขาจะกะพริบหนังตาซ้าย ซึ่งเป็นอวัยวะอย่างเดียวที่ขยับได้ อักษรที่เลือกทีละตัวถูกผสมเป็นคำ ประโยค ย่อหน้า บท กว่าจะสำเร็จ ทั้งสอง ต้องใช้ความเพียรอย่างมาก นับเป็นหนังสือที่เขียนยากที่สุดในโลกก็ว่าได้ หลังจากทีหนังสือวางตลาดได้ ๓ วันเขาก็ถึงแก่กรรม รวมแล้วเป็นอัมพาตอยู่ ๑๕ เดือน

นอกจากเขียนหนังสือ เขาได้จัดตั้งสมาคมผู้ป่วยอัมพาตทั้งตัวเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยให้ดำรงชีวิตในฐานะ ๒ คน ๒ คนหนึ่งในสังคม เขาสื่อสารกับผู้อื่นผ่านคอมพิวเตอร์ซึ่งสั่งงานด้วยเปลือกตา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ฟื้นฟูทางกายภาพ และจัดทำวารสารทางศิลปะและวัฒนธรรม

(น.ส.พ.สยามรัฐ ๒๔ ต.ค. ๒๕๔๔ รศ.ดร.วิทยา วิวัฒน์ศรี, วิทยุ โย ศรีจำลอง)

๕. แม้แต่สัตว์ เช่น มด ปลวก ก็ยังรักชีวิต และไม่เคຍย่อท้อต่ออุปสรรคจนคิดฆ่าตัวตายเลย มนุษย์เราถ้าย่อท้อต่ออุปสรรคจนคิดฆ่าตัวตาย จะไม่อาย สัตว์มันบ้างหรือ

๖. โลกนี้แปรเปลี่ยนอยู่เสมอ ในยามค้ากิน ยิ่งคิดก็ยิ่งมืด แต่เมื่อมืดถึงที่สุดแล้ว แสงสว่างจะเริ่มปรากฏ ชีวิตคนเราก้เช่นกัน มีสุขและทุกข์สลับกันไป เมื่อทุกข์ถึงที่สุดแล้ว ความสุขจะเริ่มปรากฏ ชีวิตนี้ยังมีหวัง แม้ทุกสิ่งจะสูญสิ้นไปแล้ว แต่อนาคตยังอยู่ จงทำใหม่ สร้างใหม่

๗. ชีวิตนี้มีความตายเป็นที่สุด แม้จะพากเพียรอย่างไร ชีวิตก็ไม่อาจพ้นความตายไปได้ อย่งไรก็ตาม การเดินทางบนถนน ชีวิตซึ่งเริ่มต้นที่ ๐ เกิด ๐ ลึ้นสุดที่ ๐ ตาย ๐ นี้ แม้จะถึงจุดหมายเข้าไปบ้าง ก็ไม่เป็นไร ไม่เสียหายอะไร มีแต่ได้กำไร จึงไม่จำเป็นต้องรีบแข่งคนอื่น (ซึ่ง) เพื่อไปให้ถึงที่หมายโดยเร็ว

๘. เมื่อฆ่าตัวตายจิตย่อมเสรำหมอง เมื่อจิตเสรำหมองแล้วทุกติเป็นอันหวังได้ (พุทธพจน์ ๑๒/๕๑) ทุกติได้แก่ที่เกิดอันชั่วซึ่งมากด้วยทุกข์ เช่น นรก ทุกข์ในโลกนี้ล้วนเป็นของเล็กน้อยเมื่อเทียบกับทุกข์ในนรก การฆ่าตัวตายเพื่อหนีทุกข์จึงเป็นความหลงผิดอย่างมหันต์ (สุดๆ) ดังนั้น ถ้าใครคิดฆ่าตัวตายเพื่อตามไปอยู่กับ ๐ คนรัก ๐ ฝีกจากไป (เช่น สามี ลูก) ก็เลิกคิด (โง่ๆ) ได้เลย ไม่สำเร็จแม้ ๐ คนรัก ๐ คงไม่ไปเกิดในนรก และจะไม่สนับสนุนให้คิดสั้นเป็นแน่

เมื่อฆ่าตัวตาย (และพ้นจากอบายภูมิ) แล้ว ถ้าได้มาเกิดเป็นมนุษย์อีก ก็อาจจะเคยชินกับการแก้ปัญหาด้วยวิธีผิดๆ เช่นนี้อีก ทำให้มีแนวโน้มที่จะฆ่าตัวตายอีกในชาติต่อๆ ไป การที่นายแพทย์ในข้อ ๑. คิดสั้นทั้งที่ไม่น่าจะจะมีปัญหาอันน่าหนักใจ อาจเป็นเพราะเคยฆ่าตัวตายมาแล้วในชาติก่อนๆ ก็ได้

๘. ความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่สูงค่าเพราะได้มาโดยยาก ดังอุปมาว่า

แอกซึ่งมีช่องเดียว ลอยไปมาตามขถกรรมด้วยแรงคลื่นลมในมหาสมุทร อันกว้างใหญ่ ทุกหรือปีเต่าตาบอดตัวหนึ่งจะโผล่ขึ้นมาสู่วิวน้ำคราวหนึ่ง โอกาส ที่เต่าตาบอดนั้นจะสอดคอเข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวนั้นเป็นของยาก ฉันทิ การเกิดเป็นมนุษย์ก็เป็นของยาก ฉันทัน

ฝุ่นซึ่งคิดอยู่ที่ปลายเล็บมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฉันทิ สัตว์ (สิ่งมีชีวิตทุกชนิดยกเว้นพืช) ที่กลับมาเกิดเป็นมนุษย์มีน้อย สัตว์ที่กลับมาเกิดเป็นอมมนุษย์มีมากกว่า ฉันทัน (พุทธพจน์ ๑๕/๑๗๔๔ ๑๕/๑๗๕๗)

กว่าจะได้เกิดเป็นมนุษย์ช่างยากเย็นแสนเข็ญเช่นนี้เอง เมื่อได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ทั้งยังได้พบพระพุทศาสนา นับว่าเป็นโชคดียิ่ง สมควรที่จะใช้ชีวิตร่างกายที่ได้มาโดยยากนี้ บำเพ็ญประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นให้มากที่สุด หากฆ่าตัวตาย ย่อมเสียชาติเกิด และตายเปล่า

เพื่อป้องกันไม่ให้ชีวิตต้องสิ้นไปอย่างไรค่าด้วยอารมณ์ชั่ววูบ ทุกคนจึงควรปลูกฝังความคิดที่ถูกต้องไว้ในใจให้แนบแน่น และลึกกลงไปถึงจิตใต้สำนึกว่า

การฆ่าตน ไร้ผลดี มีแต่ร้าย	เมื่อชีพวาย กลายเพศ เป็นเปรตผี
หมดหนทาง สร้างสม บ่มบารมี	ชีวิตที่ พลีไป ไร้ราคา
การคิดสั้น นั้นบาป หยาบจาวโจ	ช่างโง่แท้ ยิ่งแย้ ไม่แก้ปัญห
คนดูหมิ่น ว่าสิ้นคิด สิ้นน้ำยา	ทุกชีวิ มีค่า อย่าคิดสั้น
อย่าเสียใจ ถ้าชีวิต ต้องผิดหวัง	เอากำลัง ผู้เกิด จะเกิดผล
ไม่ต้องนั่ง ช้ำทรวง ดวงมล	คงสักวัน ฟ้าจะคล หายหม่นทรวง
เปลวเทียนละลายแท่ง	เพื่อเปล่งแสงอันอำไพ
ชีวิตมลายไป	เหลืออะไรไว้ทดแทน

(ชมมวาทุ โฒ ภิกขุ)

คนสั้นท่า

ตัวเงินตัวทอง (เหี้ย) ขนาดยักษ์ ยาวกว่า ๒.๔ เมตร หนักเกิน ๕๐ กิโลกรัม กำลังท้องแก่ อาศัยอยู่ในป่ารกชัฏ ในซอยวัดด่านสำโรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ถูกบุกรุกที่อยู่อาศัย เพราะมีการถมที่เพื่อเตรียมสร้างหมู่บ้านจัดสรร จึงแอบหนีเข้าไปในโรงงานแห่งหนึ่ง อาศัยบ้านพักคนงานหลังหนึ่งเพื่อใช้เป็นที่วางไข่ ระหว่างที่รอวางไข่ สองสามีภรรยาซึ่งเป็นเจ้าของบ้านได้จุดธูปเทียนพร้อมทั้งหาเครื่องเซ่นไหว้มาบูชา เพราะเชื่อว่าตัวเงินตัวทองนี้จะนำโชคลาภมาให้ ขณะเดียวกันชาวบ้านที่ทราบข่าวต่างแตกตื่นแห่กันไปขอหวยอย่างเนืองแน่น

เวลาประมาณ ๐๒.๔๕ น. (๒๓ เม.ย. ๒๕๓๖) ตัวเงินตัวทองได้ ออกไข่มา ๑ ฟอง หลังออกไข่เกิดขึ้นคนจึงพาดหางไปทั่วห้อง ถูกไข่ แตกกระจาย ผู้คนต่างเผ่นหนีกันกระเจิง อาละวาดแล้ว ก็คลานออกทางประตูลงไปใบบ้านอนข้างบ้านหายไป ตอนสี่โมงเย็นวันเดียวกัน จึงกลับมาเดินป่วนเปื้อนอยู่ข้างบ้าน เจ้าของบ้านได้ไปซื้อเนื้อไก่สดมาหั่นให้กิน

เจ้าของโรงงานได้เปิดเผยกับผู้สื่อข่าวว่า การที่ตัวเงินตัวทองเข้ามาในโรงงานของตนและใช้บ้านคนงานเป็นที่วางไข่ เสมือนเป็นการมาให้ลาภ ตนก็จะนิมนต์พระ ๙ รูป มาทำบุญบ้านในวันที่ ๒๕ เมษายนนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลกับตนเองและครอบครัว รวมทั้งแบ่งส่วนกุศลให้กับตัวเงินตัวทองนี้ด้วย

จากการที่ตัวเงินตัวทองมาวางไข่ในครั้งนี้ ชาวบ้านนับร้อยคนต่างทยอยมากกราบไหว้และตีความเป็นหวยเลข (ในภาพประกอบ ชาย ๔-๕ คนกำลังคุกเข่าพนมมือกำรูป หันหน้าไปทางที่เหี้ยอยู่)

เมื่อข่าวแพร่กระจายไป คนก็ยิ่งแตกตื่นพากันแห่มาดูแน่นขนัดไปหมด ตั้งแต่เข้ายื่นคำเป็นหมื่นคน โดยประเมินจากจำนวนรถนับร้อยคัน เป็นชาวกรุงเทพฯมากกว่าชาวต่างจังหวัด ส่วนใหญ่มุ่งไปดูว่าออกไข่กี่ฟอง เพื่อตีความเป็นเลขหวยแทงถล่มเจ้ามือหวยเถื่อนให้ย่อยยับไปข้างหนึ่ง

(น.ส.พ. ไทยรัฐ ๒๔-๒๕ เมษายน ๒๕๓๖)

นี่คือเรื่องของคนที่สิ้นท่าถึงกับลงทุนจุดธูปบูชาเหี้ยซึ่งเป็นเพียงสัตว์ดิรัจฉานเพื่อขอหวย ผลปรากฏว่า เลขเด็ดที่ชาวบ้านตีความเอาเองนั้นเหลวไหลทั้งเพ แทนที่เจ้ามือหวยเถื่อนจะถูกถล่มจนย่อยยับ คนแทงนั้นแหละจะเป็นฝ่ายย่อยยับ ใครหลงแทงมากเท่าไรก็ยิ่งยากจน ยิ่งฉิบหายขายตัวมากเท่านั้น การพนันไม่ใช่เหตุแห่งความร่ำรวย แต่เป็นอบายมุข เป็นเหตุแห่งความฉิบหายต่างหาก เมื่อไม่ได้ทำเหตุซึ่งทำให้ร่ำรวยแล้ว ย่อมจะร่ำรวยไปไม่ได้ แม้จะลงทุนคุกเข่า จุดธูปบูชาติดสินบนหรืออ้อนวอนสิ่งที่คิดว่าศักดิ์สิทธิ์ เช่น รูปปั้น จอมพลวก ต้นไม้ประหลาด หรือสัตว์ประหลาด เช่นเหี้ยยักษ์ ดังที่เป็นข่าว ก็ยากที่จะสำเร็จได้

พุทธศาสนามีทัศนะอย่างไรต่อกรอ้อวอน จะศึกษาได้จากพระสูตรต่อไปนี้

นายบ้านนามว่า อสิพันธกบุตร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภูมิมีคณโฑนั้นติดตัว ประดับพวงมาลัยสาหร่าย อาบน้ำทุกเช้าเย็น บำเรอไฟ พราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่ายังสัตว์ที่ตายแล้วให้ฟื้นคืนมา ให้รู้สึกตัว จึงให้ ขึ้นสวรรค์ ก็พระองค์เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถกระทำให้สัตว์โลกทั้งหมด เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ได้หรือไม่

พ. ถ้าอย่างนั้นเราจักถามท่าน ท่านเห็นอย่างไรก็ตอบอย่างนั้น

เปรียบเหมือนบุรุษโยนหินก้อนหนาใหญ่ลงในห้วงน้ำลึก มหาชน พึงมาประชุมกันแล้ว พึงสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบหินนั้นว่า ขอจงไหลขึ้นเกิด ขอจงลอยขึ้นเกิด ขอจงขึ้นบกเกิด ก้อนหินนั้นพึงไหลขึ้น พึงลอยขึ้น หรือพึงขึ้นบก เพราะการสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบของมหาชนบ้างหรือไม่

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พ. ฉะนั้นแล บุรุษที่ทำบาป แม้มหาชนมาประชุมกันแล้ว พึงสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบผู้นั้นว่า ขอบุคคลนี้เมื่อตายไป จงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ก็จริง แต่บุรุษนั้น เมื่อตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทูคติ วินิบาต นรก

เปรียบเหมือนบุรุษลงไปใบบึงน้ำลึก แล้วทุบหม้อเนยใส หรือ หม้อน้ำมัน ก้อนกรวดหรือก้อนหินที่มีอยู่ในหม้อนั้นพึงจมลงเนยใส หรือ น้ำมันที่มีอยู่ในหม้อนั้นพึงลอยขึ้น มหาชน พึงมาประชุมกันแล้ว พึงสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบเนยใส หรือน้ำมันนั้นว่า ขอจงจมลงเกิด ขอจงต่ำลงเกิด ขอจงลงกายใต้เกิด เนยใสหรือน้ำมันนั้น พึงจมลง พึงต่ำลง พึงลงกายใต้ เพราะการสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบของมหาชนบ้างหรือไม่

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พ. ฉะนั้นแล บุรุษที่เว้นจากบาปกรรม แม้มหาชนมาประชุมกันแล้ว พึงสวดวิงวอน สรรเสริญ ประนมมือเดินเวียนรอบผู้นั้นว่า ขอบุคคลนี้เมื่อตายไปจงเข้าถึงอบาย ทูคติ วินิบาต นรก ก็จริง แต่บุรุษนั้นเมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

(ภุมกสูตร ๑๘/๕๙๘-๖๐๑)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนอนาถปิณฑิกคหบดีว่า

ดูก่อนคนหบตี สิ่งที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ หาได้ยากในโลกมี ๕ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ สวรรค์ เรามิได้กล่าวหา สิ่งเหล่านั้นจะพึงได้มาเพราะเหตุแห่งความอ่อนน้อม หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนา ถ้าสิ่งเหล่านั้น จักได้เพราะเหตุแห่งความอ่อนน้อม หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนาแล้วไซ้ ในโลกนี้ใครจะพึงเสื่อมจากอะไร

ดูก่อนคนหบตี ผู้ที่ต้องการสิ่งเหล่านั้น ไม่ควรจะทำอ่อนน้อมหรือเพเลิดเพลินยินดีสิ่งเหล่านั้น ผู้ที่ต้องการสิ่งเหล่านั้น พึงปฏิบัติปฏิบัติ อันเป็นไปเพื่อสิ่งเหล่านั้น เพราะเมื่อปฏิบัติแล้ว ผู้นั้นย่อมได้สิ่งเหล่านั้น

(อิฎฐสูตร ๒๒/๔๓)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย ไซ้ไก่อันแม่ไก่อ่ไม่นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี ไม่พักด้วยดี แม่ไก่อันนั้นถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ขอลูกของเราพึงทำลายเปลือกไซ้ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยสวัสดิ์ ดังนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น ลูกไก่อี้ไม่สามารถทำลายเปลือกไซ้ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยสวัสดิ์ได้ แม้ฉันใด

เมื่อภิกษุไม่ทำความเพียรในการอบรมจิตอยู่ ก็ฉันนั้นแล ถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ขอจิตของเราพึง พ้นจากอภัสวะ ดังนี้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น จิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจากอภัสวะได้เลย

ภิกษุทั้งหลาย ไซ้ไก่อันแม่ไก่อ่ไม่นอนทับด้วยดี กกด้วยดี พักด้วยดี แม่ไก่อันนั้นถึงจะไม่เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ขอ ลูกของเราพึงทำลายเปลือกไซ้ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยสวัสดิ์ ดังนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น ลูกไก่อี้สามารถทำลายเปลือกไซ้ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยสวัสดิ์ได้ แม้ฉันใด

เมื่อภิกษุประกอบความเพียรในการอบรมจิตอยู่ ก็ฉันนั้นแล ถึงจะไม่เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ขอ จิตของเราพึงพ้นจากอภัสวะ ดังนี้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น จิตของเธอย่อมพ้นไปจากอภัสวะได้

(นาวาสสูตร ๑๗/๒๖๑)

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. ทุกคนต้องการความเจริญไม่ต้องการความเสื่อม แต่เพราะไม่รู้จักเหตุแห่งความเจริญและความเสื่อม ดังนั้น ทั้งที่ ต้องการความเจริญ กลับหลงไปทำเหตุแห่งความเสื่อมเข้า เมื่อเป็นเช่นนี้จะเจริญได้อย่างไร

การพินันทุกอย่างเป็นอบายมุข เป็นเหตุให้ฉิบหาย เป็นเหตุให้ยากจน ไม่ใช่เหตุให้ร่ำรวย ยิ่งลุ่มหลงมากเท่าไรก็ยิ่งยากจน ยิ่งฉิบหายขายตัวเท่านั้น ขอให้ดูชาวบ้านที่ไปเพื่อขอหวยจากเหยียเป็นตัวอย่าง ต้องเสียหวยหลายอย่าง คือ เสียเวลาทำมาหากิน เสีย ค่าใช้จ่ายในการ เดินทางเพื่อไปขอหวย และเสียค่าโง่เพราะหวยถูกกิน

๒. การบูชาบุคคลผู้ควรบูชา เช่น พระสงฆ์ พ่อแม่ ครูอาจารย์ จัดเป็นมงคล แต่สัตว์ดิรัจฉานไม่ใช่สิ่งควรบูชา การบูชา สัตว์ดิรัจฉานจึงไม่เป็นมงคล แต่เป็นอัปมงคล เป็นความเสื่อม ที่เห็นชัดๆ คือเสื่อมเสียศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

๓. ผู้ที่บวงสรวงอ่อนน้อมเทวดาให้ช่วยปลดเปลื้องทุกข์ของตนควรจะทราบไว้บ้างว่า เทวดาเพียงแค่พ้นทุกข์ชั่วคราวเพราะ บุญเก่ากำลังให้ผล เมื่อหมดบุญก็ต้องผจญกับทุกข์อีก เพราะยังไม่หมดกิเลสตัณหาซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ เมื่อเทวดาเองยังตกอยู่ในห้วงทุกข์ ไฉนเลยจะเปลื้องทุกข์ผู้อื่นได้ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ถึงซึ่งกำลังคือพระทศพล ญาณแล้ว ก็ไม่อาจบันดาลให้คนอื่นพ้นจากทุกข์ พระองค์ทรงได้แต่ชี้แนะ ทุกคนต้องช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากทุกข์ โดยการปฏิบัติ ตามที่พระองค์ทรงชี้แนะ

๔. จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ทุกคนย่อมรู้ว่า ผลสำเร็จย่อม เกิดจากการกระทำ ไม่ใช่เกิดจากการอ่อนน้อม ไม่ใช่เกิด จากโชคชะตา หรือเกิดเองลอยๆ คนเรารู้หนังสือก็เพราะฝึกหัดที่ละชั้นจนอ่านออกเขียนได้ มีใครบ้างที่อยู่ดีๆ ก็อ่านออกเขียนได้เอง โดยไม่ต้องเรียนหนังสือ คนเรามีข้าวกินเพราะลงมือลงแรง ไถ หว่าน ... หรือเพราะอ่อนน้อมสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันแน่

เมื่อปลายปี ๒๕๔๑ ในการแข่งขันฟุตบอลเอเชียนเกมส์ ทีมไทย มั่วแต่เดินสายทำพิธีไสยศาสตร์ตามคำแนะนำของหมอดู ไม่ฝึกซ้อมหรือพักผ่อน จึงถูกทีมคูเวตซึ่งฝึกซ้อมมาอย่างดีถล่มจนยับเยิน หมอดูตัวดีเลยถูกแฟนฟุตบอลด่าอย่างสาหัสเสียเทเสีย

๕. เซอร์เอ็ดวิน อาโนลด์ นักกีฬาวอลเลย์บอลผู้เลื่องลือในพระพุทธรูปศาสนา ได้ประพันธ์บทกวีเรื่อง “ประทีปแห่งเอเชีย” มี ข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องการอ่อนน้อมว่า

จงอย่าอ่อนน้อมเลย ความมืดจะสว่างขึ้นมาไม่ได้

จงอย่าขออะไรจากความเจียบเลย เพราะมันพูดไม่ได้

อย่ารบกวนจิตใจอันคร่ำครวญของท่าน ด้วยความเจ็บปวดอันระคนด้วยศรัทธาเลย

พี่น้องชายหญิงทั้งหลาย จงอย่าขออะไรจากเทพเจ้าที่จะช่วยอะไรท่านไม่ได้โดยของบน และคำสวดสรรเสริญ

เลย

จงอย่าติดสินบนด้วยเลือด หรือเลี้ยงเทพเจ้าด้วยผลไม้และขนม

ความหลุดพ้นจะต้องค้นภายในตัวท่านเอง

ทุกคนสร้างคุณตระกูลเครื่องจองจำให้แก่ตัวเองต่างหาก

(คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ)

เห็นแก้ว แว่ววับ ที่จับจิต

โยไม่คิด อาจเอื่อม ให้เต็มที

เมื่อไม่เอื่อม จะได้ อย่างไม่

อันมณี ฤาจะโลด ไปถึงมือ

(พระราชนิพนธ์ ร.๖)

ชื่อนั้นสำคัญไฉน

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ที่ศานาโมกข์ ในนครตักกสิลา มีศิษย์ ๕๐๐ คน ศิษย์คนหนึ่งชื่อ ปาปะกะ ถูกล้อเลียนเพราะชื่ออยู่เสมอ เขาคิดว่า ชื่อของเขาเป็นอัปมงคล จึงขอให้อาจารย์เปลี่ยนชื่อ อาจารย์กล่าวว่า เจ้าจงเที่ยวไปในชนบท เลือกชื่อที่ชอบใจและเป็นมงคลชื่อหนึ่ง กลับมาแล้วเราจะเปลี่ยนชื่อให้

เขารับคำอาจารย์ ถือเอาเสปียง เดินเที่ยวไปถึงนครแห่งหนึ่ง บุรุษชื่อว่า ชีวกะ ได้ตายลง เขาเห็นหมู่ญาติกำลังหามศพไปส่งป่าช้า จึงถามว่า ชายผู้นี้ชื่ออะไร หมู่ญาติตอบว่า ชื่อชีวกะ เขาถามว่า ขนาดชื่อ ชีวกะ (มีชีวิต) ยังตายหรือ หมู่ญาติตอบว่า จะชื่อว่าชีวกะ หรือ อชีวกะ (ไม่มีชีวิต) ก็ตายทั้งนั้น ชื่อเป็นเพียงบัญญัติสำหรับเรียกกัน เจ้านี้เห็นจะโง่กระมัง เขาฟังแล้วก็รู้สึกเฉยๆ ในเรื่องชื่อ

ขณะเดินตามถนนเพื่อกลับเข้าเมือง เขาเห็นนางทางสี่ชื่อ ธนปาลี (คนมีทรัพย์) กำลังถูกนายทุนเสียนตีเพราะไม่ให้ดอกเบี๋ย เขาถามว่า นางชื่ออะไร นายทุนตอบว่า นางชื่อธนปาลี เขาถามว่า แม้จะชื่อธนปาลี ก็ยังไม่อาจให้เงินแค่ดอกเบี๋ยหรือ นายทุนตอบว่า จะชื่อธนปาลี คนรวย หรือชื่อธนปาลี คนจน ก็เป็นคนเข็ญใจได้ทั้งนั้น ชื่อเป็นเพียงบัญญัติสำหรับเรียกกัน เจ้านี้เห็นจะโง่แน่ เขายังรู้สึกเฉยๆ ในเรื่องชื่อยิ่งขึ้น

เมื่อเขาเดินออกจากเมืองไปตามทาง พบคนหลงทาง จึงถามว่า เจ้าเที่ยวทำอะไรอยู่เล่า คนหลงทางตอบว่า ข้าพเจ้าหลงทางเสียแล้ว เขาถามชื่อ คนหลงทางตอบว่า ข้าพเจ้าชื่อ ปันถะ (ช่านาญทาง) เขาถามว่า ขนาดชื่อปันถะยังหลงทางอีกหรือ คนหลงทางตอบว่า จะชื่อปันถะ หรือชื่ออปันถะ (ไม่ช่านาญทาง) ก็มีโอกาสหลงทางได้เท่ากัน ชื่อเป็นเพียงบัญญัติสำหรับเรียกกัน ท่านเห็นจะโง่แน่

เขาเลยวางเฉยในเรื่องชื่อ กลับไปหาอาจารย์ เล่าเรื่องที่พบให้อาจารย์ฟัง แล้วกล่าวว่า **ชื่อเป็นเพียงบัญญัติสำหรับเรียกกัน ความสำเร็จเพราะชื่อไม่ได้มีเลย ความสำเร็จมิได้ด้วยการกระทำเท่านั้น** พอคนที่เรื่องชื่อสำหรับกระผม กระผมขอใช้ชื่อเดิมมันแหละต่อไป

(อรรถกถานามสัทธาชาดก เอก

นิบาต)

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. ในเรื่องชื่อ ควรยึดหลักทางสายกลาง คือไม่ต้องทำตามความนิยมของชาวโลกไปเสียทุกอย่าง และไม่ทำตัวขวางโลกจนเกินไป ชื่อที่มีความหมายไม่ดี เช่น นายอภัพ นางอัปโชค ชื่อที่ฟังแล้วตกใจ เช่น นายผอมบาง น.ส.ผ่าพับ ชื่อที่ไม่สมกับเพศ เช่น นางสมชาย นายสมหญิง ชื่อที่ไม่เหมาะกับอาชีพ เช่น ร.ต.ขลาด ชื่อเหล่านี้ถ้าอยากเปลี่ยนก็สมควร หากชื่อดีอยู่แล้ว เช่น นายสุชาย น.ส.สุนารี อย่างนี้ไม่น่าเปลี่ยน

๒. สำหรับชื่อที่มีความหมายดีอยู่แล้ว แต่ได้รับคำแนะนำให้เปลี่ยนเพราะเป็นกาลกิณี ควรทราบคำแนะนำนี้ขัดกับหลักพระพุทธศาสนา ชื่อเกิดจากการผสมกันของพยัญชนะและสระที่คนเราคิดขึ้น ชื่อเป็นเพียงบัญญัติสำหรับเรียกกัน เป็นสิ่งกลางๆ ไม่เป็นบุญ ไม่เป็นบาป คนจนคนโง่จะกลายเป็นคนรวยคนฉลาดด้วยการเปลี่ยนชื่อก็หาไม่ คนชื่อเจริญ แต่โง่เขลาและเกียจคร้าน ติดเหล้าติดการพนันหรืออบายมุขอื่นๆ ย่อมถึงความเสื่อมความฉิบหายถ่ายเดียว ไม่อาจเจริญสมชื่อได้ ส่วนคนที่จะเจริญรุ่งเรือง แม้ชื่อจะเป็นกาลกิณีก็ขัดขวางไม่ได้ เช่น พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ อดีตอธิบดีกรมการศาสนา เป็นต้น อักษร “ป” ในชื่อของท่านเป็นกาลกิณีเพราะท่านเกิดวันพุธ (๑๑ ตุลาคม ๒๔๕๙) แต่ท่านก็มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตเป็นอย่างดี หน้าที่การงานก็เป็นถึงอธิบดี มีชื่อเสียงดีเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทั้งไทยและต่างประเทศ เพราะความรู้ความสามารถโดยแท้ เมื่อท่านสิ้นชีวิต ในหลวงและพระราชินีฯ ได้เสด็จไปพระราชทานเพลิงศพของท่าน ตามปกติทั้งสองพระองค์จะไม่เสด็จไปพระราชทานเพลิงศพบุคคลระดับอธิบดี

๓. หากผู้ใดอ่านมาถึงตอนนี้แล้ว ยังทำใจไม่ได้ ยังวิตกกังวลว่าชื่อเป็นกาลกิณี ก็เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ให้ถูกโฉลก และควรเปลี่ยนความประพฤติด้วย ความประพฤติที่ไม่ดีก็ละเสีย ความประพฤติดีที่ยังบกพร่องอยู่ก็เติมให้เต็ม ถ้าทำได้ก็จะเป็นเดช เป็นศรี เป็นมนตรีแก่ชีวิตอย่างแท้จริง ถ้าไม่ปรับปรุงความประพฤติด้วย แม้จะเปลี่ยนอีกสิบชื่อก็ไม่ทำอะไรดีขึ้น

เทคนิคในการสอนเด็กเล็ก

ราหูลกุมารเป็นโอรสของพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้บวชเป็นสามเณร องค์แรกในพระพุทธศาสนาเมื่อพระชนมายุได้ ๗ พรรษา โดยมีพระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์ถวายสรณคัมภ์ พระโมคคัลลานะปลงพระเกศาแล้วถวายผ้ากาสายะ (ผ้าเหลือง) พระมหากัสสปะเป็นโอวาทาจารย์ เมื่อบรรพชาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าประทานโอวาทแก่สามเณรราหูลเนื่องๆ

ครั้งหนึ่งในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปยังอัมพวันภูมิ ปราสาทที่สามเณรราหูลอยู่ สามเณรราหูลได้ปูอาสนะและตั้งน้ำสำหรับล้าง พระบาทไว้ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งบนอาสนะแล้วล้างพระบาท สามเณรราหูลถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วนั่ง ณ ที่อันควร

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า ชื่อว่าเด็กย่อมพูดด้วยคำที่ควรและไม่ควร ย่อมกล่าวเท็จด้วยคำน่ารัก เราจะให้โอวาทแก่ราหูลนั้น แม้แลดูด้วยตาก็เข้าใจได้ง่าย ดำริแล้วพระองค์ทรงยกภาชนะน้ำที่มีน้ำเหลืออยู่น้อยหนึ่ง ตรัสว่า ราหูล เธอเห็นน้ำเหลืออยู่น้อยหนึ่งอยู่ในภาชนะน้ำนี้หรือ

สามเณรราหูลกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ราหูล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวมุสาทั้งรู้อยู่ ก็มีน้อยอันนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเห็นว่าน้ำที่เหลืออยู่น้อยหนึ่งนั้นเสีย ตรัสว่า ราหูล เธอเห็นน้ำน้อยหนึ่งที่เราเทเสียแล้วหรือ

สามเณรราหูลกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ราหูล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวมุสาทั้งรู้อยู่ ก็เป็นของที่เขาทิ้งเสียแล้วอันนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงคว่ำภาชนะน้ำนั้น ตรัสว่า ราหูล เธอเห็นภาชนะน้ำที่คว่ำนี้หรือ

สามเณรราหูลกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ราหูล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวมุสาทั้งรู้อยู่ ก็เป็นของที่เขาคว่าเสียแล้วอันนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหงายภาชนะน้ำนั้น ตรัสว่า ราหูล เธอเห็นภาชนะน้ำอันว่างเปล่านี้หรือ

สามเณรราหูลกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ราหูล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวมุสาทั้งรู้อยู่ ก็เป็นของว่างเปล่าอันนั้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอุปมาว่า ราหูล เปรียบเหมือนช้างต้นที่มีงาอนงาม มีกำเนิดดี เคยเข้าสงคราม ช้างนั้นเข้าสงครามแล้ว ย่อมทำการต่อสู้ด้วยเท้าข้าง ภายข้าง ศีรษะข้าง หูข้าง งาข้าง หางข้าง ย่อมรักษาไว้แตงวงเท่านั้น เพราะการที่ช้างรักษา แตงวงนั้น ความรู้ช้างย่อมรู้ว่า ช้างต้นยังไม่ยอมสละชีวิตเพื่อการต่อสู้

เมื่อช้างนั้นทำการต่อสู้ด้วยอวัยวะทุกส่วน ความรู้ช้างย่อมรู้ว่า ช้างต้นยอมสละชีวิตแล้ว บัดนี้ไม่มีอะไรที่ช้างต้นจะทำได้

อินโด เรากล่าวว่า บุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวมุสาทั้งรู้ อยู่ ก็จะไม่ทำบาปกรรมแม้ข้อหนึ่ง ย่อมไม่มี อันนั้น เพราะเหตุนี้แหละ ราหูล เธอพึงศึกษาว่า เราจักไม่กล่าวมุสา แม้เพราะหิวเรากันเล่น

(จุฬารามโอวาทสูตรและอรรถกถา ๑๓/๑๒๕)

ตัวอย่างนี้แสดงถึงพุทธวิธีสอนอันน่าอัศจรรย์ ทรงนำสิ่งที่อยู่ ใกล้ตัว หาได้ง่าย มาใช้เป็นอุปกรณ์ในการสอน ทำให้เด็กเล็กๆ เข้าใจคำสอนได้รวดเร็วและจดจำได้แม่นยำยากที่จะลืม เพราะเห็นภาพจนชัดเจนจากอุปกรณ์การสอนที่เหมาะสม

โรงเรียนประถมแห่งหนึ่งในภาคอีสานได้จัดทำห้องสมุดต้นไม้ โดยนำหนังสือต่างๆ ใส่กระเปาะเพื่อกันฝนกันแดด แล้วแขวนตามกิ่งของต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งในโรงเรียน ด้วยความแปลกใหม่ นักเรียนจึงมาใช้บริการกันมาก นับเป็นวิธีที่ได้ผลดีในการปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน

ในพระโอวาทนี้ ทรงเน้นความสำคัญของการสอนให้เด็กพูดแต่ความจริง **อย่าให้เด็กพูดเท็จ แม้จะพูดด้วยอาการน่ารัก หรือ พูดเพื่อหิวเรากันเล่น** พ่อแม่หรือผู้ปกครองควรตักเตือนเมื่อบุตร หลานของตนพูดเท็จ อย่าเห็นไปว่าพูดจ่าน่ารัก หรือเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สำคัญ เพราะหากเป็นเช่นนั้นจริง พระบรมครูของเราคงไม่นำมา สอนโอรสของพระองค์เองเป็นแน่ ขึ้นชื่อว่าพูดเท็จ ไม่ว่าจะผู้พูดจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ก็ไม่สมควรทั้งนั้น เพราะไม่ดีไม่งาม จัดเป็นความชั่วที่สามารถนำผู้ประพฤตินี้ไปสู่อบายได้เสมอกันหมด ไม่มียกเว้น **สิ่งใดเป็นความชั่ว เกี่ยวเนื่องกับความชั่ว สิ่งนั้นแม้จะคิดก็ไม่ควร ไม่ต้องกล่าวถึงการกระทำเลย**

บางคนมีนิสัยตลกคะนอง ชอบพูดเท็จเพื่อล้อเล่นกับเพื่อนฝูง ด้วยสำคัญผิดว่า การพูดเท็จเพื่อหิวเรากันเล่นนิดๆ หน่อยๆ ในฐานะเพื่อนฝูงคงจะไม่ใช่ไร บางครั้งอาจจะไม่ใช่ไร แต่บางครั้งความสนุกสนานก็อาจกลายเป็นความเศร้าได้ ดังเรื่องต่อไปนี้

ในสมัยรัชกาลที่ ๘ มีฝรั่งคนหนึ่งรูปร่างสูงใหญ่กล้าสันแข็งแรง นั่งรถด่วนชั้นหนึ่งจากกรุงเทพฯ ไปเชียงใหม่เพื่อทำงานด้านป่าไม้ สมัยนั้น รถด่วนกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ ออกประมาณ ๑๖.๐๐ น. อากาศคงจะร้อน ฝรั่งผู้นั้นจึงนอนถอดเสื้อแล้วเปิดพัดลมเป่าอยู่ตลอดเวลาจนหลับไป

รถไฟถึงเชียงใหม่เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. ของวันรุ่งขึ้น ฝรั่งเศสก็นั่งรู้สึกครั่นเนื้อครั่นตัว จึงไปโรงพยาบาลหาเพื่อนฝรั่ง ซึ่งเป็นหมอบึงเอิญวันนั้นเพื่อนอยู่เวร เมื่อไปถึงก็ไล่ให้เพื่อนซึ่งสนิทสนมเคยล้อเล่นกันเสมอว่า ขณะอยู่ในรถด่วนได้นอนถอดเสื้อและเปิดพัดลมไว้ตลอดเวลา บัดนี้รู้สึกเหมือนจะเป็นไข้

เพื่อนจึงให้นอนเตียงแล้วถอดเสื้อออกตรวจ ตรวจเสร็จก็ไปนั่งเขียนใบสั่งยา ฝรั่งเศสก็ใส่เสื้อ และหยิบกล่องยาสูบมาอัดยา แล้วคาบไว้ที่ปากจุดยาสูบ พลางถามหมอบึงว่าเป็นโรคอะไร หมอบึงได้ตรวจแล้วรู้ว่า เป็นไข้ธรรมดา แต่ต้องการจะล้อเพื่อนเล่นจึงบอกไปว่าเป็นโรคปอดบวม สมัยนั้น ฝรั่งถือว่าโรคปอดบวมเป็นโรคร้ายแรงเพราะยังหาวิธีการรักษาโดยตรงไม่ได้ เหมือนคนไทยสมัยก่อน พอพูดว่าเป็นไข้ในท้องแล้วก็รู้ว่าตายแน่รักษาไม่หาย ความกลัวตายทำให้หมดกำลังใจและย่นเวลาตายเข้ามาอีกครึ่งหนึ่ง

ฝรั่งเศสก็นึกคาบกล่องที่ปาก กำลังคิดคว้นอย่างสบายอารมณ์ พอได้ยินว่าปอดบวม ก็ตกใจกลัว ขำปากค้าง กล่องยาสูบที่กำลังคาบอยู่ก็ตกลงพื้นทันที มีอาการช็อคคล้ายหัวใจจะหยุดเต้นเพราะกลัวจนขวัญหนีดีฝ่อ ฝรั่งเศสอยู่ต่อมาไม่กี่วันก็ตาย

เป็นเรื่องน่าเศร้าใจมากที่ฝรั่งเศสต้องตายลงอย่างง่าย ๆ เพราะคำ พุดล้อเล่นของเพื่อนเป็นเหตุ

(กฎแห่งกรรม โดย ท.เสียงพิบูลย์)

เมื่อตรัสสอนไม่ให้พุดมุสาแม้เพราะหัวเราะกันเล่นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอุปมาด้วยแว่น (โลหะขัดเงา ใช้แทนกระจก) โดยตรัสถามว่า ราหุล แว่นมีประโยชน์อย่างไร

สามเณรราหุลกราบทูลว่า มีประโยชน์สำหรับส่องดู พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ฉันทันแล ราหุล บุคคลควรพิจารณาเสียก่อน แล้วจึงทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ

ราหุล เธอปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยกาย วาจา หรือใจ เธอพึงพิจารณาเสียก่อน ถ้ารู้ว่าเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนหรือผู้อื่น กรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นผล กรรมเช่นนี้เธอไม่พึงกระทำเลย ถ้ารู้ว่าเป็นไปเพื่อเบียดเบียนใครๆ กรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นผล กรรม เช่นนี้เธอพึงกระทำ

ราหุล เมื่อเธอกำลังทำกรรมด้วยกาย วาจา หรือใจ เธอพึงพิจารณากรรมที่กำลังทำนั้นแหละ ถ้ารู้ว่าเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนหรือผู้อื่น กรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นผล กรรมเช่นนี้เธอพึงเลิกกระทำ ถ้ารู้ว่าเป็นไปเพื่อเบียดเบียนใครๆ กรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นผล กรรมเช่นนี้เธอพึงกระทำเพิ่ม

ราหุล เมื่อเธอทำกรรมแล้วด้วยกาย วาจา หรือใจ เธอพึงพิจารณากรรมที่กระทำแล้วนั้นแหละ ถ้ารู้ว่าเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนหรือผู้อื่น กรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นผล กายกรรมหรือวจีกรรมเช่นนี้ เธอพึงแสดง เปิดเผย ทำให้กระจ่างในพระศาสนา หรือในเพื่อนพรหมจรรย์ผู้เป็นวิญญู แล้วพึงสำรวจต่อไป ถ้าเป็นมโนกรรมเห็นปานนี้ เธอพึงกระดาก ละอาย เกลียดในมโนกรรมนั้น ถ้ารู้ว่าเป็นไปเพื่อเบียดเบียนใครๆ กรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นผล เธอพึงมีปิติและปราโมทย์ ศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลาย ทั้งกลางวันและกลางคืนอยู่ด้วยกรรมนั้นๆ

เพราะเหตุนี้แหละ ราหุล เธอพึงศึกษาว่า เราจักพิจารณาแล้วจึงชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม

(จุฬารามโฆวาทสูตรและอรรถกถา ๑๓/๑๒๕)

ผู้ที่ประมาทขาดสติ ส่วนกระทำโดยไม่พิจารณาให้ถี่ถ้วน ย่อมได้รับความเสียหาย มากบ้าง น้อยบ้าง ตามผลแห่งการกระทำ ดังเรื่อง ที่นำมาสาธกต่อไปนี้

เวลานั้นข้าพเจ้ากำลังหนุ่มพ้อ รับราชกรออยู่ในกรมทหารมหาดเล็กเป็นนายร้อยโท เป็นเวรที่ต้องมาอยู่ประจำโรงทหารในพระบรมมหาราชวัง วันหนึ่งเวลาประมาณ ๔ ทุ่มเศษ เดือนหงายแจ่มพวงนายร้อยหลายนายจึงชวนนายสิบพลทหารบางคนออกไปนั่งประชุมสนทนากันเล่นที่กลางสนามหญ้าหน้าหอพระสมุทวชิรญาณเดี๋ยวนี้ ข้าพเจ้าอยู่ในที่ประชุมด้วย พวกกันไปพูดกันมาลึกลับประเดี้ยวหนึ่ง นายร้อยตรีผู้หนึ่งก็หยิบปืนหรือออกมาจากกระเป๋าเสื้อจะสูบ แต่ไม่มีไฟ จึงถามนายสิบผู้หนึ่งว่า

“มีไม้ขีดไฟไหม”

นายสิบตอบว่า “ไม่มี ผมจะไปหยิบมาให้” แล้วก็ลุกเดินไปในโรงทหารหายเงียบไปนานประมาณสัก ๒๐ นาที ได้ความว่าหยิบไม้ขีดไฟมาแล้ว ก็เดินไปพบนายสิบอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเพื่อนกันนอนหลับอยู่ จึงเอาใบตองมาจิกออกให้เป็นเส้นเล็ก แล้วแยงเข้าไปในจมูก ข้างนายสิบที่นอนหลับตกใจตื่นขึ้น ก็โกรธฉวยไม้ไล่ตีผิดตีถูก นายสิบผู้หนึ่ง ก็วิ่งหนีเปิดเต้มที่ เสี่ยงผีเท่าตักๆ ตักๆ ออกจากโรงทหาร ตรงไปยังที่ประชุมกลางสนามหญ้า แล้วนั่งลงที่ข้างตัวนายร้อยตรีผู้ที่ต้องการไม้ขีดไฟ ยื่นถักไม้ขีดไฟเข้าไปให้ แล้วบอกเสี่ยงกระหืดกระหอบ (เพราะวิ่งมากำลังเหนื่อย) ว่า “ไฟขอรับ”

ท่านนั้นไม่เห็นถักไม้ขีดไฟที่ยื่นมาให้ เห็นแต่ที่วิ่งมาและได้ยินเสียงพูดผิดปกติ เข้าใจว่าวิ่งมาบอกว่าไฟไหม้ ก็ตกใจลุกทะเล้งยืนขึ้นถามว่า

“ไหม้ที่ไหน ไหม้ที่ไหน เรียกคนแตรที่ซี”

บรรดาคนที่นั่งอยู่ที่นั่น ก็พลอยตกใจลุกขึ้นยืนป่วนปั่นเหวี่ยงซ้ายแลขวาถามกันไปถามกันมาว่าไฟไหม้ที่ไหนเสียงให้
เซ็งเซ่ อ้ายเจ้าคนที่เอาไม้ขีดไฟมาให้ ก็เลยพลอยตกใจ่วนวายไปกับเขาด้วยเหมือนกันเป็นนาน จนไม่เห็นแสงไฟ แล้วนายร้อยตรีผู้
ที่จะต้องการไม้ขีดไฟ จึงถามนายสิบที่จะเอาไม้ขีดไฟมาให้ว่า “ไฟไหม้ที่ไหน”

นายสิบ “ไหม้ที่ไหนก็ไม่ทราบ”

นายร้อยตรี “ทำไมแกมาบอกฉันว่าไฟไหม้แล้ว”

นายสิบ “ผมไม่ได้บอกว่าไฟไหม้ คุณจะต้องการไม้ขีดไฟ ผมก็ไปหยิบไม้ขีดไฟจะส่งให้คุณ คุณไม่เหวี่ยงหน้ามา ผมก็ต้อง
สะกิดบอกว่าคุณไฟ เพราะจะส่งไม้ขีดไฟให้คุณเท่านั้น”

นายร้อยตรี “ไปเป็นข้าเป็นนานจนกันลืม แล้ววิ่งมาบอกว่าคุณไฟ ใครจะไปนึกกันว่าเอาไม้ขีดไฟมาให้ คิดว่ามาบอกว่าคุณไฟไหม้
กันก็ตกใจนะซี”

ต่างคนก็ต่างหัวเราะขำขันพร้อมกัน แล้วนั่งลงตามเดิม

(เรื่องสั้นพระราชนิพนธ์ ร.๖ ส. อาจสาส์น รวบรวม)

การพิจารณาว่า สิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ มีหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

๑. การกระทำที่มีเหตุมาจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ การกระทำนั้นดี ถูก เป็นบุญ ควรทำ ถ้ามีเหตุมาจาก
อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ การกระทำนั้นผิด ชั่ว เป็นบาป ไม่ควรทำ

๒. การกระทำที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนใครๆ มีสุขเป็นผล ไม่ทำให้ร้อนใจภายหลัง การกระทำนั้นดี ถูก เป็นบุญ ควรทำ
ถ้าเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนหรือผู้อื่น มีทุกข์เป็นผล หรือทำให้ร้อนใจภายหลัง การกระทำนั้นผิด ชั่ว เป็นบาป ไม่ควรทำ

๓. การกระทำที่ทำให้กุศลธรรมเจริญขึ้น อกุศลธรรมเสื่อมไป การกระทำนั้นดี ถูก เป็นบุญ ควรทำ ถ้าทำให้กุศลธรรมเสื่อม
ไป อกุศลธรรมเจริญขึ้น การกระทำนั้นผิด ชั่ว เป็นบาป ไม่ควรทำ

การกระทำความดีที่สมบูรณ์แบบนั้น ต้องทำให้ครบวงจร คือ ดีทั้งเหตุ ดีทั้งผล และทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างได้รับผลดี
เช่น ในการปล่อยสัตว์ ปล่อยยาก็ได้บุญ คือ รู้สึกดีใจขึ้นใจที่ตนได้ทำความดี สัตว์ที่ถูกปล่อยก็ดีใจที่มีชีวิตรอดพ้นจากความตาย หรือ
ได้รับ อิศราภาพพ้นจากการจองจำ

การกระทำบางอย่าง เช่น หลับในเวลาเรียน แม้จะไม่ใช้กรรมชั่ว แต่ก็เป็นสิ่งที่ไม่สมควร ดังนั้นนอกจากพิจารณาเหตุและผล
ดังกล่าวแล้ว ก่อนจะทำอะไรลงไป ควรพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

๑. **กฎหมาย** การทำผิดกฎหมายย่อมไม่สมควร เช่น การจอดรถในที่ห้ามจอด

๒. **ศีล** การกระทำบางอย่าง เช่น การฆ่าสัตว์โดยมีอาชญาบัตรถูกต้อง แม้จะไม่ผิดกฎหมาย แต่ผิดศีลจึงไม่ควรทำ สำหรับ
คฤหัสถ์ควรรักษาศีลห้าเป็นอย่างน้อย

๓. **ฐานะ** การกระทำใด ถ้าไม่เหมาะกับเพศ วัย ความรู้ กำลัง ยศ ตระกูล หรือฐานะในสังคมของตน การกระทำนั้นไม่
สมควร เช่น เป็นชายแต่แต่งกายเหมือนหญิง มีรายได้เล็กน้อยแต่ชอบใช้ของแพงๆ

๔. **คำต่าหนี** พระพุทธเจ้าตรัสว่า ติดตนเองด้วยสิ่งใด ไม่ควรทำสิ่งนั้น ดังนั้น การกระทำใดถ้าตนเองต่าหนี หรือ ผู้รู้ (จักผิด
ชอบชั่วดี) ต่าหนี การกระทำนั้นไม่สมควร คำต่าหนีของผู้รู้เปรียบเหมือนลายแทงขุมทรัพย์ ผู้นำมาพิจารณาโดยแยบคายจะได้รับ
ประโยชน์ คือ รู้ข้อบกพร่องในตัวแล้วแก้ไขเสีย

๕. **กาลเวลา** การกระทำที่ไม่เหมาะสมกับกาลเวลาแบ่งได้ ๔ ลักษณะ คือ

๕.๑ ควรจะรีบแต่กลับเฉื่อยชา เช่น การปฐมพยาบาลผู้ป่วยอุบัติเหตุหรือป่วยหนักต้องทำอย่างรีบด่วน ถ้าช้า
อาจเกิดอันตรายถึงชีวิตได้

๕.๒ ควรจะช้าแต่กลับเร็ว เช่น การรีบกินอาหารโดยไม่เคี้ยวให้ละเอียดทำให้อาหารย่อยยาก

๕.๓ ผิดเวลา ถ้าพูดไม่ถูกกาลเวลา เช่น การพูดกับคนที่กำลังโกรธมักจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี การทำผิดเวลา
เช่น **ซื้อควายหน้านา ซื้อผ้าหน้าหนาว** ย่อมได้ของแพง เพราะไม่วางแผนไว้ล่วงหน้า

๕.๔ ผิดลำดับ ควรทำก่อนกลับทำทีหลัง ควรทำทีหลังกลับทำก่อน

อรรถกถาอวราชคคกล่าวถึงคนแจวเรือจ้างข้ามฟาก เขาส่งผู้โดยสารข้ามแม่น้ำคงคา ก่อนแล้วค่อยทวงค่าจ้าง
ภายหลัง การทำผิดลำดับทำให้เขาต้องทะเลาะกับผู้โดยสารที่ไม่ยอมจ่ายค่าจ้าง เขาต้องใช้วิธีด่าและทูปตีผู้โดยสารจึงจะได้ค่าจ้าง
ถ้าเขาใช้นโยบาย **จ่ายก่อน จรทีหลัง** ซึ่งเป็นวิธีที่ถูกต้อง เขาจะเรียกร้องค่าจ้างได้มากตามต้องการ เพราะผู้โดยสารที่อยากข้าม
ฟาก แม้เกินราคาค่าจ้างก็ให้ได้

๖. **สถานที่** การกระทำที่ไม่เหมาะสมกับสถานที่ มี ๒ ลักษณะ คือ

๖.๑ ชัดกับประเพณีอันดีงาม เช่น การแต่งกายด้วยสี ดูดขาดไปในงานศพ คนไทยเราไม่นิยมทำกัน ท่านจึงสอนว่า **เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม**

๖.๒ ชัดกับสภาพแวดล้อม เช่น การสวมเสื้อผ้าสีดำนหรือสีที่มีดทึบในขณะที่อากาศร้อนเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เพราะสีดำจะดูดความร้อนได้ดีทำให้ร่างกายร้อนมาก เมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ในสหรัฐอเมริกาอากาศร้อนจัดมาก มีผู้เสียชีวิตเกือบพันคนเพราะปรับตัวให้เข้ากับอากาศที่ร้อนจัดไม่ได้

อนึ่ง การอยู่ในถิ่นที่มีมลพิษมาก ห่างไกลจากที่ทำงาน ไกลจากวัด มีแหล่งอบายมุขมาก เป็นสิ่งที่ไม่ควร เพราะเป็นอันตรายแก่สุขภาพ และไม่สะดวกในการประกอบอาชีพและการปฏิบัติธรรม

๗. **ความพอดี** การกระทำที่ไม่พอดี คือ ทำยังไม่ถึงดีหรือทำเลยดี ทำให้ผลที่ออกมาไม่ดี เช่น การหุงข้าวนานจนเลยความพอดี ย่อมได้ข้าวไหม้ ถ้าหุงยังไม่ถึงจุดที่พอดี ก็เลิกหุงเสียก่อน ข้าวก็สุกๆ ดิบๆ

ทำไมยิ่งค้ายิ่งขาดทุน คอร์รัปชันกลับร่ำรวย

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการแข่งขันกันทางการค้า บางคนก็ประสบความสำเร็จในการค้า กิจการเจริญก้าวหน้า บางคนไม่การค้าขายอะไรสักอย่างล้มเหลว สาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ค้าขายขาดทุน คือ ขาดคุณสมบัติของพ่อค้าที่ดี ในพระสูตรได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพ่อค้าไว้ว่า

พ่อค้าประกอบด้วยองค์ ๓ ย่อมถึงความไปพลุลย์ในโภคทรัพย์ ไม่นานเลย องค์ ๓ คือ

๑. **เป็นผู้มีดวงตา (มีวิสัยทัศน์)** คือรู้ว่าสินค้าสิ่งนี้ ชื่ออย่างนี้ ขายอย่างนี้ เป็นต้นทุนเท่านี้ กำไรเท่านี้
๒. **ฉลาด** คือรู้แหล่งที่จะซื้อสินค้าได้ง่าย และไปขายยังที่ที่สินค้าหายาก
๓. **ถึงพร้อมด้วยที่พึ่งอาศัย (เครดิตดี)** เมื่อพวกเขาบดบังทั้งหลายรู้จักพ่อค้านี้ว่า เป็นคนมีดวงตาและฉลาด ย่อมยินดีให้กู้ไปลงทุน เพราะมีหวังได้ดอกเบียในกาลอันควร

(ทุติยปาปนิกสูตร ๒๐/๔๕๙)

สาเหตุอีกอย่างที่ทำให้ค้าขายขาดทุนคือกรรมเก่า ในวนิชยสูตร พระสารีบุตรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้การค้าขายอย่างเดียวกัน พ่อค้าบางคนขาดทุน บางคนได้กำไรไม่เท่าที่ประสงค์ บางคนได้กำไรตามที่ประสงค์ บางคนได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์

พ. ดูก่อนสารีบุตร บุคคลใดปวารณาสมณะให้ขอปัจจัยได้ แล้วไม่ให้ปัจจัยนั้น บุคคลนั้นถ้าตายจากอภัพนั้นมาสู่อภัพนี้ หากประกอบการค้าขายใด การค้าขายนั้นย่อมขาดทุน

.. ปวารณา .. แล้วให้ปัจจัยไม่เท่าที่สมณะนั้นประสงค์ .. ย่อมได้กำไรไม่เท่าที่ประสงค์

.. ปวารณา .. แล้วให้ปัจจัยตามที่สมณะนั้นประสงค์ .. ย่อมได้กำไรตามที่ประสงค์

บุคคลใดปวารณาสมณะให้ขอปัจจัยได้ แล้วให้ปัจจัยนั้นยิ่งกว่าที่สมณะนั้นประสงค์ บุคคลนั้นถ้าตายจากอภัพนั้นมาสู่อภัพนี้ หากประกอบการค้าขายใด การค้าขายนั้นย่อมได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์

(วนิชยสูตร ๒๑/๗๙)

นี่คือสาเหตุที่ทำให้พ่อค้าผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน รู้จักวิธีทำการค้าขาย แต่ยังคงค้าขายขาดทุน ส่วนผู้ที่ค้าขายไม่เป็น แถมยังมีกรรมเก่าคอยขัดขวาง ย่อมค้าขายขาดทุนแน่นอน

สำหรับปัญหาว่า **คอร์รัปชันกลับร่ำรวย** มีสาระที่ควรจะกล่าวถึงดังนี้

๑. คนจำนวนมากไม่มีโอกาสได้คอร์รัปชันเลยตลอดชีวิต บางคน เท่านั้นที่มีโอกาสคอร์รัปชันได้ ทั้งนี้เพราะตำแหน่งหน้าที่ การงานเอื้ออำนวย การได้ตำแหน่งดีอาจมีสาเหตุมาจากกรรมดีในอดีตให้ผล หรือมาจากผลของกรรมดีในปัจจุบัน คือขยัน ทำงานดี มีมิตรดี (และมีเส้นดี)

๒. เมื่อกรรมดีในอดีตให้ผล แม้ในปัจจุบันจะไม่ได้ทำอะไรก็อาจจะได้ลาภลอย เช่น ได้รับมรดก หากหลงผิดไปทำทุจริต ด้วยการคอร์รัปชัน แม้อาจจะได้ทรัพย์สินเงินทองมา แต่ก็ไม่คุ้มค่า ด้วยเหตุผลดังนี้คือ

๒.๑ ทำให้จิตใจต่ำทราวมลงทันที เป็นการลดค่าตัวเองจากคนดีเป็นคนชั่วช้าน่ารังเกียจ ไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย

๒.๒ ทรัพย์ที่ได้มาโดยทุจริต เมื่อได้มากก็ต้องปิดบัง ไม่สุขใจ ไม่ภูมิใจ เพราะได้มาในทางที่น่าละอาย จะใช้จ่ายก็ต้องทำอย่างซ่อนเร้น อยากจะซื้อรถมาขับอวดมั่งมีกับเขาบ้างก็ทำไม่ได้ อยากกินอาหารในภัตตาคารหรูๆ ก็กลัวคนเห็น ชีวิตที่อยู่ในสภาวะมีเงินก็เหมือนไม่มี จะเป็นสุขได้อย่างไร

๒.๓ บ้านเรือนที่สร้างไว้ไม่ดี ย่อมไม่ทนทาน พังทลายได้ง่าย ฉันทใด ทรัพย์ที่ได้มาโดยทุจริต ก็ไม่ยั่งยืน มักมีเหตุให้ฉิบหายได้ง่าย ฉันทนั้น

๒.๔ จิตใจไม่เป็นสุขเพราะมีหวังกังวลว่าความลับจะรั่วไหล

๒.๕ เป็นเหตุให้ต้องทำทุจริตอื่น เช่น พุดเท็จเพื่อปกปิดความลับ ถึงกระนั้นก็ยากที่จะปกปิดไว้ได้

๒.๖ เป็นการตัดรอนกรรมดีที่กำลังให้ผล ในไม่ช้าก็ถูกลงโทษตามกฎหมาย

เมื่อปลายปี ๒๕๔๑ บริษัทโฆษณายักษ์ใหญ่แห่งหนึ่งถูกดำเนินคดีจากทางราชการ เพราะปลอมใบอนุญาต

โฆษณาอาหารและยา ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) จำนวน ๕๒ ฉบับ โดยร่วมมือกับข้าราชการระดับสูงบางคน ใน อย. นอกจากเสียชื่อจนต้องเลิกกิจการแล้ว ยังอาจจะถูกฟ้อง (อีกหลายสิบคดี) จากเจ้าของสินค้าที่จ้างบริษัทนี้ทำโฆษณาให้

(น.ส.พ.แนวหน้า ๖ ธ.ค. ๒๕๔๑)

๒.๗ ทรัพย์สินที่ได้มาโดยทุจริต ถ้าใช้ทำบุญก็ได้บุญน้อยเพราะไม่บริสุทธิ์

๒.๘ ตายไปย่อมเข้าถึงอบายภูมิได้โดยง่าย และกรรมชั่วจะติดตามไปให้ผลเป็นความทุกข์ ความเดือดร้อนใน

ชาติต่อๆ ไปอีกจนกว่าจะหมดกำลัง

๓. เมื่อกรรมดีให้ผล ถ้าประกอบสัมมาอาชีพจะควบคุมไปด้วย ย่อมมีหวังว่าจะได้รับผลดีเป็นทวีคูณตรีกุณ ทรัพย์สินที่ได้มาโดยสุจริตย่อมทำให้สุขใจและภูมิใจ เพราะหามาด้วยน้ำพักน้ำแรง เมื่อจะใช้ก็ทำได้อย่างเปิดเผยไม่ต้องหลบซ่อน ไม่มีสิ่งใดต้องเป็นห่วงเป็นกังวล ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ทำให้ได้รับความสุขจากทรัพย์สินอย่างเต็มที่

๔. เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วย่อมเห็นว่า การร่ำรวยด้วยวิธีทุจริตไม่คุ้มเลย กว่าจะสร้างตัวจนมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี ต้องใช้เวลาและความรู้ความสามารถอย่างมาก ควรหรือมาทำลายเสียด้วยความหลงผิดเพียงชั่ววูบ เคยมีรัฐมนตรีคนหนึ่งถูกจำคุกเพราะ กินป่า และตายคาคุก เกียรติยศที่สั่งสมมาชั่วชีวิตต้องพินาศไปอย่างน่าเสียดาย

ความประหยัดของพระอานนท์

ครั้งนั้น พระเจ้าอุเทนกับพระมเหสีประทับอยู่ในพระราชอุทยานพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร พระมเหสีได้สดับว่า พระอานนท์หนึ่งอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่งใกล้พระราชอุทยาน จึงกราบทูลพระเจ้าอุเทนขออนุญาตไปเยี่ยมพระอานนท์ พระเจ้าอุเทนทรงอนุญาต เมื่อพระมเหสีเสด็จกลับมาก็ทูลว่าได้ถวายจิวร ๕๐๐ ฟืนแก่พระอานนท์ พระเจ้าอุเทนทรงดีเตียนว่า โฉนพระสมณะอานนท์จึงรับจิวรมากถึงเพียงนั้น พระสมณะอานนท์จึงทำการค้าผ้าหรือจกตั้งร้านค้า แล้วเสด็จไปหาพระอานนท์เพื่อสอบถาม

- อุ. พระมเหสีของข้าพเจ้ามาหาหรือ
- อา. พระนางมาหา มหาบพิตร
- อุ. พระนางได้ถวายอะไร
- อา. ถวายจิวรแก่อาตมภาพ ๕๐๐ ฟืน
- อุ. ท่านจกทำอะไรกับจิวรมากมายเพียงนั้น
- อา. อาตมภาพจกแจกให้แก่ภิกษุทั้งหลายที่มีจิวรคร่ำคร่า
- อุ. ท่านจกทำอะไรกับจิวรที่เก่าคร่ำคร่าเหล่านั้น
- อา. อาตมภาพจกทำเป็นผ้าคาดพาดาน
- อุ. ท่านจกทำอะไรกับผ้าคาดพาดานเก่าเหล่านั้น
- อา. อาตมภาพจกทำเป็นผ้าปูฟูก
- อุ. ท่านจกทำอะไรกับผ้าปูฟูกเก่าเหล่านั้น
- อา. อาตมภาพจกทำเป็นผ้าปูพื้น
- อุ. ท่านจกทำอะไรกับผ้าปูพื้นเก่าเหล่านั้น
- อา. อาตมภาพจกทำเป็นผ้าเช็ดเท้า
- อุ. ท่านจกทำอะไรกับผ้าเช็ดเท้าเก่าเหล่านั้น
- อา. อาตมภาพจกทำเป็นผ้าเช็ดธุลี
- อุ. ท่านจกทำอะไรกับผ้าเช็ดธุลีเก่าเหล่านั้น
- อา. อาตมภาพจกไขลกผ้าเหล่านั้น ขยำกับโคลนแล้วทาผ้า

ครั้งนั้นพระเจ้าอุเทนดำริว่า พระสมณะเหล่านั้นนำผ้าไปใช้แยบคายดี ไม่เก็บผ้าเข้าเรือนคลัง ดำริแล้วถวายผ้าอีก ๕๐๐ ฟืนแก่ท่านพระอานนท์

(วินย. ๗/๖๒๕-๖๒๖)

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. ไม่จำเป็นก็จ่ายเรียกว่าสุ่ยสุ่ยจ่าย จำเป็นก็ไม่จ่ายเรียกว่า ชี้เหนียว สองอย่างนี้ล้วนไม่ถูกต้อง ที่ถูกควรเดินสายกลาง คือไม่จำเป็นก็ไม่จ่าย จำเป็นก็จ่าย ซึ่งเรียกว่าประหยัด

๒. คนที่มีรายได้น้อย หากไม่รู้จักประหยัด มีมากใช้มาก รายเหลือก็น้อย บางครั้งถึงกับติดลบ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ยากที่จะ ร่ำรวยได้ ดังนั้นท่านจึงกล่าวว่า **รายได้ไม่สำคัญเท่ารายเหลือ**

๓. คนที่ยากจนมักจะไม่ประหยัด เริ่มจากไม่ประหยัดเวลา กล่าวคือ เกียจคร้านไม่ขยันทำกาารงาน เมื่อหาเงินมาได้บ้างก็ ไม่ประหยัดเงิน ใช้เงินไม่เป็น ที่ไม่สมควรจะจ่ายก็จ่าย ที่สมควรจะจ่าย ก็ไม่จ่าย ศ. บิ๊กเกอร์ ที. วอชิงตัน ชาวอเมริกันนิโกร ได้เล่าถึง ความเป็นอยู่ของชาวนิโกรสมัยหลังสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา ความว่า

ในกระท่อมชาวนิโกร ผมเห็นมีจักรเย็บผ้าซื้อมาโดยวิธีผ่อนส่ง ราคาสูงมากถึงคันละ ๖๐ เหรียญ บางทีก็มีนาฬิกาแขวนสวย หูตูดไว้บนฝา ราคาตั้ง ๑๔ เหรียญ ครั้งหนึ่ง เขาเชิญผมไปรับประทานอาหารเย็นที่โต๊ะอาหารมี ๕ คน แต่มีส้มสำหรับใช้อยู่คนเดียว ต้องรอดัดกันใช้ ที่มุมหนึ่งของห้องมีอแกนสำหรับทำเพลง ซ้อมาราคาถึง ๖๐ เหรียญ ต้องผ่อนส่งเป็นรายเดือน ดูเถิดในบ้าน ทั้งบ้านมีส้มใช้คนเดียว แต่มีอแกนราคาตั้ง ๖๐ เหรียญ เพราะเขาใช้เงินไม่เป็น ไม่รู้ว่าอะไรควรซื้อ อะไรไม่ควรซื้อ

จักรเย็บผ้ามีไว้ใช้ทำประโยชน์ได้น้อยเหลือเกิน เพราะผ้าก็ไม่จะมีจะเย็บอยู่แล้ว นาฬิกาที่ไม่ได้ตั้งให้ถูกต้องกับเวลาจริงๆ แม้จะ ตั้งให้มันเดินก็ไม่มีความเป็น ส่วนอแกนเล่นๆ ก็น้อยนักที่จะมีโอกาสใช้ เพราะหาคนที่ตีเป็นไม่ได้นั่นเอง เขาไม่รู้สักข้อขาย ขายนหน้าแขกที่เชิญไปเลี้ยงอาหารเย็นที่มีส้มใช้เพียงคนเดียว ลงได้เป็นอย่างไรแล้วจะหวังให้มีความเจริญได้อย่างไร

ในวันเสาร์ ทั้งครอบครัวพากันเข้าไปในเมืองอย่างน้อยครึ่งวันโดยไม่มีธุระอะไรมาก เพียงแต่จะซื้ออะไรเล็กๆ น้อยๆ จำนวนเงินที่มีไปก็นิดหน่อย ซื้อจริงๆ เพียงสิบนาทีก็นเสร็จ ซื้อคนเดียวก็พอ นี่ต้องพากันไปทั้งครัวเรือน เวลาที่มีค่าส่วนมากเสียไปด้วยการยืนมองคนที่เดินไปมาตามถนน พอวันอาทิตย์ก็พากันออกจากบ้านอีก เทียวไปในสถานที่ ชุมชนขนาดใหญ่

ไร่ฝ้ายที่ปลูกไว้นั้น ฝ้ายยังไม่ทันออกสมอเลย เจ้าของก็เอาไปจำหน่ายเขาเสียแล้ว เขาเงินไปใช้จ่ายเกเรอ จึงต้องเป็นหนี้เขานุ่งนั่งเรื่อยไป

(ชีวิตที่รุ่งเรืองขึ้นมาจากทาส ของสัมมาชีวิตศิลปมูลนิธิ

แปลโดย ศ. หลวงสมานวนกิจ)

เรื่องนี้เป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงของคำขวัญที่ว่า **ไม่มีใครสามารถสร้างอนาคตได้โดยไม่รู้จักรักประหยัด** ผู้ใฝ่หาความเจริญ จำ ต้องประหยัด ชาดไทยเราจะเจริญรุ่งเรืองได้อย่างไรถ้าคนไทยไม่ช่วยกันประหยัด รู้จักใช้จ่ายเฉพาะสิ่งจำเป็น สิ่งไม่จำเป็นอย่าไปซื้อ

สิ่งที่พึงเร่งประหยัดคือ ดุลการค้า ซึ่งขาดดุลค่อนข้างมากและต่อเนื่อง ถ้าไม่เหลือปากว่าแรงจริงๆ แล้ว ควรช่วยกันใช้ของไทยที่เราทำได้เอง โปรดระลึกว่า

ไทยทำ ไทยใช้ ไทยเจริญ ไทยทำ ไทยไม่ใช้ ไทยไม่เจริญ

๔. สิ่งสำคัญที่ต้องประหยัดให้มาก คือ เวลา การปล่อยให้เวลาผ่านไปเปล่าๆ โดยไม่ทำอะไรเลยเป็นการไม่ประหยัด การใช้เวลาไปทำสิ่งไร้ประโยชน์ เช่น ดื่มเหล้า เสพยาเสพติด เป็นการไม่ประหยัดชนิดยกกำลังสี่ กล่าวคือ เสียเวลา เสียเงิน เสียสุขภาพ เสียคน

เบนจามิน แฟรงกลิน นักวิทยาศาสตร์และนักการค้าลือชื่อชาวอเมริกัน ได้สอนชายผู้หนึ่งให้รู้จักคุณค่าของเวลา เป็นบทเรียน มีค่าที่ชายผู้นั้นต้องจดจำไปตลอดชีวิต เรื่องมีอยู่ว่า

ชายผู้หนึ่งเข้าไปหาซื้อหนังสือในร้านของเบนจามิน แฟรงกลิน เขาค้นอยู่นาน ในที่สุดก็ได้หนังสือเล่มหนึ่ง เมื่อคนขายบอกว่า ราคา 1 \$ (1 ดอลลาร์) เขาขอให้ลดราคา แต่คนขายไม่ลดให้

หลังจากพลิกหนังสือเล่มนั้นดูสักครู่ใหญ่ ผู้ที่จะซื้อก็ถามถึงเบนจามิน แฟรงกลิน เสมียนตอบว่า กำลังยุ่งอยู่กับงานพิมพ์หนังสือ ชายผู้นั้นต้องการพบ เสมียนจึงไปตามแฟรงกลินออกมา ชายผู้นั้นก็ขอต่อราคา

ช. ท่านจะลดราคาหนังสือเล่มนี้ให้ผมอย่างต่ำที่สุดได้สักเท่าใด มิสเตอร์แฟรงกลิน

ฟ. 1.25 \$ ขอรับ

ช. 1.25 \$! ก็เสมียนบอกผมว่าราคา 1 \$ เมื่อกี้นี่เองนี่นา

ฟ. จริงขอรับ เพราะในขณะนั้นผมยินดีที่จะรับเอาเงิน 1 \$ ยิ่งกว่าจะยอมทิ้งงานของผมมา

ช. (ทำท่าแปลกใจ) ช่างเถอะ โปรดบอกราคาต่ำที่สุดของหนังสือเล่มนี้ให้ผมก็แล้วกัน

ฟ. 1.50 \$ ขอรับ

ช. 1.50 \$! ก็ท่านบอกผมหยกๆ ว่าราคา 1.25 \$ เท่านั้นนี่นา

ฟ. ถูกแล้วขอรับ ผมยินดีที่จะรับเอา 1.25 \$ เมื่อกี้ นี่ ยิ่งกว่าจะยอมรับ 1.50 \$ เดียวนี้

■ ชื่อควักเงินออกจากกระเป๋าส่งให้เสียมิน หยิบหนึ่งสี่ออกจากร้านไป แม้เขาจะเสียเงินเพิ่มอีกถึง .50 \$ แต่ก็ได้รับ
บทเรียนอันมีค่าว่า เวลาของทุกๆ คนย่อมเป็นเงินเป็นทอง เป็นบทเรียนที่เขาจะจดจำไว้ตลอดชีวิต

(สร้างตนเอง โดย ไชยวัฒน์)

ต้นหาย กำไรสูญ ชีวิตขาดทุน

สมัยพุทธกาล ณ กรุงราชคฤห์ มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อธัญชาณี เป็นผู้มีความคุ้นเคยกับพระสารีบุตร เขาใช้อำนาจหน้าที่ไป
ในทางข้ออาชญากรรมบังหลวง กล่าวคือ เมื่อพระราชสาส์นไปเก็บส่วนแบ่งข้าวกล้าโดยไม่เบียดเบียนประชาชน พราหมณ์เก็บเอาข้าวกล้ามา
หมดเลย เมื่อถูกประชาชนทักท้วง พราหมณ์ก็กล่าวว่า ข้าวกล้าที่หว่านไว้ในราชสกุลมีน้อย พระราชาทรงสั่งเรามาอย่างนี้ พวกท่าน
อย่าได้คร่ำครวญไปเลย

พราหมณ์เอาข้าวเข้าบ้านตนโดยส่วนมาก ส่งเข้าราชสกุลมีประมาณน้อยแล

เมื่อพระราชอาศรัยถามว่า ท่านไม่ได้ทำการบีบบังคับประชาชนทั้งหลายดอกหรือ

เขาก็กราบทูลว่า ข้าแต่มหาราชา ในวาระนี้มีข้าวกล้าน้อย เพราะฉะนั้น เมื่อข้าพระพุทธเจ้าไม่บีบบังคับเก็บเอา จึงไม่มากแล
พฤติกรรม **อาศัยประชาชนปล้นพระราชา อาศัยพระราชาปล้นประชาชน** ของธัญชาณีพราหมณ์ได้ทราบไปถึงพระสารี

บุตร

เข้าวันหนึ่ง พระสารีบุตรเข้าไปปิดนขาตในพระนครราชคฤห์ หลังจากฉันเสร็จแล้ว ท่านก็ไปหาธัญชาณีพราหมณ์ และได้มี
โอกาสสนทนากัน

ส. ธัญชาณี ท่านเป็นผู้ไม่ประมาทหรือ

ธ. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร ที่ไหนข้าพเจ้าจะไม่ประมาท เพราะข้าพเจ้าต้องหาเลี้ยงตนและครอบครัวตลอดจนบริวาร มีภาระ
ทางราชการและสังคมมากมาย

ส. ธัญชาณี บุคคลที่ทำชั่ว เมื่อตายไปแล้ว ถูกนายนิรยบาลนำ ไปสู่นรกเพราะกรรมชั่วที่ทำไว้ บุคคลนั้นสามารถอ้างได้
ใหม่ว่า ข้าพเจ้าทำไปเพื่อบิดามารดา บุตรภริยา ญาติมิตร ... และเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกาย ตน ขออย่าได้นำข้าพเจ้าไปสู่นรกเลย

บุคคลที่เขาอ้างถึงมีบิดามารดา บุตรภริยา เป็นต้น สามารถที่จะไปขอร้องต่อนายนิรยบาลได้ตามความปรารถนาหรือไม่ว่า
บุคคลผู้ทำชั่วเพราะพวกเราทั้งหลาย ขอนายนิรยบาลอย่าได้ดูคร่ำครวญเขาไปสู่นรกเลย อย่างนี้จะทำได้ไหม

ธ. ไม่ใช่เช่นนั้นท่านพระสารีบุตร ที่แท้ ถึงผู้นั้นจะคร่ำครวญมากมายอย่างไร นายนิรยบาลก็พึงโยนลงไปในนรกจนได้

ส. ธัญชาณี บุคคลที่ประพฤติดีธรรม เพื่อหาเลี้ยงตนและครอบครัว กับบุคคลผู้ประพฤติดูธรรม เพื่อหาเลี้ยงตนและ
ครอบครัว ไหนจะประเสริฐกว่ากัน

ธ. บุคคลที่ประพฤติดีธรรม เพื่อหาเลี้ยงตนและครอบครัว ไม่ประเสริฐ บุคคลผู้ประพฤติดูธรรม เพื่อหาเลี้ยงตนและ
ครอบครัว ประเสริฐกว่า

ส. ธัญชาณี การงานอย่างอื่นที่ประกอบด้วยธรรม เป็นเครื่องให้บุคคลอาจเลี้ยงบิดามารดาบุตรภริยา ตลอดจนเลี้ยงชีวิต
ตนได้โดยไม่ต้องกระทำการอันลามก และให้ปฏิบัติสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลได้มีอยู่ บุคคลสามารถกระทำการงานอันประกอบด้วยธรรม
เหล่านั้นได้

ธัญชาณีพราหมณ์ฟังแล้วก็ชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของท่านพระสารีบุตร

ต่อมา ธัญชาณีพราหมณ์ป่วยหนัก เขาจึงส่งคนไปแจ้งให้พระพุทธเจ้าและท่านพระสารีบุตรทราบ ทั้งขอให้ท่านพระสารีบุตร
ได้กรุณาไปเยี่ยมยังนิเวศน์ของธัญชาณีพราหมณ์ด้วย

ท่านพระสารีบุตรได้ไปเยี่ยมธัญชาณีพราหมณ์ที่บ้าน เมื่อไปถึงแล้วก็ถามถึงอาการป่วย

ธ. ข้าพเจ้าทนไม่ไหว จะยังชีวิตให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพเจ้ากล้า้งนัก เจริญขึ้น ไม่ถอยลง

ส. ธัญชาณี นรกกับกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ไหนจะดีกว่ากัน

ธ. กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานดีกว่า

ส. กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานกับปิตติวิสัย (เปรต) ไหนจะดีกว่ากัน

ธ. ปิตติวิสัยดีกว่า

ส. ปิตติวิสัยกับมนุษย์ ไหนจะดีกว่ากัน

ธ. มนุษย์ดีกว่า

ส. มนุษย์โลกกับเทวโลก ไหนจะดีกว่ากัน

ธ. เทวโลกดีกว่า

ส. เทวโลกกับพรหมโลก ไหนจะดีกว่ากัน

ธ. ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่าพรหมโลก ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่าพรหมโลกหรือ
ท่านพระสารีบุตรทราบดีว่า ฌณฺญชานิปราหฺมณฺมโนมฺใจไปโนพรหมโลก ท่านจึงแสดงพรหมวิหารภาวนาแก่ฌณฺญชานิปราหฺมณฺ
แล้วลากลับไปยังวัดพระเวฬุวัน
หลังจากนั้นไม่นาน ฌณฺญชานิปราหฺมณฺมโนมฺใจ แล้วไปบังเกิดในพรหมโลก

(ฌณฺญชานิปุสฺตรและอรรคกถา ๑๓/๖๗๕)

ในปัจจุบันมีบุคคลเช่นฌณฺญชานิปราหฺมณฺอยู่มาก เขามุ่งแต่จะหา เงินทองหรือผลกำไรทางโลกอย่างเดียว จนลืมนึกถึง
ศีลธรรม กฎหมาย และความเดือดร้อนของคนอื่น เมื่อสั่งสมทรัพย์สมบัติทางโลกได้มากแล้ว ควรที่จะหยุด เพื่อใช้ชีวิตในบั้นปลายสั่ง
สมบุญกุศลเสียบ้าง แต่เขาไม่ได้มีความหยุด ความยัง ความปล่อยวางในทรัพย์สมบัติที่หามาได้เลย ยังคิดหาทางกอบโกยทรัพย์สิน
เงินทองต่อไป โดยไม่ได้คิดว่า สักวันหนึ่ง ไม่ช้าก็เร็ว ความตายจะต้องมาเยือนอย่างแน่นอน

ในที่สุดความตายก็มาเยือน ทุกสิ่งพินาศไปในพริบตา ร่างกายแตกดับย่อยยับสูญสิ้น ต้องละโลกนี้ไป ทั้งทุกสิ่งทุกอย่างที่ตน
หามาได้ไว้ให้คนอื่น ไม่สามารถเอาทรัพย์สมบัติเหล่านั้นติดตัวไปได้เลย แม้แต่ชนิดเดียว คุณงามความดีหรือบุญกุศลก็ไม่ได้สั่งสมไว้
มากพอ ทั้งที่มีโอกาสที่จะทำได้ เป็นสิ่งน่าเสียดายที่สุดในชีวิตของเขา จึงเปรียบเสมือน **ต้นหาย กำไรสูญ** ต้นคือร่างกายและทรัพย์
สมบัติที่หามาได้ทั้งหมด กำไรคือบุญกุศล แทนที่จะได้ก็ไม่ได้ ถ้าทรัพย์สมบัติเหล่านั้นได้มาด้วยวิธีทุจริต ชีวิตนี้ก็ขาดทุน และจะยิ่ง
ขาดทุนเป็นทวีคูณ ถ้ายึดติดในทรัพย์ สมบัติเหล่านั้นมากเกินไป หรือใช้ทรัพย์สมบัติเหล่านั้นไปในทางทุจริต

บุคคลที่ประมาทหมัวเมา มีอยู่มากในสังคมปัจจุบัน บางคนแม้ถูกเหตุเหตุ คือ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ตักเตือนโดยตรง
หรือโดยอ้อมแล้ว ก็ยังไม่รู้ตัวหรือไม่ยอมกลับตัว จึงต้องตกอยู่ในสภาพ **ต้นหาย กำไรสูญ ชีวิตขาดทุน** แต่ฌณฺญชานิปราหฺมณฺโศคติ
ที่มีกัลยาณมิตรอย่างท่านพระสารีบุตร คอยสั่งสอนและตักเตือนอยู่จนวาระสุดท้าย ทำให้ได้ไปเกิดในพรหมโลก พ้นจากสภาพ **ต้น
หาย กำไรสูญ ชีวิตขาดทุน**

สำหรับท่านผู้อ่านที่ไม่มีกัลยาณมิตรเช่นนั้น ก็ขอให้เอาใจหาของท่านพระสารีบุตรมาสั่งสอนและตักเตือนตนเอง แล้ว
ลองตรวจสอบอาชีพการงาน และความประพฤติของตน หากว่าเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เบียดเบียนคนอื่น ผิดศีลธรรม ผิดกฎหมาย
ก็ควรที่จะปรับปรุงแก้ไขเสีย เพราะเมื่อทำผิดแล้ว แม้จะแก้ตัวว่า ทำเพราะยากจน ทำเพราะพ่อแม่ลูกเมีย หรือเพราะเหตุอื่นๆ ก็ไม่
อาจพ้นผิดได้ ศาลทางโลกก็ไม่รับฟัง ศาลทางธรรมก็ไม่รับฟัง ดังนั้น จึงควร ทำตามที่ท่านพระสารีบุตรแนะนำว่า **การงานอย่างอื่น
ที่ประกอบด้วยธรรม เป็นเครื่องให้บุคคลอาจเลี้ยงบิดามารดา บุตรภริยา ตลอดจนเลี้ยงชีวิตตนได้ โดยไม่ต้องกระทำ
กรรมอันลามก และให้ปฏิบัติสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลได้ มีอยู่ บุคคลสามารถกระทำการงานอันประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น
ได้**

ชีวิตของเราในชาตินี้น้อยนัก ชีวิตข้างหน้ายาวนานมีอาจประมาณได้ หากรักตนจริง ก็ควรจะรักให้ตลอดถึงชีวิตในชาติหน้า
ด้วย ไม่ใช่คิดเพียงสั้นๆ รักแต่ชีวิตในชาตินี้เท่านั้น ทุกคนจะต้องตายในเวลาไม่นาน คนเราไม่ได้อายุยืนเพราะทรัพย์ จะทำทุก
วิถีทางที่ **ชั่วช้าน่ารังเกียจ หรือทารุณโหดร้าย** เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ทำไม่แล้ว จงแสวงหาความสมบูรณ์พูนสุขให้ชีวิต
นี้ ในขอบเขตที่ถูกท่านองคฺลองธรรมเถิด ผลแห่งกรรมที่จะต้องเสวย ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าต่อไป จะได้ไม่เป็นผลร้าย ไม่เป็น
ผลของบาปกรรม แต่จะเป็นผลของบุญกรรมโดยแท้

ท่านผู้ใดสามารถระลึกได้แบบนี้ ก็เสมือนได้รับการสั่งสอนและตักเตือนโดยตรงจากท่านพระสารีบุตร ชีวิตของท่านผู้ไม่
ประมาทนั้น เป็นอันหวังได้ว่าจะไม่ตกอยู่ในสภาพ **ต้นหาย กำไรสูญ ชีวิตขาดทุน**

(เรียบเรียงจากบันทึกของ ธมฺมวฑฺฒ โภค ภิภุช ซึ่งไม่ได้ระบุที่มา)

บทเรียนจากเทวราช

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในนครพาราณสี ทรงมีพระโอรส ๒ พระองค์ ท้าวเธอประทานตำแหน่งอุปราช
แก่พระโอรสองค์ใหญ่ ประทานตำแหน่งเสนาบดีแก่พระโอรสองค์เล็ก

ต่อมา พระเจ้าพรหมทัตสิ้นพระชนม์ พวกอำมาตย์พากัน อัญเชิญพระโอรสองค์ใหญ่ให้ครองราชสมบัติ ท้าวเธอทรงปฏิเสธ
แม้จะได้รับคำทูลวิงวอนบ่อยๆ ก็ทรงห้ามเสีย

ครั้นพวกอำมาตย์ทำการอภิเษกถวายพระเจ้าน้องแล้ว ทรงดำริว่า เราไม่ต้องการความเป็นใหญ่ ไม่ปรารถนาแม่ตำแหน่ง
อุปราช เมื่อพระราชชาติรั้วว่า เชิญเสวยโภชนะที่มีรสดีๆ ประทับอยู่ในพระนครนี้เถิด ท้าวเธอทรงปฏิเสธอีก จากนั้นก็เสด็จไปประทับที่
ชนบทชายแดน อาศัยสกุลเศรษฐีตระกูลหนึ่ง ทรงทำงานด้วยพระองค์เอง เมื่อคนเหล่านั้นรู้ว่าท้าวเธอเป็นพระราชกุมาร ก็ไม่ยอมให้
ทำงาน พากันห้อมล้อมและปรณนินิตท้าวเธออย่างพระราชกุมาร

เวลาล่วงไปนาน พวกข้าราชการไปรังวัดเขตที่บ้านเศรษฐี ท่านเศรษฐีได้ทูลขอให้ท้าวเธอส่งหนังสือถึงพระเจ้าน้อง ให้ทรงลด
ส่วยแก่พวกตน เมื่อท้าวเธอทรงส่งหนังสือไป พระราชาก็ทรงโปรดให้เป็นไปตามนั้น ชาวชนบทอื่นๆ พากันเข้าไปเฝ้าท้าวเธอ ทูลว่า

พวกข้าพระองค์จักถวายส่วยแต่พระองค์เท่านั้น โปรดให้พระราชาทรงยกเว้นส่วยแก่พวกข้าพระองค์บ้างเถิด ท้าวเธอทรงส่งหนังสือไปเพื่อให้พระราชาทรงยกเว้นส่วย

ตั้งแต่นั้น พวกเหล่านั้นก็พากันถวายส่วยแต่ท้าวเธอ เมื่อเวลาสักการะใหญ่เกิดขึ้น ความอยากของท้าวเธอก็พลอยเติบโตใหญ่ไปด้วย ท้าวเธอทูลขอชนบทนั้นทั้งหมด แล้วทูลขอราชสมบัติกึ่งหนึ่ง เมื่อได้รับพระราชทานแล้ว ก็ไม่ทรงพอพระทัยด้วยราชสมบัติเพียงกึ่งหนึ่ง ทรงดำริจะยึดราชสมบัติ ท้าวเธอแหวดล้อมด้วยชาวชนบท เสด็จไปสู่พระนครหยุดทัพอยู่ภายนอกพระนคร ทรงส่งหนังสือแก่พระเจ้าน้องว่า จงให้ ราชสมบัติแก่เรา หรือไม่ก็รบกัน

พระราชาดำริว่า พระพี่นี้เป็นพาล เมื่อก่อนทรงห้ามราชสมบัติ แม้ตำแหน่งอุปราชก็ทรงห้าม คราวนี้จักยึดเอาด้วยการรบ ก็ถ้าเจ้าจักฆ่าพระพี่นี้ให้ตายด้วยการรบ ความครหาจักมีแก่เราได้ เราต้องการอะไรด้วยราชสมบัติ จึงทรงส่งสาสน์แต่ท้าวเธอว่า ไม่ต้องรบดอก เชิญทรงครองราชสมบัติเถิด

ท้าวเธอทรงครองราชสมบัติ ประทานตำแหน่งอุปราช แก่พระเจ้าน้อง นับแต่นั้นมา ทรงครองราชสมบัติภายใต้อำนาจแห่ง ตัณหา มิได้ทรงพอพระทัยด้วยราชสมบัติพระนครเดียว ทรงปรารถนาราชสมบัติ ๒-๓ นคร ไม่ทรงเห็นที่สุดแห่งความอยากเลย

ครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราชทรงตรวจดูโลกว่า ใครบ้างที่บำรุงบิดามารดา ใครทำบุญต่างๆ มิให้ทานเป็นต้น ทรงทราบความที่ ท้าวเธอตกอยู่ในอำนาจตัณหา ทรงดำริว่า พระราชาองค์นี้เป็นพาล เราต้องให้บทเรียนแก่ท้าวเธอ ดำริแล้ว ทรงจำแลงเพศเป็นชายหนุ่ม ประทับยืนที่พระทวารหลวง ให้คนไปกราบทูลว่า มาณพผู้ฉลาดในอุบายผู้หนึ่ง ยืนอยู่ที่พระทวารหลวง

ครั้นพระราชารับสั่งให้เข้าเฝ้า ท้าวสักกก็จะเสด็จเข้าไปกราบทูลว่า ข้อความที่ข้าพระองค์จะกราบทูลมีอยู่ ข้าพระองค์ต้องการที่ลับ

ฝูงชนหลบไปหมดด้วยอานุภาพของท้าวสักกะนั้น มาณพ กราบทูลว่า ข้าพระองค์เห็นพระนคร ๒-๓ แห่ง มั่งคั่ง มีฝูงชนแออัด สมบูรณ์ด้วยพลและพาหนะ ข้าพระองค์จักยึดด้วยอานุภาพของตนถวาย แต่พระองค์ ควรที่พระองค์จะไม่ทรงชักช้า รีบเสด็จไปเถิดพระเจ้าข้า

ด้วยเทวานุภาพ พระราชามีได้ทรงถามว่ามาณพเป็นใคร หรือมาจากไหน ท้าวสักกจะตรัสแต่เพียงนั้นแล้วเสด็จกลับเทวโลก พระราชารับสั่งให้พวกอำมาตย์เข้าเฝ้า ตรัสว่า มาณพผู้หนึ่งกล่าวว่าจักยึดราชสมบัติใน ๓ นครให้พวกเรา พวกเธอจงเรียกมาณพนั้นมาเถิด จงนำกลองไปเที่ยวตีในพระนคร เรียกประชุมพล พวกเราต้องยึดครองราชสมบัติ ๓ นครโดยไม่ชักช้า

เมื่อพวกอำมาตย์กราบทูลว่า ก็พระองค์ทรงทำสักการะแก่ มาณพนั้นอย่างไร หรือทรงถามที่อยู่ของมาณพนั้นไว้อย่างไร พระราชาตรัสว่า เราไม่ได้ทำสักการะเลย ไม่ได้ถามที่พักอาศัยไว้ด้วย พวกเธอจงพากันไปค้นหาเขาเถิด

พวกอำมาตย์ค้นไม่พบ กลับมากราบทูลว่า พวกข้าพระองค์ค้นทั่วพระนคร ไม่เห็นมาณพนั้นเลย

คำพูดนั้นทำให้พระราชากัดใจโทมนัส ทรงดำริว่า ราชสมบัติในพระนครทั้ง ๓ เสื่อมไปแล้ว เราเสื่อมจากยศอันยิ่งใหญ่ มาณพคงโกรธเราว่า ไม่ได้ให้เสปียงแก่เขา ไม่ได้ให้ที่อยู่อาศัยด้วย เลยไม่มา

ครั้งนั้น กษัตริย์ผู้ตกอยู่ในอำนาจตัณหา ทรงเร่งร้อนไปทั่ว พระกายจนโลหิตพุ่งขึ้นมา พวกแพทย์สุดฝีมือที่จะถวายการรักษาได้ ความเจ็บป่วยของท้าวเธอได้เลื่องลือไปทั่วพระนคร

กาลนั้น พระโพธิสัตว์เรียนศิลปะสำเร็จจากเมืองตักกสิลา กลับมาบ้านบิดามารดาในนครพาราณสี ได้ทราบเรื่องนั้น ต้องการจะถวายการรักษา จึงไปที่ประตูพระราชวัง ให้คนไปกราบทูลพระราช

พระราชตรัสว่า แม้พวกแพทย์ใหญ่ยังรักษาเราไม่ได้ มาณพหนุ่มจักสามารถได้อย่างไร พวกท่านให้เสปียง แล้วปล่อยเขาไปเสียเถิด

มาณพกล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่ต้องการรางวัลค่ารักษาเลย โปรดให้เพียงค้ายาเท่านั้น

พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้ว โปรดให้เรียกมาณพเข้าไปตรวจดูพระอาการ

มาณพตรวจดูพระราชแล้วกราบทูลว่า ข้าพระองค์จักถวาย การรักษา ขอพระองค์ทรงโปรดบอกสมุฏฐานแห่งโรคเกิด

พระราชตรัสว่า เจ้าจักเอาสมุฏฐานไปทำไม จงบอกยาเท่านั้นเถิด

มาณพกราบทูลว่า เมื่อเสนาเหตุ ย่อมกระทำยาให้ถูกกับโรคได้

พระราชตรัสเล่าเรื่องให้ฟังตั้งแต่ต้นแล้วรับสั่งว่า เราเจ็บคราวนี้เพราะตัณหา ถ้าเจ้าพอจะรักษาได้ ก็จงรักษาเถิด

มาณพทูลว่า พระองค์อาจได้พระนครเหล่านั้นด้วยการเสรำโคกหรือ

เมื่อพระราชาทรงปฏิเสธ มาณพกราบทูลต่อไปว่า ถ้าเช่นนั้น เหตุไรพระองค์จึงเสรำโคก

สัตว์ทั้งหลายย่อมละร่างกายของตน ตลอดถึงทรัพย์ที่มีวิญญาณ ครองและไม่มีความวิญญูญาณครองทั้งหมดไป แม้จะครองราชสมบัติในพระนคร ทั้งสี่ พระองค์ก็เสวยพระกระยาหารในสุวรรณภษาณะทั้งสี่ บรรทมเหนือพระที่นั่งสี่ ทรงเครื่องประดับทั้งสี่ **พร้อมกัน** ไม่ได้ พระองค์ไม่ควรตกอยู่ในอำนาจตัณหา เพราะตัณหา นี้ เมื่อเจริญขึ้น ย่อมไม่ปล่อยให้พ้นจากอุบายทั้งสี่ไปได้

จากนั้นพระโพธิสัตว์ได้แสดงธรรมแก่พระราชว่า

เมื่อบุคคลได้กามสมปรารถนา จิตใจย่อมอิ่มเอิบ ครั้นสมปรารถนาแล้ว บุคคลยังปรารถนาต่อไปอีก ย่อมถูกกามตัณหาแผดเผา เหมือนบุคคลที่ถูกลมแดดแผดเผาในฤดูร้อน ย่อมเกิดความกระหายใคร่จะดื่มน้ำจะนั้น

ตัณหาที่ดี ความกระหายที่ดี ของคนพาลมีปัญญาน้อยไม่รู้จะไร ย่อมเจริญขึ้น เหมือนเขาโดยอ้อมเจริญขึ้น เมื่อร่างกายเจริญขึ้นจะนั้น

แม้จะให้สมบัติ ข้าวสารี ข้าวเหนียว โค ม้า ข้าทาสหญิงชายหมดทั้งแผ่นดิน ก็ไม่พอแก่คนคนเดียว รู้อย่างนี้แล้วพึงประพฤติธรรมสมาเสมอ

พระราชาทรงปราบชนะทั่วแผ่นดิน ทรงครอบครองแผ่นดินใหญ่ มีมหาสมุทรเป็นขอบเขต ทรงครองมหาสมุทรฝั่งนี้แล้ว มีพระทัยไม่อิ่ม ยังปรารถนาแม้มหาสมุทรฝั่งโน้นต่อไปอีก

เมื่อยังระลึกถึงกามอยู่ตราบใด ก็ไม่ได้ความอิ่มใจตราบนั้น ชนเหล่าใดบริบูรณ์ด้วยปัญญา มีกายและใจหลักเหวี่ยงจากกามทั้งหลาย เห็นโทษด้วยญาณ ชนเหล่านั้นแลเชื่อว่าเป็นผู้อิ่ม

บรรดาความอิ่มทั้งหลาย ความอิ่มด้วยปัญญาประเสริฐ เพราะ ผู้อิ่มด้วยปัญญา ย่อมไม่เดือดร้อนด้วยกามทั้งหลาย ย่อมไม่ตกอยู่ในอำนาจตัณหา

ไม่พึงสั่งสมกามทั้งหลาย พึงเป็นผู้ปรารถนาล้น ไม่ละโมภะ บุรุษผู้มีปัญญาย่อมไม่เดือดร้อนเพราะกามทั้งหลาย

ช่างทำรองเท้าหนัง เมื่อประกอบรองเท้า ส่วนใดควรเว้นก็เว้น เลือกแต่ส่วนที่ดีๆ มาทำรองเท้าขายได้ราคาแล้ว ย่อมมีความสุข เราที่ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาด้วยปัญญาแล้ว ละทิ้งส่วนแห่งกามเสีย ย่อมถึงความสุข ถ้าปรารถนาความสุขทั้งปวง ก็พึงละกามทั้งปวงเสีย

ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา ฌานได้บังเกิดขึ้นแก่มาณพ และพระราชาก็ทรงหายจากโรค เสด็จจุลกจากพระที่บรรทมประทานทรัพย์ ๘,๐๐๐ ให้แก่มาณพ

พระโพธิสัตว์ปฏิเสศทรัพย์เหล่านั้น และกราบทูลให้พระราชาทรงประพฤติธรรม จากนั้นก็ไปยังป่าหิมพานต์ บวชเป็นฤๅษีเจริญพรหมวิหารธรรมตลอดจนมายุ แล้วไปเกิดในพรหมโลก

(กามชาดกและอรรถกถา ๒๗/๑๖๔๐)

คำว่า กาม หมายความว่าถึงวัตถุกามและกิเลสกาม วัตถุกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ ส่วนกิเลสกาม ได้แก่ ราคะ โลภะ ความกำหนัด ความหึง ความอยากได้ ความไม่สันโดษ เป็นต้น

วัตถุกามทั้งหลาย แม้จะวิจิตรบรรจงเพียงใด ก็เป็นสิ่งภายนอก ไม่อาจดับตัณหาซึ่งลุกโหลงอยู่ในใจได้ เมื่อบุคคลได้วัตถุกามสมปรารถนา ตัณหาของเขาก็สงบไปชั่วคราว จากนั้นความติดใจในรสอร่อยแห่งกามที่ได้เสพ ก็ทำให้ตัณหากำเริบมากขึ้น บุคคลผู้ตกเป็นทาสแห่งตัณหา จึงถูกบังคับให้แสวงหาวัตถุกามที่ดีขึ้น ประณีตขึ้น อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เทคโนโลยีอันล้ำยุคช่วยดับตัณหาไม่ได้เลย มีแต่จะผลิตสิ่งใหม่ๆ มาช่วยดับตัณหาให้เจริญยิ่งขึ้น

เทคโนโลยีทางใจ คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ที่จะเข้าถึงจิตใจ ดับตัณหาที่เผาผลาญจิตใจเสียได้ ธรรมะนั้นมีอยู่มากมาย ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะสันโดษ ซึ่งเป็นธรรมะที่สำคัญประการหนึ่ง หากศึกษาให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติ เรื่องเดือดร้อนใจก็จะลดลง ชีวิตก็จะมีความสุข เพิ่มขึ้น และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจก็จะคลี่คลายโดยไม่ต้องพึ่ง IMF

พ.ท.ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวถึงสันโดษไว้ว่า

คนส่วนมากมักเข้าใจผิดว่า สันโดษ คือ มกน้อย จึงกล่าวหาว่า สันโดษทำให้ยากจนบ้าง สันโดษทำให้บ้านเมืองไม่เจริญบ้าง ที่จริงสันโดษกับมกน้อยต่างกัน เป็นธรรมะคนละข้อ สันโดษมาจากศัพท์บาลีว่า สันตฺฐฐี ส่วนมกน้อยมาจากศัพท์บาลีว่า อับปิจจา การแปล สันตฺฐฐี ว่า สันโดษ เป็นการแปลทับศัพท์ซึ่งแปลแล้วเหมือนไม่ได้แปล หากจะแปลให้คนไทยเข้าใจ ควรแปลว่า ยินดีกับของๆ ตน พอใจกับของๆ ตน

ความยินดีที่เป็นสันโดษต้องมีลักษณะ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. **ยินดีตามมี** หมายถึง ยินดีสิ่งที่มีอยู่แล้ว สิ่งใดที่เป็นของเรา เราก็ยินดีสิ่งนั้น ความยินดีกับของตนเองนี้แลคือสันโดษ และสิ่งนี้เองที่ถูกใครๆ หาว่าไม่ดี โดยเข้าใจว่า การมีพอพอใจอยู่กับตัวเองทำให้คนไม่คิดก้าวหน้า และมักกล่าวว่าคนเช่นนี้ทำให้บ้านเมืองไม่เจริญ คำพูดนี้ถูกหรือผิด ขอให้ลองเปรียบเทียบคนสองคน นายสดกับนายใหม่ นายสดเป็นคนรักลูกเมีย รักประเทศชาติ นายใหม่ไม่รักลูกเมียของตัวเอง ไปเที่ยวรักลูกเมียคนอื่น ประเทศชาติของตัวเองไม่รัก ไป รักประเทศอื่น ชาติอื่น หากให้เลือกคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แทนราษฎร ท่านผู้อ่านจะเลือกใคร ถ้าเลือกนายสด ก็แสดงว่าท่านชอบคนมีสันโดษ ก็คนอย่างนายสดนี้แหละที่เรียกว่ายินดีกับของๆ ตน

ในกรณีนี้ของที่เราได้อยู่เป็นของไม่ดี เราจะต้องยินดีหรือไม่ และถ้าหากคิดแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลง จะเป็นการเสียสันโดษไหม ยกตัวอย่างเช่น คนเป็นขี้กลากจะต้องยินดีกับขี้กลากที่ตัวเขาหรือไม่ คำตอบมีอยู่ว่า ขี้กลากไม่ใช่ของของเขา เขาไม่ได้ชอบ ไม่ได้หวง

แผน มีแต่คิดรักษาให้หาย ถ้าเป็นของที่ยับยั้งได้ ก็คงถูกขวางทิ้งไปนานแล้ว ที่ว่ายั้งกับของๆ ตนนั้น หมายถึง ให้อินดีกับสิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น ถ้าคนป่วยเกิดยั้งด้วยโรคในตัว ก็เป็นสันโดษที่ผิด เป็นการถือสันโดษด้วยความมั่งคั่งต่างหาก

๒. **ยั้งดีตามได้** มีอรรถาธิบายว่า ในการแสวงหาผลประโยชน์ของคนเรา ไม่ว่าจะเป็นการหาเงินทอง หายศตำแหน่ง หามิตร หาคู่ หรือหาลาภผลใดๆ ก็ตาม ผู้หาจะต้องวางสิ่งหนึ่งไว้เป็นทุน คือ ความอยาก แม้แต่จะขอทานเขา ผู้ขอก็ต้องเอาความอยากลงทุนไว้ หากสิ่งที่หามาได้สมส่วนกับความอยาก คืออยากเท่าไรได้เท่านั้นก็ไม่เกิดปัญหา แต่ถ้าสิ่งที่ได้ไม่สมส่วนกับความอยาก เช่นอยากมากได้น้อย อยากดี ได้เลว ใจก็ระวนกระวาย เป็นทุกข์เพราะได้ไม่สมอยาก ทุกข์ประเภทนี้เรียกสั้นๆ ว่า ทุกข์เพราะ “อยากได้” การทำให้ออยากสมส่วนกับได้เป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะว่าสิ่ง ทั้งสองนั้นมันมาคนละทาง มีคนทำคนละคน **อยาก**-เราทำเอง จะให้ใหญ่โต ให้ประเสริฐเลิศลอยเท่าไรก็ได้ และทำได้ง่าย ๆ ชั่วพริบตาเดียวเท่านั้น แต่สิ่งที่เราจะได้ นั้น คนอื่นทำ และทำหลายคน ดังนั้น จะให้สมใจอยากของเราย่อมเป็นไปได้ ความอยากกินแกงต้มยำอร่อยๆ เพียงชั่วประเดี๋ยวเดียวก็สำเร็จ แต่แกงต้มยำอร่อยๆ กว่าที่จะสำเร็จได้ ไม่รู้ว่ากี่คนทำ คนปลูกพริก คนปลูกตะไคร้ คนจับปลา คนเผาถ่าน และคนอะไรต่ออะไรก็สักร้อยคนเห็นจะได้ กว่าที่จะเป็น “แกงต้มยำอร่อยๆ” ให้เราได้รับประทานให้สมอยาก เพราะฉะนั้น ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ทั่วไปจึงมีว่า น้อยนักที่ความอยากกับของที่ได้จะสมกัน และตราบดีที่ยังไม่สมส่วนกัน ผู้เป็นเจ้าของความอยากก็ต้องร้อนใจอยู่ตราบนั้น เมื่อร้อนใจมากเข้าก็ดิ้นรนในทางผิดๆ ก่อความยุ่งยากสับสนขึ้นต่อไป แล้วเราจะทำอย่างไร ทางเลือกมีสองคือ

๑. ต้องแก้ของที่ได้

๒. ต้องแก้ใจที่อยาก

แบบแรกนั้นเป็นแบบโลก คือตั้งหลักไว้อย่างเดียวว่า จะเอาให้ได้ อย่างที่โบราณว่า **ไม่ได้ด้วยเล่ห์ก็เอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนต์ก็เอาด้วยคาถา** หรือภาษานักเลงว่า **ไม่ได้ด้วยหมัดก็เอาด้วยปืน** วิธีนี้เป็นวิธีทางโลก ซึ่งก็คือการเพิ่มความอยากขึ้นไปอีก ความอยากเดิมที่วางเป็นทุนเดิมพันไว้เมื่อก่อน ก็ขาดทุนไปหมดแล้ว แล้วยังมาสร้างความอยากเพิ่มขึ้นใหม่อีก คือ อยากที่จะบังคับสิ่งนั้นๆ ให้ได้อย่างใจ รวมเป็นสองความอยาก ดังนั้นความระวนกระวายก็จะมากยิ่งขึ้น

แบบหลังหันมาแก้ที่ความอยาก คือถ้าไม่ได้ตามที่อยาก ก็ลดความอยากลง พอใจกับส่วนที่ได้เท่านั้น ส่วนที่ไม่ได้ก็อย่าไปรำพันถึง เช่น เดิมเราอยากได้เงินสัก ๑๐๐ บาท แต่ผลที่สุดได้แค่ ๕๐ บาท อีก ๕๐ บาทสูญเสียไป เราก็หันมายินดีกับเงิน ๕๐ บาทที่เราได้ ส่วนอีก ๕๐ บาทที่เราไม่ได้ก็เฉยเสีย นี่แหละคือ **ยั้งดีตามได้**

คนที่ขาดสันโดษประเภทนี้ มักเป็นคนดูถูกโชควาสนาของตนเอง ไม่พอใจตนเอง มักคิดว่าตนเป็นคนอากัปก และคิดว่าคนอื่นมาคอยแกล้งขัดขวางลาภผลของตนเสมอ ได้สิ่งใดมา แทนที่จะพอใจว่า นั่น เป็นลาภอันมีค่าสำหรับตน กลับคิดว่าตนได้สูญเสียลาภส่วนใหญ่ไปเสีย แล้ว ได้มาเพียงของเหลวๆ เหลือเดนจากคนอื่นเขา มันเรื่องอะไรถึงได้เอาความชอบใจไปฝากไว้กับส่วนที่ตัวไม่ได้ คนทอดแหหาปลาที่ขาดสันโดษข้อนี้ มักจะคิดเสมอว่า ปลาตัวที่หลุดมือลงน้ำ ตัวโตกว่าที่จับได้ เกลียดปลาตัวที่จับได้ แต่พอใจกับตัวที่หลุดมือ ผลที่สุดก็มากินปลาตัว ที่เกลียด แล้วก็ทุกข์ใจกับปลาตัวที่หลุดมือลงน้ำ ขาดทุนทั้งขึ้นทั้งล่อง คนประเภทนี้ไม่มีหวังได้กินปลาอร่อยๆ จนตาย เพราะคิดว่าตัวที่อร่อย ที่สุดคือตัวที่จับไม่ได้โน้น

๓. **ยั้งดีตามควร** คือยั้งดีเท่าที่ควร แม้ว่า เป็นของที่ได้มาแล้วหรือจะได้อยู่ก็ตาม หากเห็นว่าไม่สมควร ก็ไม่ยั้งดี

ที่นี้มีปัญหาว่า ที่ว่าควรหรือไม่ควรนั้น เอาอะไรเป็นเกณฑ์ คนส่วนมากมักจะเอาความต้องการของตนเป็นเกณฑ์ เมื่อต้องการสิ่งใด ก็คิดว่าสิ่งนั้นควรแก่ตน ซึ่งเป็นความคิดที่อาจผิด ในทางศาสนา ท่านได้ให้หลักเกณฑ์ไว้ตัดสิน ๓ ประการ คือ

๓.๑ **ควรแก่ฐานะ** เราต้องคำนึงถึงว่าตัวเราอยู่ในฐานะอย่างไร เช่น ฐานะบรรพชิต ฐานะคฤหัสถ์ ฐานะผู้น้อย ฐานะผู้ใหญ่ แต่ละคนมีฐานะเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง ลาภผลและยศศักดิ์ที่จะมีมา บางอย่างก็เกี่ยวกับฐานะที่เราเป็นอยู่ เช่น อธิบติมีเก้าอี้บุณวมั่งทำงาน เสมียนหรือลูกจ้างนั่งเก้าอี้ไม้หรือม้ายาว

คนที่ขาดสันโดษประเภทนี้ มักจะมีทางเสียถึง ๒ ทาง คือ จะกลายเป็นคนใฝ่สูงเกินศักดิ์ คิดแต่เอาดีเอาเด่น หนักเข้ากลายเป็นคนที่สังคมนรังเกียจ อีกทางหนึ่งคือจะเป็นคนเจ้าทุกข์ ทุกข์เพราะหิวกระหายในสิ่งที่เกินฐานะของตน เพิ่งบวชพรรษาเดียว แต่คิดจะถือพัดยอดแหลมๆ (พัดเจ้าคุณ) คิดจนหัวแตกก็ไม่ได้

๓.๒ **ควรแก่สมรรถภาพ** สมรรถภาพของแต่ละคนไม่เท่ากัน เพราะกำลังในตัวของแต่ละคนไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะ เป็นกำลังกาย กำลังความรู้ กำลังความคิด ตลอดจนกำลังบุญวาสนาบารมี มีมากน้อยไม่เท่ากัน ใครมีกำลังมากก็มีสมรรถภาพมาก ใครมีกำลังน้อยก็มีสมรรถภาพน้อย

สิ่งที่เราควรจะได้จะมีต่างๆ ควรแก่สมรรถภาพของเราก็มี ไม่เหมาะไม่ควรก็มี คนที่ขาดสันโดษข้อนี้มักจะตีราคาตัวเองผิด คิดง่าย ๆ ว่า เขาเป็นอะไรได้ ตัวก็เป็นได้อย่างเขาทุกอย่าง หนักเข้าก็กลายเป็นคนชอบตีเสมอและดูหมิ่นคนอื่น หานึกไม่ว่า ในจำนวนพันคนที่อยากเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น อาจไม่มีใครเหมาะเลยทั้งพันคนก็ได้

๓.๓ ควรแก้ศักดิ์ศรี สิ่งใดก็ตาม แม้เราพอจะทำได้และพอควรกับกำลังของเรา แต่ถ้าไปยินดีสิ่งนั้นเข้าแล้ว จะทำให้เสียศักดิ์ศรีของเรา คือเสียศีลธรรม เสียเกียรติ หรือเสียชื่อเสียงก็ตาม เราไม่ควรยินดีสิ่งนั้น เช่น ของที่ลักปล้นหรือโกงเข้ามา สินบนตลอดจนของต่ำ แม้มีมากก็ปฏิเสธ แล้วยินดีเฉพาะสิ่งที่สมควรแก้ศักดิ์ศรีของตน

(มงคลชีวิต โดย พ.ท.ปิ่น มุทุกันต์)

ในเรื่องปัจจัยสี่ เครื่องอุปโภคบริโภค พุทธศาสนาสอนให้สันโดษ แต่ในเรื่องกุศลธรรมความดีนั้น พุทธศาสนาสอนว่า ควรทำให้ถึงพร้อม ทำให้มาก ทำให้เต็มบริบูรณ์ แม้การหยุดอยู่ในกุศลธรรม คือ ไม่เจริญขึ้น แต่ไม่เสื่อมลง พุทธศาสนายังไม่สรรเสริญ ดังนั้น จึงไม่ต้องสันโดษในความดี ไม่ต้องกลัวว่าจะทำดีมากเกินไป เพราะโดยทั่วไปแล้ว มีแต่ย่อหย่อนในการทำดี ทำดีน้อยไปทำไม่ถูกวิธี หรือเกรงว่าทำดีแล้วไม่มีใครเห็นเสียมากกว่า มีแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้นที่ทรงทำความดีทุกอย่างได้บริบูรณ์ ความกังวลว่าจะทำดีมากเกินไปจึงเป็นเรื่องของความเกียจคร้านที่แอบแฝงมากับความสันโดษ

เทวทูตจากดาวดิงส์

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้ากาสิเสวยราชสมบัติในสุรณนคร พระโพธิสัตว์จุติจากพรหมโลก ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระอัครมเหสี ของพระเจ้ากาสิ ได้รับพระนามว่า อุทัยภัทร เมื่อพระราชกุมารทรงเจริญวัยจนย่างพระบาทได้ พรหมองค์หนึ่งก็จุติจากพรหมโลก บังเกิดเป็นกุมาริกาในพระครรภ์ของพระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้ากาสิ ได้รับพระนามว่า อุทัยภัตรา

พระราชกุมารทรงจำเจริญวัย สำเร็จศิลปศาสตร์ทั้งหมด แต่ทรงเป็น พรหมจารีโดยกำเนิด ไม่ทรงทราบเรื่องเมถุนธรรม (กาม) แม้ด้วยความฝัน

พระราชาทรงประสงค์จะอภิเษกพระราชโอรส ทรงส่งสาสน์ไปว่า บัดนี้เป็นกาลที่ลูกจะเสวยความสุขในราชสมบัติ พ่อจักให้ราชสมบัติทั้งหมดแก่ลูก

พระโพธิสัตว์กราบทูลห้ามราชสมบัติเสียว่า จิตของข้าพระองค์ มิได้พัวพันในกองกิเลสเลย

เมื่อได้รับพระราชดำรัสเตือนบ่อยๆ พระโพธิสัตว์จึงให้ช่างสร้างรูปสตรีด้วยทองคำชมพูทออันเปล่งปลั่ง แล้วทรงส่งสาสน์ไปถวายว่า ถ้า ข้าพระองค์ได้พบผู้หญิงงามเห็นปานนี้ไซ้ ก็จักขอรับมอบราชสมบัติ

พระราชบิดาและพระราชมารดาให้อำมาตย์นำรูปทองคำนั้น ตระเวนไปทั่วชมพูทวีป เมื่อไม่ได้หญิงงามเช่นนั้น จึงตบแต่งพระนางอุทัยภัตราให้เป็นพระอัครมเหสีของพระราชกุมารนั้น ทั้งๆ ที่สองพระองค์นั้นมิได้ปรารถนาเลย พระนางทรงข่มรูปทองคำนั้นเสียหมดสิ้น

ต่อมา พระราชบิดาและพระราชมารดาล่วงลับไป พระโพธิสัตว์จึงครองราชสมบัติ แม้ทั้งสองพระองค์จะประทับร่วมห้องกัน ก็มีได้ทอดพระเนตรกันด้วยอำนาจระคะเลย ทรงสัญญากันว่า ในเราทั้งสอง ผู้ใดสิ้นพระชนม์ไปก่อนผู้นั้นต้องบอกข้าฉันไปเกิดในสถานที่นั้น

ล่วงไป ๗๐๐ ปี นับแต่ได้อภิเษก พระโพธิสัตว์ก็สวรรคต ผู้อื่นที่จะเป็นพระราชามีไม่ พระนางอุทัยภัตราทรงสำเร็จราชการแทน ฝ่ายพระโพธิสัตว์ได้ไปบังเกิดเป็นท้าวสักกะในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะทรงมีศใหญ่ยิ่ง พระองค์ไม่ทรงสามารถระลึกได้ตลอดศัปตวรรษ เวลาล่วงไปถึง ๗๐๐ ปีด้วยการนับปีของมนุษย์ เมื่อท้าวเธอทรง จำถึงชื่อผู้พ้นได้ ทรงดำริว่า เราจะทดลองพระราชธิดาอุทัยภัตรา ด้วยทรัพย์ แล้วแสดงธรรม ปลดเปลื้องข้อผูกพัน

กล่าวกันว่า สมัยนั้นมนุษย์มีอายุหนึ่งปี ในคืนนั้น พระราชธิดาประทับนั่งนิ่งไม่ไหวติง ทรงระลึกถึงศีลของพระองค์อยู่เพียงลำพังพระองค์ ในห้อง ณ ชั้นสูงสุดแห่งพระมหาปราสาท ๗ ชั้น ซึ่งราชบุรุษ ได้ปิดพระทวารเรียบร้อยแล้ว

ครั้งนั้น ท้าวสักกะทรงถือถาดทองคำหนึ่ง บรรจุเหรียญทองเงินเต็ม ไปปรากฏพระกายในห้องบรรทมของพระราชธิดา ตรัสว่า ส. ดูก่อนพระนางผู้มีพระวรกายอันงดงาม ทรงพระภูษาอันสะอาด เสด็จสู่ปราสาทประทับนั่งเพียงลำพังพระองค์เดียว หม่อมฉัน ขอวิงวอนพระนาง เราทั้งสองควรอยู่ร่วมกันตลอดคืนนี้

ธ. นครนี้มีคู้อมรอบ มีป้อมและซุ้มประตูมั่นคง มีทหารถืออาวุธรักษา พระราชวังนี้จึงเป็นที่อันใครๆ ไม่อาจจะเข้าไปได้ ท่านแอบมาพบข้าพเจ้าในเวลาเช่นนี้ได้อย่างไร และท่านมีจุดประสงค์อะไร

ส. หม่อมฉันเป็นเทพบุตร มาถึงพระตำหนักนี้ด้วยเทวานุกาภาพ เชิญพระนางขึ้นชมกับหม่อมฉันเถิด หม่อมฉันจะถวายถาดทองคำอันเต็มไปด้วยเหรียญทองแก่พระนาง

ธ. นอกจากเจ้าชายอุทัยแล้ว ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาเทวดา ยักษ์หรือมนุษย์ผู้อื่นเลย ดูก่อนเทพบุตรผู้มีอานุภาพมาก เชิญท่านไปเสียเถิด และอย่ากลับมาอีก

ท้าวสักกะทรงสดับพระวาจานั้นแล้ว ก็ทรงหายวับไปในทันที

คืนต่อมาในเวลาเดิม ท้าวสักกะทรงแสดงพระองค์พร้อมด้วยถาดเงินเต็มเปี่ยมด้วยเหรียญเงิน ตรัสว่า

ความยินดีอันใดเป็นที่สุดของผู้บริโภคคาม สัตว์ทั้งหลายประพฤติไม่สมควร ด้วยเหตุแห่งความยินดีอันใด พระนางอย่าพลาดจากความยินดีนั้น หม่อมฉันมิได้มาเมื่อเปล่า คืบก่อนนำถาดทองเต็มไปด้วยเหรียญทอง คืบนั้นก็นำถาดเงินเต็มไปด้วยเหรียญเงินมา หม่อมฉัน ขอลถวายถาดเงินเต็มไปด้วยเหรียญเงินนี้แก่พระนาง

พระราชธิดาทรงดำริว่า เทพบุตรนี้ เมื่อได้รับการสนทนาปราศรัยคงมาบ่อยๆ คราวนี้เราจะไม่พูดกะเขาละ ดำริแล้วทรงนั่งเสียไม่ตรัสอะไรเลย

ท้าวสักกะทรงทราบความที่พระนางไม่ตรัส ก็ทรงหายวับไปจากที่นั้น

คืบต่อมา พอถึงเวลานั้น ท้าวเธอทรงถือถาดโลหะอันเต็มไปด้วยเหรียญโลหะ ตรัสว่า

๓. ขอเชิญพระนางโปรดปรนปรือหม่อมฉันด้วยความยินดีในกาม เกิด หม่อมฉันจะถวายถาดโลหะอันเต็มไปด้วยเหรียญโลหะแก่พระนาง

๔. ท่านช่างโง่เขลา เมื่อชายหมายจะให้หญิงตกลงปลงใจด้วยทรัพย์ ย่อมประมุขด้วยทรัพย์จนเป็นที่พอใจของนาง แต่ท่านตรงกันข้าม ท่านนำทรัพย์มาลดลงเรื่อยๆ

๕. คุณก่อนพระนางผู้มีพระวรกายอันงดงาม อายุและวรรณะของหมู่มนุษย์ในมนุษย์โลก ย่อมเสื่อมลงเรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้ทรัพย์สำหรับพระนางก็จำต้องลดลง เพราะวันนี้พระนางชราลงกว่าวันก่อน

๖. คุณก่อนพระราชธิดา วันคืนล่วงไป อายุและวรรณะของมนุษย์ย่อมเสื่อมไป เมื่อหม่อมฉันกำลังเพ่งมองอยู่อย่างนี้ พระฉวีวรรณของพระนางย่อมเสื่อมไป เพราะเหตุนี้พระนางพึงประพฤติพรหมจรรย์เสียแต่วันนี้ทีเดียว จะได้มีพระฉวีวรรณงดงามยิ่งขึ้น

๗. เทวดาทั้งหลายไม่แก่เหมือนมนุษย์หรือ ในร่างกายของเทวดา มีเส้นเอ็นหรือไม่ ร่างกายของเทวดาเป็นอย่างไร

๘. พวกเทวดาไม่แก่เหมือนมนุษย์ ร่างกายของเทวดาไม่มีเส้นเอ็น ฉวีวรรณอันเป็นทิพย์ของเทวดาผุดผ่องยิ่งขึ้นทุกๆ วัน และโภคสมบัติก็ไพบูลย์ขึ้น

๙. บุคคลตั้งอยู่ในคุณธรรมอะไรจึงจะไม่กลัวปรโลก

๑๐. ผู้ใดตั้งวาจาและใจไว้ชอบ ไม่ทำบาปด้วยกาย อยู่ครองเรือน อันมีน้ำข้าวมาก เป็นผู้มีศรัทธา อ่อนโยน จำแนกแจกทาน รู้ความรู้สึก (ของ) ขอ) ชอบสงเคราะห์ มีวาจาว่าคบเป็นสหาย มีวาจา อ่อนหวาน ผู้นั้นไม่พึงกลัวปรโลก

๑๑. ท่านเป็นใครกันหนอ จึงได้มาพำนักสอนข้าพเจ้า

๑๒. ชาตินี้เป็นท้าวสักกะเทวราช มายังที่นี้เพื่อเปลื้องข้อผูกพัน บัดนี้ข้าพเจ้าจะขอลาไป เพราะพ้นจากข้อผูกพันแล้ว

๑๓. ถ้าพระองค์เป็นพระเจ้าอุทัย ขอพระองค์จงโปรดพำนักสอนหม่อมฉันด้วยวิธีที่เราจะได้พบกันใหม่เกิด

๑๔. วัลย์ล่วงไปรวดเร็วยิ่งนัก ชีวิตร่างกายมีแต่จะแก่ชราและเสื่อมไปทุกวัน ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน สัตว์ทั้งหลายล้วนบ่าวนำหน้าไปสู่ความ แดกดับ เหตุนี้ เธอจงอย่าประมาท จงประพฤติดีธรรมเกิด

๑๕. บุคคลผู้ตกอยู่ในอำนาจัดินหา แม้จะครอบครองสมบัติมหาศาล เพียงลำพัง ก็ยังไม่อิม ไม่เบือ แต่เมื่อตายแล้วก็ต้องทอดทิ้งทุกสิ่งไป ทั้งๆ ที่ยังไม่หมดรักเลย เหตุนี้ เธอจงอย่าประมาท จงประพฤติดีธรรมเกิด

๑๖. มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว พร้อมทั้งทรัพย์ แม้เขาเหล่านั้นต่างก็จะละทิ้งกันไป สุขคติและทุกคติในสังสารวัฏนี้เป็นที่พักพิงชั่วคราว การมาจากที่ต่างๆ แล้วพบกัน อยู่ร่วมกันของสัตว์ก็เพียงช่วงเวลาอันเล็กน้อยเท่านั้น เหตุนี้ เธอจงอย่าประมาท จงประพฤติดีธรรมเกิด

๑๗. พระโพธิสัตว์ประทานพระโอวาทแล้ว ก็เสด็จกลับเทวโลก

๑๘. พระราชธิดาทรงเลื่อมใสในธรรมกถา ในวันรุ่งขึ้น ก็ทรงมอบราชสมบัติให้พวกอำมาตย์ ทรงผนวชเป็นฤๅษีในพระราชอุทยานอันรื่นรมย์ ภายในพระนครนั่นเอง ทรงประพฤติดีธรรม ในที่สุดแห่งพระชนมายุ ก็บังเกิดเป็นบาทบริจาริกาของพระโพธิสัตว์ในดาวดึงส์พิภพ

(อุทยชาดกและอรุณกถา ๒๗/๑๕๓๕)

อุทยชาดกมีสาระที่ควรกล่าวถึงดังนี้

๑. ผู้ที่จุติจากพรหมโลกมาเป็นมนุษย์จะมีราคาเบาบาง ดังนั้น พระโพธิสัตว์กับพระราชธิดาจึงทรงสามารถประทับอยู่ร่วมกัน อย่างผู้ประพฤติพรหมจรรย์

๒. ในหมู่มนุษย์ ความเสื่อมของรูปเป็นพยานว่าเกิดมานาน แล้ว ในหมู่เทวเทพ รูปสมบัติที่ยิ่งขึ้นและบิรวารสมบัติที่มากขึ้น เป็นพยานว่าเกิดมานานแล้ว

๓. มนุษย์แต่ละยุคจะมีอายุชั้ยต่างกัน ในอุทยชาดก มนุษย์มีอายุประมาณหมื่นปี ในปัจจุบันมนุษย์มีอายุน้อย ไม่ถึงร้อยปี ก็ตายแล้ว

สำหรับมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่■ วันคืนจะล่วงไปอย่างรวดเร็ว วันเวลาแห่งชีวิตก็เหลือน้อยลงทุกที เมื่อชีวิตร่างกายมีแต่จะแก่ชรา ใกล้ความตายเข้าไปทุกขณะ ทุกคนจึงควรระลึกไว้เสมอว่า **วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้ เรากำลังทำอะไร■**

๔. ความสุขในโลกนี้ก็มีเพียงแค่นี้ได้เห็น ได้ยิน ได้ดม ได้สัมผัส ได้ทราบ ล้วนเป็นของเก่า ไม่มีอะไรแปลกใหม่ กิจวัตรประจำวันก็ซ้ำซาก จำเจ วนเวียนอยู่■ในอิริยาบถ ๔ ยืน เดิน นั่ง นอน เท่านั้น ไม่มีอะไรน่ายินดีเลย ความสุขในสวรรค์แม้ว่าเป็นทิพย์ ประณีตกว่า ดีกว่าความสุขในมนุษย์ แต่ก็ยังเป็นของไม่เที่ยงไม่ยั่งยืน จึงควรที่จะเบียด หนาย และหาทางเพื่อความหลุดพ้น

วิธีทำใจเมื่อใกล้ตาย

ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ท่านพระมหากัจจายนะอาศัยอยู่ในป่าแห่งหนึ่งในชายแดนบ้านนอก สมัยนั้น พระเจ้าอัสสกราชครองราชสมบัติในปโตลินคร แคว้นอัสสกะ พระราชา กุมารพระนามว่า สุชาตตะ เป็นพระโอรสของอัครมเหสีของพระเจ้าอัสสกราช มีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา ออกจากเมืองเพราะย้อย่างราชสมบัติกับพระเทวีน้อย จึงเข้าป่า อาศัยพวกพรานอยู่ในป่า

เล่ากันว่า พระราชกุมารนั้นเคยบวชเป็นภิกษุในสมัยพระพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสปะ ดำรงอยู่ในคุณเพียงแค่นี้ ได้ตายอย่างปุถุชน บังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แล้วท่องเที่ยวอยู่ในสุคตินั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้ได้ ๓๐ พรรษา ได้บังเกิดในพระครรภ์ของอัครมเหสีของพระเจ้าอัสสกะ

เมื่อพระอัครมเหสีสิ้นพระชนม์ พระเจ้าอัสสกราชได้ตั้งพระเทวีองค์อื่นเป็นพระอัครมเหสี ต่อมาพระนางได้ประสูติพระโอรส พระราชาทรงเอ็นดูโอรสของพระนาง ได้ประทานพรให้พระนางถือเอาสิ่งที่ปรารถนา พระนางรับพรไว้ แต่ไม่ขอพรในทันที

เมื่อสุชาตกุมารมีชันษาได้ ๑๖ พรรษา พระนางอ้างถึงพรที่ประทานไว้ กราบทูลขอราชสมบัติให้แก่โอรสของตน พระราชาทรง ปฏิเสธ พระเทวียื่นคำบอขายๆ ก็ไม่อาจผูกพระทัยพระราชาก็ได้

วันหนึ่ง พระเทวีกราบทูลพระราชภาว่า ข้าแต่ทเวะ ถ้าพระองค์ยังดำรงอยู่ในสัจจะ ก็โปรดพระราชทานเกิด

พระราชาทรงเสียพระทัยที่นางพูดเช่นนั้น แต่ก็ทรงปฏิเสธไม่ได้

สุชาตกุมารทราบเรื่องก็ทูลลาไปอยู่ในป่า พระราชาไม่ทรงเห็นด้วย แต่พระกุมารยืนยันว่าจะไป พระราชาจึงทรงอนุญาตตั้งน้ำพระเนตร

พระราชกุมารเข้าป่าอาศัยพวกพรานอยู่ วันหนึ่ง ไปล่าเนื้อ เทพบุตรองค์หนึ่งเคยเป็นสหายกันในครั้งที่เขาเป็นสมณะ จำแลกรูปเป็นเนื้อมาล่อเขาด้วยความหวังดี วิ่งไปใกล้ที่อยู่ของท่านพระมหากัจจายนะแล้วหายไป พระราชกุมารวิ่งไล่จับเนื้อตัวนั้นไปจนถึงที่อยู่ของพระมหากัจจายนะ ไม่เห็นเนื้อ เห็นแต่พระมหากัจจายนะนั่งอยู่นอกบรรณศาลา จึงได้ยื่นถือนูอยู่ในที่ใกล้พระมหากัจจายนะ

พระมหากัจจายนะทราบเรื่องของเขาทั้งหมด แต่ทำเป็นไม่รู้ เพื่อจะอนุเคราะห์เขา จึงถามเขาว่า ท่านสละพยานุซึ่งทำด้วยไม้แก่น อันมั่นคง ท่านเป็นใครหนอ

พระราชกุมารตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าชื่อ สุชาตตะ เป็นโอรสของพระเจ้าอัสสกะ ทเียวลัดเลาะไปในป่าใหญ่แสวงหาหมูเนื้อ ไม่เห็นเนื้อ เห็นแต่ท่าน จึงได้ยื่นอยู่

พระมหากัจจายนะทูลว่า ท่านผู้มีบุญมาก การมาจากที่ไกลของท่านชื่อว่ามาดีแล้ว ขอจงดักน้ำล้างเท้าของท่าน แล้วเช็ดดื่มน้ำอันเย็นในสละสะอาด และขอเชิญนั่งบนพื้นอันปูลาดไว้แล้วเถิด

พระราชกุมารตรัสว่า ข้าแต่พระมหามุนี วาจาของท่านช่างไพเราะ จับใจ มีแต่ประโยชน์ ท่านอยู่ในป่า ยินดีอะไร ฆิฏตบถที่เถิด

พระมหากัจจายนะทูลว่า ดูก่อนพระราชกุมาร เราขอรับการไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง การไม่ลักขโมย การไม่ประพฤติล่วงเกินทางกาม การไม่เสพของมีนเมา และขอรับการไม่ทำบาป ความประพฤติสงบ ความเป็นพหูสูต ความกตัญญู เพราะธรรมเหล่านี้วิญญูชนสรรเสริญ

จากนั้นพระมหากัจจายนะได้ตรวจด้วยอนาคตังสญาณ เห็นอายุของพระราชกุมารเหลืออีก ๕ เดือนเท่านั้น เพื่อให้เขาสลัดใจแล้วตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ จึงทูลว่า ดูก่อนพระราชกุมาร ความตายของท่านใกล้เข้ามาแล้ว ท่านจักตายใน ๕ เดือน ขอท่านจงรู้แล้วรีบปลดเปลื้องตนเถิด

พระราชกุมารถามถึงอุบายหลุดพ้นว่า ข้าพเจ้าพึงไปที่ไหน ทำการงานอะไร ทำกิจอะไรของบุรุษ หรือพึงเล่าเรียนวิชาอะไรหนอ จึงจะไม่แก่ ไม่ตาย

พระมหากัจจายนะทูลว่า ดูก่อนพระราชกุมาร ไม่มีสถานที่ใดที่สัตว์ไปแล้วจะไม่แก่ไม่ตาย ไม่มีการงาน กิจของบุรุษ หรือวิชาที่สัตว์กระทำหรือเล่าเรียนแล้วจะไม่แก่ไม่ตาย

ผู้มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก เป็นกษัตริย์ปกครองแคว้น มีทรัพย์และข้าบเปลือกมากมาย ท่านเหล่านั้นจะไม่แก่ ไม่ตาย ก็หาไม่

ท่านที่มีเพลงอาวุธอันได้ศึกษาแล้ว แก่ล้าวกร้อ อาจหาญ สามารถ ประหารฝ่ายศัตรู แม้ท่านเหล่านั้นก็ถึงความสิ้นอายุ จะดำรงยืนเหมือนพระอาทิตย์พระจันทร์ ก็หาไม่

กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล คนชนชยะ และชนชาติอื่นๆ แม้คนเหล่านั้น จะไม่แก่ ไม่ตาย ก็หาไม่

ท่านที่เรียนมนต์พรหมจินดาอันมีองค์ ๖ ท่านที่เรียนวิชาอื่นๆ แม้ท่านเหล่านั้น จะไม่แก่ ไม่ตาย ก็หาไม่

อนึ่ง พวกฤษีผู้สงบ ส่ำรวมตน บำเพ็ญตบะ แม้ท่านเหล่านั้น ก็จำต้องละทิ้งร่างกายไปตามกาล

แม้พระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้อบรมตนแล้ว เสร็จกิจแล้ว ไม่มีกิเลส สิ้นบุญและบาป ก็ยังต้องทอดทิ้งร่างกายนี้ไป

พระราชกุมารตรัสว่า ข้าแต่พระมหามุนี ข้าพเจ้าโล่งใจเพราะวาจาอันท่านกล่าวดีแล้ว ขอท่านจงเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าเกิด

พระเถระกล่าวว่า ท่านอย่าถึงอาตมภาพเป็นที่พึ่งเลย จงถึงพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระมหาบุรุษที่อาตมาถึงเป็นที่พึ่ง **ว่าเป็นที่พึ่ง**

เกิด
พระราชกุมารตรัสถามว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูของท่าน เวลานี้ประทับอยู่ในชนบทไหน ข้าพเจ้าจักไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์นั้น ผู้หาบุคคลเปรียบปานมิได้

พระเถระตอบว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครู ทรงเป็นบุรุษอาชาไนย ประทับอยู่ทางทิศตะวันออก แต่พระองค์บริณีพพานเสียแล้ว

พระราชกุมารตรัสว่า ถ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูของท่าน พึ่งยังดำรงพระชนม์อยู่ไซ้ร้ ถึงจะประทับอยู่ไกลพันโยชน์ ข้าพเจ้า ก็จะไปเฝ้าให้จงได้ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จปรินิพพานแล้ว กับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์สาวกเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าของดวงใจจากการฆ่าสัตว์และการลักขโมย ไม่ประพฤติล่วงเกินในทางกาม ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่ม

น้ำเมา
เมื่อพระราชกุมารตั้งอยู่ในสรวงและศีลแล้ว พระเถระก็ทูลว่า คุณก่อนราชกุมาร ไม่มีประโยชน์ที่จะอยู่ในบ้านนี้ ท่านจักสิ้นพระชนม์ใน ๕ เดือน ฉะนั้น ท่านควรไปยังสำนักพระราชบิดาของท่าน ทำบุญทั้ง หลายมีทานเป็นต้น พึ่งเป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่ไป ในเบื้องหน้า

จากนั้นพระเถระได้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้พระราชกุมาร

พระราชกุมารตรัสว่า ข้าพเจ้าจักไปตามคำของท่าน แม้ท่านก็พึ่งไปในที่นั่น เพื่ออนุเคราะห์ข้าพเจ้า

เมื่อพระเถระรับนิมนต์แล้ว พระราชกุมารก็ทำความเคารพ แล้วเสด็จกลับไปนครของพระบิดา กราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบ พระราชาทรงสดับแล้ว มีพระราชประสงค์จะอภิเษกให้พระราชกุมารครองราชสมบัติ

พระราชกุมารกราบทูลว่า ข้าพระองค์มีอายุน้อย อีก ๔ เดือนก็ จักตาย ประโยชน์อะไรด้วยราชสมบัติ ข้าพระองค์จักอาศัย พระองค์ทำบุญเท่านั้น

จากนั้นพระราชกุมารได้ตรัสสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย และคุณของพระมหากัจจายนะ

พระราชชาติดับแล้วทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยและพระเถระ โปรดให้สร้างวิหารใหญ่แล้วทรงส่งทูตไปรับพระมหากัจจายนะ นิมนต์ให้เข้าวิหาร บำรุงด้วยปัจจัยสี่โดยเคารพ ตั้งอยู่ในสรวงและศีล

พระราชกุมารสมาทานศีล บำรุงพระเถระและภิกษุทั้งหลายด้วยความเคารพ ให้ทาน ฟังธรรม ล่วงไปสี่เดือนก็สิ้นพระชนม์ไป บังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

(จุฬารัตนวิมานวัตถุ ๒๖/๖๓)

เรื่องของพระราชกุมารนี้ มีสาระที่ควรกล่าวถึงดังนี้

๑. คุณค่าของคนอยู่ที่ความดี สุชาติกุมารแม้อายุจะสั้น แต่มีโอกาสดำเนินชีวิตดี เช่น ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม ก็ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ดีกว่าบุคคลประเภท **โตเพราะกินข้าว เฒ่าเพราะเกิดนาน** ซึ่งแก่แต่อายุ ไม่แก่ด้วยคุณงามความดี ปล่อยให้ชีวิต ล่วงเลยไปเปล่าๆ ไม่ได้สร้างชีวิตไว้เลย

๒. พระมหากัจจายนะให้การต้อนรับอย่างดี ครบถ้วนด้วยธรรมและอาภรณ์ ทำให้สุชาติกุมารทรงเลื่อมใส ในทางโลกก็เช่นกัน ห้างร้านใดให้การต้อนรับดี ลูกค้ายิ่งมาอุดหนุนมาก ดังนั้น การต้อนรับจึงเป็นเหตุอย่างหนึ่งแห่งความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม

๓. คนดีกับคนชั่วย่อมยินดีต่างกัน คนดีย่อมยินดีในศีลธรรม เห็นของเขาลืมทิ้งไว้ แม้มีโอกาสดังกล่าวก็ไม่ลักขโมย ส่วนคนชั่วย่อมตรงกันข้าม ของที่เขาเก็บซ่อนหรือรักษาไว้อย่างมั่นคงในบ้าน ยังพยายามหาทางลักของเขาไปจนได้

๔. ชีวิตคนเราไม่เที่ยง แม้เด็กก็อาจตายก่อนผู้ใหญ่ แม้ลูกก็อาจตายก่อนพ่อแม่ เพราะ**คนเราเมื่อเกิดมาแล้ว ก็แก่พอจะตายได้ทุกคน** ดังนั้น จึงไม่ควรมัวเมาประมาทในชีวิตว่า เราจะอยู่ไปอีกนาน เรายังไม่ตายง่ายๆ ควรใช้เวลาที่ยังเหลืออยู่ให้เป็นประโยชน์ อย่าปล่อยให้เวลาผ่านไปเปล่า แต่จะวันจะน้อยหรือมากก็ให้ได้อะไรบ้าง

๕. ทุกคนล้วนต้องตาย ไม่ใช่เราคนเดียว เมื่อความตายมาถึง ไม่มีทางหนีหรือป้องกันได้ การดิ้นรนขัดขืนมีแต่ทำให้ทุกข์ใจมากยิ่งขึ้น จึงควรยอมรับและเผชิญหน้ากับความตายอย่างมีสติ วิธีทำใจก่อนจะ**ไปไม่กลับ กลับไม่ตื่น ฟันไม่มึน หนีไม่พ้น** มีดังนี้

๕.๑ ละความหวังใยในบุคคล ต่างคนต่างเกิด ต่างคนต่างตาย ทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง การมาอยู่ร่วมกันในโลกนี้ก็เพียงชั่วคราวเท่านั้น เทียบได้กับจุดเล็ก ๆ จุดเดียวในสังสารวัฏอันหาที่สุดมิได้ เมื่อถึงเวลาทุกคนก็ไปตาม業การกรรมของตน แม้จะหวังใย เราก็ต้องจากไป โลกหน้าเพียงล้าพัง ไม่อาจช่วยเหลือใครได้ จึงควรละความหวังใยคนอื่น ๆ เสีย

๕.๒ ละความหวังใยในทรัพย์สิน เมื่อเกิดก็มามือเปล่า เมื่อตายก็ไปมือเปล่า จะเอาทรัพย์สินติดตัวไปไม่ได้โดยวัตถุต่างๆ เป็นของโลกที่ถูกยึดมาใช้ชั่วคราว ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่ใช่สมบัติของเราหรือใครๆ จึงควรละความหวังใยในทรัพย์สินเสีย

๕.๓ ลืมเรื่องเศร้าในอดีตเสีย เพราะผ่านไปแล้วแก้ไขไม่ได้ และอย่ากังวลกับอนาคตที่ยังมาไม่ถึง จะเป็นอย่างไรก็ช่าง อะไรจะเกิดก็ให้มันเกิดไป จงทำปัจจุบันให้ดี แล้วอนาคตย่อมดีไปเอง

๕.๔ ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยด้วยความเลื่อมใสอันมั่นคง เพราะเป็นที่พึ่งอันแท้จริง ทรัพย์สิน ญาติมิตร ... หาใช่ที่พึ่งอันแท้จริงไม่

๕.๕ รับศีลจากพระหรือสมათานศีลด้วยตนเองว่า “ข้าพเจ้า ขอสมათานศีล ๕” (สมათาน = รับมาปฏิบัติ)

๕.๖ ระลึกถึงบุญกุศลหรือความดีที่เคยกระทำมา ก็ให้เกิดปีติยินดี อิ่มใจ สุขใจ

๕.๗ มีสติอยู่กับวิปัสสนากรรมฐาน เช่น ระลึกรู้ว่า ไม่มีใครแก่ ไม่มีใครเจ็บ ไม่มีใครตาย ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น ต่างหาก มันแก่ มันเจ็บ มันตาย นึกจนใจเป็นกลาง ไม่ยินดีต่อความเป็น ไม่กลัวต่อความตาย

เมื่อทำใจดังกล่าวมานี้ ได้ชื่อว่า **ตายดี** กล่าวคือ ข้อ ๕.๑-๕.๖ ย่อมเป็นไปเพื่อสุดดี ข้อ ๕.๗ ย่อมเป็นไปเพื่อมรรคผลนิพพาน

วิธีห้ามจิตไม่ให้คิดอกุศล

ธรรมชาติของจิตไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบนึกคิดไปต่างๆ นานา เช่น นึกคิดไปในทางกามบ้าง นึกคิดไปในทางอาฆาตพยาบาทบ้าง การนึกคิดในทางที่ไม่ดีเหล่านี้เรียกว่า อกุศลวิตก การห้ามจิตไม่ให้นึกคิด ในทางอกุศลทำได้ยาก บุคคลส่วนมากไม่ต้องการคิดในทางอกุศล แต่มักจะอดคิดไม่ได้ คิดจนนอนไม่หลับหรือเป็นโรคประสาทก็มี คิดจนฆ่า ตัวตายไปก็มี ตรงกันข้าม เมื่อต้องการคิดเรื่องที่เป็นบุญเป็นกุศล มักจะคิดในทางกุศลได้ไม่นาน การห้ามจิตไม่ให้คิดอกุศลจึงเป็นเรื่องสำคัญ ในที่นี้จะได้อธิบายถึงวิธีห้ามจิตไม่ให้คิดอกุศล ๕ วิธี คือ

๑. เมื่อใส่ใจอารมณ์โดยอยู่ อกุศลวิตกเกิดขึ้น ก็ให้ใส่ใจอารมณ์อื่นที่เป็นกุศลและเป็นคู่ปรับกัน เช่น เมื่อนึกคิดไปในทางราคะ ก็ให้หันมาเจริญอสุภสังขยา พิจารณาว่า ร่างกายนี้เป็นของเน่าเปื่อยไม่สะอาด มีของโสโครกไหลออกอยู่เสมอๆ จะหาสิ่งที่เป็นแก่นสาร หรือสิ่งประเสริฐ ในกายนี้ไม่ได้เลย เมื่อมาใส่ใจอารมณ์อื่นที่เป็นกุศล คือ อสุภสังขยา ย่อมละราคะได้ ถ้าโลภอยากได้ข้าวของเงินทองต่างๆ ก็ให้พิจารณาว่า ทรัพย์สมบัติเหล่านั้นเป็นของกลางสำหรับแผ่นดิน ไม่มีใครเป็นเจ้าของที่แท้จริง เป็นเพียงของที่ขี้มามาใช้ชั่วคราว ตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ ต้องทิ้งไว้ในโลกให้ผู้อื่นใช้ต่อไป เมื่อมาใส่ใจในเรื่องอื่นที่เป็นกุศล คือ ความไม่มีเจ้าของและเป็นของชั่วคราว ย่อมละความโลภในทรัพย์สมบัติได้ ถ้านึกคิดไปในทางเบียดเบียนด้วยอำนาจโทสะ ก็พึงเจริญเมตตาด้วยการระลึกถึงพุทธพจน์ ที่เป็นไปเพื่อคลายความอาฆาต เช่น พุทธพจน์ในกถปุจฉา (๑๒/๒๗๒) ที่ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย หากจะมีพวกโจรผู้มีความประพฤติต่ำช้า เอาเลื่อยที่มีที่จับทั้งสองข้าง เลื่อยอวัยวะใหญ่ๆ น้อยๆ ของพวกเธอ แม้นใน เหตุนั้น ภิกษุใดมีใจคิดร้ายต่อใจเหล่านั้น ภิกษุนั้นไม่ชื่อว่า เป็นผู้ทำตามคำสอนของเรา เพราะเหตุที่อดกลั้นไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย แม้นในข้อนั้น พวกเธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่เปล่งวาจาจากปาก เราจักอนุเคราะห์ด้วยสิ่งที่เป็นประโยชน์ เราจักมีจิตเมตตาไม่มีโทษภายใน เราจักแผ่เมตตาจิต ไปถึงบุคคลนั้น และเราจักแผ่เมตตาจิตอันไพบุลย์ใหญ่ยิ่ง หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท ไปตลอดโลก ทุกทิศทุกทาง ซึ่งเป็นอารมณ์ของจิตนั้น

เมื่อมาใส่ใจอารมณ์อันเป็นกุศล คือ เจริญเมตตา ย่อมละโทสะได้ เหมือนช่างไม้ผู้ฉลาด ใช้ลิ้มอันเล็กตอก โยก ถอน ลิ้มอันใหญ่ออก ฉะนั้น

๒. เมื่อใส่ใจอารมณ์อันเป็นกุศลอยู่ อกุศลวิตกยังเกิดขึ้นเรื่อยๆ ก็ควรพิจารณาโทษของอกุศลวิตกว่า ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง ทำให้ปัญญาดับ ก่อให้เกิดความคับแค้น ให้ผลเป็นความทุกข์ ความเดือดร้อน ไม่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน เมื่อพิจารณาโทษของอกุศลวิตกนี้ ย่อมละอกุศลวิตกนั้นได้ เหมือนชายหนุ่มหรือหญิงสาวรู้ว่า มีชากศพซึ่งเป็นของปฏิภูลน่ารังเกียจผูกอยู่ที่คอ ย่อมรีบทิ้งชากศพนั้นโดยเร็ว

๓. เมื่อพิจารณาโทษของอกุศลวิตกนั้นอยู่ อกุศลวิตกยังเกิดขึ้นเรื่อยๆ ก็อย่าใส่ใจ อย่างนี้ถึงอกุศลวิตกนั้น เมื่อไม่นึก ไม่ใส่ใจ ก็ย่อมละอกุศลวิตกนั้นได้ เหมือนนรุชผู้มีจักษุ ไม่ต้องการจะเห็นรูปที่ผ่านตา เขาพึงหลับตาเสีย หรือเหี่ยวไปทางอื่นเสีย

พระโบราณจารย์ก็เคยใช้วิธีนี้ แก่ความกระวนกระวายของตีสสามเณรที่ต้องการลาสิกขา เรื่องมีอยู่ว่า

ตีสสามเณรคิดจะลาสิกขา จึงแจ้งให้พระอุปัชฌาย์ทราบ พระเถระจึงหาวิธีเบนความสนใจของสามเณร โดยกล่าวว่า ในวิหารนี้หาน้ำได้ยาก เธอจงพาเราไปที่จิตตลาบรรพต สามเณรก็กระทำตาม พระเถระกล่าวกับสามเณรอีกว่า เธอจงสร้างที่อยู่ใหม่

ให้เป็นที่อยู่อาศัยเฉพาะบุคคลคนหนึ่ง สามเณรก็รับคำ แล้วสามเณรก็เริ่มสิ่งทั้งสามพร้อมๆ กัน คือ เรียนคัมภีร์สังยุตตนิกาย ตั้งแต่ต้น การชำระพื้นที่ที่เงื่อมเขา และการบริกรรมเตโชกสิณจนถึงอัปนา เมื่อเรียนสังยุตตนิกาย จบลงแล้ว ก็เริ่มทำที่อยู่ในถ้ำ

เมื่อทำกิจทั้งปวงสำเร็จแล้ว ก็แจ้งให้พระอุปัชฌาย์ทราบ พระอุปัชฌาย์กล่าวว่า สามเณร ที่อยู่เฉพาะบุคคล ที่เธอทำเสร็จนั้น ทำได้ยาก เธอนั่นแหละจงอยู่

สามเณรนั้น เมื่ออยู่ในถ้ำตลอดราตรี ได้อุตุสัปปายะ จึงยังวิปัสสนาให้เจริญ แล้วบรรลุพระอรหัต ปรินิพพานในถ้ำนั้นแหละ

ชนทั้งหลายจึงเอาธาตุของสามเณรก่อสร้างพระเจดีย์ไว้

นี่คือเรื่องของตีสสสามเณรที่ถูกพระอุปัชฌาย์เบนความสนใจ ให้ไปกระทำสิ่งอื่นที่เป็นกุศล จนลืมความคิดที่จะลาสิกขา เมื่อไม่ใส่ใจ ไม่นึกถึง ความคิดที่จะลาสิกขาก็ดับไปเอง

๔. เมื่อไม่นึกไม่ใส่ใจในอกุศลวิตกนั้น อกุศลวิตกยังเกิดขึ้นเรื่อยๆ ก็ควรใส่ใจถึงเหตุของอกุศลวิตกนั้นว่า อกุศลวิตกนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นปัจจัย เพราะเหตุไรจึงเกิดขึ้น เมื่อค้นพบเหตุปัจจัยอันเป็นมูลรากแล้ว อกุศลวิตกนั้นย่อมจะเบาบางลง แล้วถึงความดับไป โดยประการทั้งปวง

๕. เมื่อใส่ใจถึงเหตุแห่งอกุศลวิตกนั้นอยู่ อกุศลวิตกยังเกิดขึ้นเรื่อยๆ ก็พึงกัณด้วยพิน ดุนเพดานด้วยลัน ข่ม บีบคั้น บังคับจิตด้วยจิต เมื่อข่มจิตอย่างนี้ ย่อมละอกุศลวิตกนั้นเสียได้ เหมือนนุรุษผู้มีกำลังมากจับนุรุษผู้มีกำลังน้อยไว้ได้ แล้วบีบกด แค้นที่ ศีรษะ คอ หรือก้านคอไว้ให้แน่น ทำนุรุษนั้นให้เร่าร้อน ให้ลำบาก ให้สยบ ฉะนั้น

(วิตกกถณสูตร ๑๒/๒๕๖)

วิธีควบคุมอกุศลวิตกทั้ง ๕ วิธีนี้ อาจย่อให้สั้นเพื่อให้จำได้ง่าย ดังนี้คือ

๑. **เปลี่ยนนิมิต** หันมาคิดเรื่องที่เป็นกุศลและเป็นคู่ปรับกัน
๒. **พิจารณาโทษ** พิจารณาโทษของความคิดฝ่ายชั่ว
๓. **อย่าไปสนใจ** อย่าสนใจความคิดฝ่ายชั่ว หางานอื่นทำ
๔. **ค้นเหตุที่คิด** หาสาเหตุของความคิดฝ่ายชั่ว
๕. **ข่มจิต** เอาพินกัณด้วยพิน เอาลันกดเพดาน เพื่อข่มจิต

ผู้ที่ฝึกหัดตามวิธีทั้ง ๕ นี้จนชำนาญ ย่อมควบคุมความคิดของตนได้ เมื่อต้องการคิดเรื่องใดก็คิดเรื่องนั้นได้ ไม่ต้องการคิดเรื่องใด ก็เลิกคิดเรื่องนั้นได้ การควบคุมความคิดได้ดังใจนึกเช่นนี้เป็นประโยชน์อย่างมากทั้งทางโลกและทางธรรม

ความสงสัยของพระเจ้าอโศก

เมื่อพระเจ้าอโศกทรงหันมานับถือพุทธศาสนาเพราะความเลื่อมใส ในนิโครธสามเณรผู้เป็นพระอรหันต์ ลากสักการะอันโอฬารได้เกิดขึ้นในพระศาสนา พวกเดียรถีย์เลื่อมลากสักการะ พวกปลอมบวชเพื่อหวังลากสักการะ ไม่ยอมตั้งอยู่ในพระธรรมวินัย ภิกษุสงฆ์พากันรังเกียจไม่ยอมทำอุโบสถหรือปวารณาร่วมกับพวกเดียรถีย์ ในวัดอโศการามอุโบสถขาดไปถึง ๗ ปี

พระราชารัศสสั่งอำมาตย์ผู้หนึ่งให้ไปยังพระวิหารระบับอภิกถณ์ แล้วนิมนต์ภิกษุสงฆ์ให้ทำอุโบสถ อำมาตย์ไม่กล้าทูลขออนุญาตพระราชา จึงไปปรึกษาเพื่อนอำมาตย์ได้รับคำแนะนำว่า ในการปราบชนบทให้ราบคาบ ก็ต้องฆ่าโจร ฉนใด ภิกษุเหล่าใดไม่ทำอุโบสถ พระราชาคงมีพระราชประสงค์ให้ฆ่าภิกษุเหล่านั้นเสีย ฉนนั้น

อำมาตย์ไปยังพระวิหาร นัดประชุมสงฆ์ แล้วนิมนต์ให้ทำอุโบสถ ภิกษุสงฆ์ปฏิเสธ อำมาตย์จึงเอาดาบตัดศีรษะเริ่มแต่พระเถระลงไปพระตีสสเถระซึ่งเป็นพระภิกษา (น้องชาย) ร่วมพระราชมารดาเดียวกันกับพระราชาเห็นดังนั้น จึงเข้าไปนั่งกันไม่ให้อำมาตย์ตัดศีรษะพระ อำมาตย์จำพระเถระได้ ไม่อาจฟันศัสตราลงได้ จึงกลับไปทูลพระราชา พระราชาสดับแล้วทรงเร่าร้อนในพระหทัย เสด็จไปวิหาร ตรัสถามภิกษุผู้เป็น พระเถระว่า อำมาตย์ทำกรรมโดยพระองค์ไม่ได้รับสั่ง บาปนั้นจะพึงมีแก่ใคร

พวกภิกษุถวายความเห็นแต่พระราชาเป็นสองนัย พวกหนึ่งว่า บาปมีแก่พระราชาเพราะอำมาตย์ทำตามรับสั่งของพระราชา พวกหนึ่งว่า พระราชาไม่เจตนาเป็นกุศลหวังให้ภิกษุสงฆ์สามัคคีกัน บาปจึงไม่มีแก่พระราชา ย่อมมีแก่อำมาตย์เท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น พระราชาที่ทรงเกิดความสงสัย

พระโมคคัลลบุตรตีสสเถระซึ่งเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงพระไตรปิฎก ได้อธิบายว่า พระราชาไม่ได้ส่งอำมาตย์ไปเพื่อฆ่าพระภิกษุ เมื่อไม่มีเจตนาที่จะฆ่า บาปย่อมไม่มีแก่พระราชา สมดังพุทธภาษิต (๒๒/๓๓๔) ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ

ความสงสัยของพระเจ้าอโศกก็หมดไปด้วยคำอธิบายของพระเถระ จากนั้นพระองค์ทรงชำระพระศาสนาให้บริสุทธิ์ โดยให้เลิกพวกเดียรถีย์ที่ปลอมบวชเป็นจำนวนถึงหกหมื่นคน

(อรรถกถาสมันตปาสาทิกา พาหิรินิทานวรรคณา)

เรื่องเกี่ยวกับบาปหรือบุญนี้ หากว่าไม่มีเจตนาแล้ว จะเป็นบาปหรือบุญไปไม่ได้เลย

อนึ่ง มักมีผู้สงสัยว่า ที่ว่าบาปนั้นมากน้อยแค่ไหน มีอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสิน การตัดสินว่าบาปมากน้อยแค่ไหน ให้พิจารณาจากองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

๑. **วัตถุ** ได้แก่ คน สัตว์ หรือสิ่งของที่ล่วงละเมิด

ในการฆ่า ฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง บาบกว่าฆ่าสัตว์เล็ก เช่น ยุง ฆ่ามนุษย์บาปกว่าฆ่าสัตว์ การฆ่ามนุษย์ตัดสินกันที่คตินามความดี เช่น ฆ่าพระบาปกว่าฆ่าโจร

ในการลักทรัพย์ ตัดสินกันที่มูลค่าทรัพย์และคุณความดีของเจ้าทรัพย์ ลักของมีค่ามากกว่าลักของมีค่าน้อย เพราะทำความเสียหายให้เจ้าทรัพย์มากกว่า ลักของวัดบาปกว่าลักของชาวบ้าน

ในการประพฤตินิคมิตทางกาม ถ้าล่วงละเมิดในผู้มีคุณธรรมสูงก็บาปมาก

ในการกล่าวเท็จ ตัดสินกันที่ความเสียหายและคุณความดีของผู้หลงเชื่อ ถ้าเสียหายมากก็บาปมาก ถ้าเสียหายน้อยก็บาปน้อย โทษพระบาปกว่าโทษชาวบ้าน

ในการเสพสุราและของมีเมา สิ่งใดทำลายสติสัมปชัญญะอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ทำให้มีเมฆาตสติมาก การเสพสิ่งนั้นมีโทษมาก บาปก็มาก สิ่งใดเสพแล้วเม้าน้อย การเสพสิ่งนั้นมีโทษน้อย บาปก็น้อย

๒. **ความพยายาม** ถ้าต้องใช้ความพยายามมากก็บาปมาก ถ้าใช้ความพยายามน้อยก็บาปน้อย เช่น การฆ่าด้วยวิธีลับเนื้อที่ละชิ้นบาปกว่าการฆ่าด้วยวิธีตัดศีรษะ เพราะใช้ความพยายามมากกว่า

๓. **เหตุจูงใจให้บาป** ได้แก่อกุศลมูล คือ ราคะหรือโลภะ โทสะ โมหะ ถ้าทำด้วยความโลภ โกรธ หลง มากเท่าใดก็ยิ่งบาปมากเท่านั้น

ลอบบาป

ในอินเดียมีลัทธิถือความบริสุทธิ์ด้วยวิธีต่างๆ กัน เช่น การบูชาขี้ฉะ การอดอาหาร เป็นต้น มีคนไม่น้อยที่ถือว่าความบริสุทธิ์มิได้ขึ้นอยู่กับน้ำ จึงอาบน้ำทุกเช้าเย็นเป็นนิตย การอาบน้ำในเวลาเช้าก็เพื่อ ลอบบาปกรรมที่ทำในเวลากลางวัน การอาบน้ำในเวลาเย็นก็เพื่อลอบบาปกรรมที่ทำในเวลากลางวัน แม้หิมะตกอากาศหนาวเย็นอย่างไรก็ไม่ละลาย ดั่งเรื่องที่น่ามาสาธกต่อไปนี้

ในเรื่องของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี มีหญิงรับใช้คนหนึ่ง ชื่อว่าปุลณิกา นางเคยได้รับฟังพระธรรมเทศนาจนบรรลุโสดาบันวันหนึ่ง นางปุลณิกานางพาหม้อไปทำน้ำเพื่อตักน้ำ ได้พบพราหมณ์ ผู้หนึ่งซึ่งถือลัทธิว่าบริสุทธิ์ได้ด้วยคาราบาน้ำ ขณะนั้นเป็นเวลาเช้าตรู่ หิมะกำลังตก อากาศหนาวเย็น พราหมณ์ดำลงไปใต้น้ำมิดศีรษะ ร่ายมนต์แล้วขึ้นจากน้ำ ผัวเปียก ผมเปียก ตัวสั่นเทา ฟันกระทบกัน ดั่งบรรเลงพิณ ด้วยความสงสาร อยากจะเปลื้องพราหมณ์ให้พ้นจากทิวสนิม นางจึงกล่าวว่า

ป. ข้าพเจ้าเป็นหญิงแบกหม้อน้ำ กลัวเจ้านายลงโทษด้วยการด่าว่า หรือเขียนตี จึงต้องมาตักน้ำให้เจ้านายทุกเวลาที่ท่านต้องการ แม้แต่ในหน้าหนาว ท่านพราหมณ์ ท่านกลัวอะไรจึงลงน้ำทุกเมื่อ ตัวสั่นเทา ประสบความหนาวเย็นอย่างหนัก

พ. เจ้าก็รู้ว่าเรากำลังทำกุศลกรรมอันปิดซึ่งบาปกรรม ทำไมจึงมาถามอีก ผู้ใดก็ตามไม่ว่าแก่หรือหนุ่ม ประกอบกรรมอันเป็นบาป แม้ผู้นั้นก็จะหลุดพ้นจากบาปกรรมได้เพราะการอาบน้ำ

ป. คนเขลาคนโง่หนอช่างมาบอกกับท่าน ซึ่งก็ไม่ว่าจักผลของกรรม จึงเข้าใจว่า ตนจะหลุดพ้นจากบาปกรรมได้เพราะการอาบน้ำ หากเป็นจริง พวกผม เค้า ฐ จะเข้ และสัตว์อื่นๆ ทั้งหมดที่อยู่ในน้ำ ก็คงจักพากันไปสวรรค์เป็นแน่

คนฆ่าแพะ คนฆ่าสุกร คนฆ่าปลา คนล่าเนื้อ พวกเพศธมชาติ พวกโจร และคนทำบาปกรรมอื่นๆ แม้คนเหล่านั้นก็จะหลุดพ้นจากบาปกรรมได้เพราะการอาบน้ำ หากว่าแม่น้ำเหล่านี้จะพื้งน้ำบาปที่ท่านทำมาแต่ก่อนไปได้ไซ้ร้ แม่น้ำเหล่านี้ก็จะพื้งน้ำบุญของท่านไปด้วย ท่านก็จะพื้งเห็นห่างจากบุญนั้นไป

ท่านพราหมณ์ ท่านกลัวบาปกรรมใด จึงลงอาบน้ำทุกเมื่อ ท่านก็อย่าทำบาปกรรมนั้น ขอความหนาวเย็นอย่าทำลายผิวของท่านเลย

พ. ท่านนำเราผู้เดินทางผิดมาสู่ทางถูก แม่นางผู้เจริญ เราขอ มอบผ้าผืนนี้ให้ท่านเพื่อใช้อาบน้ำ

ป. ผ้าผืนนี้จึงเป็นของท่านเถิด ข้าพเจ้าไม่ต้องการผ้าผืนนี้ดอก ถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าทุกข์ไม่น่ารักสำหรับท่าน ท่านก็อย่าทำบาปกรรม **ทั้งในที่ลับ ทั้งในที่แจ้ง** ก็หากว่าท่านจักกระทำหรือกำลังกระทำบาปกรรม ถึงท่านจะเหาะหนีไป ก็ไม่พ้นไปจากทุกข์ได้เลย

ถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าทุกข์ไม่น่ารักสำหรับท่าน ท่านก็จงถึง พระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ จงสมาทานศีล ข้อนั้นก็ จักเป็นไปเพื่อความหลุดพ้นของท่าน

พราหมณ์นั้นตั้งอยู่ในสรณะและศีลแล้ว ภายหลังได้ออกบวช พากเพียรอยู่ไม่นานก็บรรลุอรหัต

ฝ่ายท่านเศรษฐีทราบเรื่องที่เกิดขึ้นก็สรรเสริญนางปุลณิกา ทำนางให้เป็นไทแก่ตัว นางจึงออกบวช เจริญกรรมฐาน ไม่นานก็บรรลุอรหัต

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ใกล้พระนครสาวัตถี สุนทรภิกขุภวชาพรหมณ์ (ผู้มีความเห็น ว่า คน ที่อาบน้ำในแม่น้ำสุนทรภิกขุยอมละบาปได้) นั่งอยู่ใกล้ที่ประทับ ได้ฟังพระ ดำรัสว่าด้วยเครื่องอาบอันเป็นภายใน จึงทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ท่านพระโคตมจะเสด็จไปยังแม่น้ำพาลุกาเพื่อจะสงรงสนานหรือ

พ. จะมีประโยชน์อะไรด้วยแม่น้ำพาลุกาเล่า แม่น้ำพาลุกาจักทำประโยชน์อะไรได้

สุ. แม่น้ำพาลุกา ชนเป็นอันมากยอมรับว่าให้ความบริสุทธิ์ได้ ยอมรับว่าเป็นบุญ จึงพากันไปลอยบาปกรรมของตนใน แม่น้ำพาลุกา

พ. คนพาลมีบาปกรรมมุ่งไปยังแม่น้ำพาลุกา แม่น้ำคยา ทำน้ำอภิกกะ แม่น้ำสุนทรภิกขุ แม่น้ำสรัสสี ทำน้ำปยาคะ หรือ แม่น้ำพาลุกา แม้เป็นนิตย ก็บริสุทธิ์ไม่ได้ แม่น้ำสุนทรภิกขุ ทำน้ำปยาคะ หรือแม่น้ำ พาลุกา จักทำอะไรได้ จะชำระบุคคลผู้มีเวร ทำ กรรมอันหยาบช้า ผู้มีกรรมอันเป็นบาปนั้นให้บริสุทธิ์ไม่ได้เลย ผิดคุณฤกษ์ (ถือกันว่าผู้อาบน้ำในฤกษ์นี้ย่อมชำระบาปที่ทำมาทั้งปีได้) อุโบสถ (การจำศีลตามกาล) วัตร (ความประพฤติ) ย่อมสำเร็จแก่ผู้บริสุทธิ์ มีกิจการอันสะอาดทุกเมื่อ

ท่านจงอาบน้ำในคำสอนของเรา จงทำความเกษมในสัตว์ทั้ง ปวงเกิด ถ้าท่านไม่กล่าวเท็จ ไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ถือเอา วัตถุที่ เจ้าของไม่ให้ เป็นผู้มีความเชื่อ (ตามเหตุผล) ไม่ตระหนี่ไซ้รู้ ท่านจักต้องไปอาบน้ำในแม่น้ำคยาทำไม แม่น้ำดีของท่านก็เป็น แม่น้ำคยาแล้ว

(วัตตูปมสูตร ๑๒/๙๘-๙๙)

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. การอาบน้ำไม่ว่าจะอาบที่ไหน อาบอย่างไร ใช้น้ำอะไร ก็เป็นเพียงการอาบน้ำเท่านั้น เป็นกิริยากกลางๆ ไม่เป็นบุญ ไม่ เป็นบาป เพราะทำให้สะอาดเพียงแคร่างกายเท่านั้น หาได้ทำให้จิตใจสะอาดขึ้นไม่

๒. หากน้ำล้างบาปได้ สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในน้ำตลอดชีวิต เกิดในน้ำ กินอยู่ เจริญเติบโตและตายในน้ำ ก็เป็นผู้บริสุทธิ์ สะอาดและได้ไปสวรรค์กันหมด ทั้งที่ความจริงสัตว์น้ำจำนวนมากต่างก็ทำบาปด้วยการกินซึ่งกันและกันและกันอยู่เสมอ ดังคำพังเพยที่ว่า **ปลาใหญ่กินปลาเล็ก** หากน้ำล้างบาปได้ แหล่งอบายมุขบางแห่งจะมิกลายเป็นแหล่งบุญกุศลไปหรือ

๓. บาปกรรมอยู่ที่จิตใจซึ่งเป็นนามธรรม ไม่อาจชำระด้วยน้ำซึ่งเป็นรูปธรรม มีแต่ธรรมะที่เป็นนามธรรมด้วยกันจึงจะ สามารถชำระล้างจิตใจได้ ยิ่งอาบด้วยธรรมะ คือ ให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนามากเพียงใด จิตใจก็ยิ่งสะอาดขึ้นเพียงนั้น

๔. ผู้ที่ยังทำบาปกรรมอยู่ ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ แม้จะอาบน้ำแล้ว รตนามนต์ ๗ วัดแล้ว หรือทำพิธีสะเดาะเคราะห์แล้ว ก็ ชื่อว่าเป็นคนไม่สะอาดอยู่นั้นแหละ ภายของเขาไม่สะอาดเพราะยังประพฤติกายทุจริต วาจาของเขาไม่สะอาดเพราะยังกล่าววจีทุจริต ใจของเขาไม่สะอาดเพราะยังโลภจัด ยังพยายาบท ยังเห็นผิดไปจากคลองธรรม ผู้ใดเว้นบาปทั้งปวง บำเพ็ญบุญเป็นประจำ แม้จะไม่ได้ อาบน้ำ ไม่ได้รตนามนต์ ก็ชื่อว่าเป็นคนสะอาดอยู่เสมอ

๕. ท่านพุทธทาสไม่สนใจและไม่เชื่อเรื่องการรตนามนต์ น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านเชื่อก็คือ **เหงื่อ** ท่านได้กล่าวถึงเหงื่อไว้ว่า

เหงื่อนั้นแหละ คือรตนามนต์ ให้ผลเลิศ	ทำให้เกิด สุขสวัสดิ์ พิพัฒน์ผล
รตนามนต์รด รดเท่าใด ไม่ช่วยคน	จนกว่าตน จะมีเหงื่อ เมื่อทำจริง
จงรักเหงื่อ เชื่อมั่น บากบั่นเกิด	หน้าที่เกิด สมบูรณ์ดี มีผลยิ่ง
เป็นพระเจ้า มาช่วยเรา อย่าประเวิง	จะเป็นมิ่ง ขวัญแท้ แก่ทุกคน
พระพุทธองค์ ทรงเคารพ ซึ่งหน้าที่	ดูให้ดี เหงื่อออกมา มหาผล
ใช้บูชา พระพุทธองค์ มิ่งมงคล	สาธุชน มีสุขเหลือ เพราะเหงื่อเอ๋ย

๖. การลอยกระทงของคนไทย หากทำเพื่อความสนุกสนานตาม ประเพณีก็ไม่จัดเป็นบุญ หากทำเพื่อลอยบาปก็ไม่เกิด ประโยชน์อันใด เพราะบาปไม่ใช่วัตถุสิ่งของที่จะหยิบจวดยออกมาลอยน้ำทิ้งได้ หากทำเพื่อบูชารอยพระพุทธรูปที่หาดทรายแม่น้ำ นัมมทา โดยจัดดอกไม้ ภูบเทียนเครื่องบูชาใส่กระทงแล้วลอยน้ำไป แม้จะไม่ถึงก็ชื่อว่าได้บุญ

น้ำขึ้นให้รีบตัก

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ในกรุงสาวัตถี มีคหบดีคนหนึ่ง เป็นผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ถือศีล ๕

วันหนึ่ง เขาถือเนยใสจำนวนมาก ดอกไม้ ของหอม และผ้า ไปยังพระวิหารเชตวันเพื่อฟังธรรมจากพระศาสดา ในเวลาที่ คหบดีไปแล้ว แม่ยายซึ่งหูค่อนข้างตึง ได้นำของเคี้ยวของบริโภคไปเยี่ยมลูกสาวที่เรือน ครั้นนางบริโภคพร้อมกับลูกสาวจนอิ่มหนำแล้ว จึงถามลูกสาวว่า เองกับผัวยังรักกันดีไม่ทะเลาะกันดอกหรือ ลูกสาวพูดว่า แม่พูดอะไรอย่างนั้น คนที่เพียบพร้อมด้วยมารยาทเช่น

ลูกเขยของแม่ แม่บวชแล้วก็ยังหายาก แม่ฟังคำลูกสาวไม่ถนัด ได้ยินแต่ว่า **บวชแล้ว** เท่านั้น จึงตะโกนว่า อ้าว ทำไมตัวของเองจึงบวชเสียเล่า

บรรดาผู้อยู่เรือนใกล้เคียงทั้งหมดได้ยินดังนั้น พวกกันพูดว่า เขาว่าคบดีของพวกเราบวชเสียแล้ว บรรดาผู้ที่เดินผ่านไปมาทางประตู ได้ยินเสียงของคนเหล่านั้น จึงถามว่านั่นเสียงอะไรกัน คนเหล่านั้นตอบว่า เขาว่าคบดีในเรือนนี้บวชเสียแล้ว

ฝ่ายคบดีครั้งต้นสดับธรรมของพระศพลแล้ว ก็ออกจากวิหารกลับเข้าเมือง ชายคนหนึ่งพบเขาในระหว่างทางจึงพูดว่า คนในเรือนของท่านพากันร้องให้กันยกใหญ่ เพราะได้ข่าวว่าท่านบวชเสียแล้ว คบดีจึงเกิดความคิดว่า แท้จริงเรามีได้บวช คนๆ นี้ว่าเราบวช เสียดีเกิดขึ้นแล้วไม่ควรให้หายไปเสีย เราควรจะบวชในวันนี้แหละ เขาจึงกลับไปเฝ้าพระศาสดาเล่าเรื่องถวาย แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ธรรมดาเสียงดีเกิดขึ้นแล้ว ไม่ควรให้หายไปเสีย ข้าพระองค์ประสงค์จะบวชจึงได้มา

เขาบวชแล้วเป็นผู้ปฏิบัติชอบ ไม่ช้ำก็บรรลอรหัต

(อรรถกถากัลยาณธรรมชาดก ทุกนิบาต)

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. สิ่งที่อยู่เห็นหรือได้ยิน ดีบ้าง ชั่วบ้าง ไม่ดีไม่ชั่วบ้าง ไม่ว่าจะรู้เห็นหรือได้ยินสิ่งใด ผู้มีปัญญาที่อาศัยสิ่งนั้นเป็นแรงผลักดันให้ทำความดีได้เสมอ ส่วนคนเขลาที่ย่อมทำตรงกันข้าม เช่น คนบ้าหอย ได้เห็นได้ยินอะไรก็ตีความเป็นเลขเด็ดไปหมด
๒. แม้อย่าในเรื่องนี้จัดเป็นคนจำพวก **ฟังไม่ได้ศัพท์จับเอาไปกระเดียด**
๓. อุบาสกจัดเป็นผู้มีปัญญาเพราะรู้ว่า **น้ำขุ่นให้รับดัก**

เกลือกจิ้มเกลือก

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าจาริกไปในโกศลชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ทรงแวะลงจากหนทาง เสด็จไปสู่ป่าสาละแห่งหนึ่ง ตรัสเล่าว่า ในอดีต ป่านี้เคยเป็นเมืองใหญ่ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากัสสปะทรงอาศัยอยู่ อุบาสกคนหนึ่งนามว่า ภเวสี เป็นหัวหน้าของ อุบาสก ๕๐๐ คน

ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้คิดว่า เราเป็นหัวหน้าของพวกอุบาสก แต่ยังมีได้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แม้พวกอุบาสกก็ยังมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล จึงไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เราควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่า คิดแล้วจึงไปหาพวกอุบาสกแล้วกล่าวว่า ตั้งแต่วันนี้ไป พวกท่านจงจำเราว่า เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล พวกอุบาสกคิดว่า ภเวสีอุบาสกผู้เป็นหัวหน้าจักกระทำให้บริบูรณ์ในศีล ก็ไหนเราทั้งหลายจะกระทำให้บริบูรณ์ในศีลไม่ได้เล่า พวกอุบาสกจึงไปหาภเวสีอุบาสกแล้วกล่าวว่า ตั้งแต่วันนี้ไป ขอภเวสีอุบาสกจงจำพวกข้าพเจ้าว่าเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล

โดยนัยนี้ ภเวสีอุบาสกกับพวกอุบาสกได้แข่งกันทำความดียิ่งขึ้นไปอีก ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ เว้นการเสพเมถุน เว้นการบริโภคในเวลาวิกาล บรรพชาอุปสมบท ในที่สุดต่างก็บรรลอรหัต

(ภเวสีสูตร ๒๒/๑๘๐)

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. พระพุทธศาสนาสอนว่า ไม่เพียงหยุดในกุศลธรรม การหยุดในกุศลธรรมถือได้ว่าเป็นความเสื่อม ไม่ต้องกล่าวถึงการถอยหลังในกุศลธรรม
๒. แข่งกันรักษาศีล แข่งกันเจริญภาวนา อย่างที่ภเวสีอุบาสกกับพวกแข่งกัน จัดเป็นการแข่งขันในทางดี เพราะทำให้กิเลสเบาบางลง เป็นสิ่งที่ควรกระทำ
๓. แข่งกันต็มสุรา ขับริดซึ่งแข่งกันอย่างคึกคะนองในหมู่พวกวัยรุ่น จัดเป็นการแข่งขันในทางไม่ดี เพราะทำให้กิเลสเจริญงอกงาม เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ
๔. ความเห็นที่ว่า ตัวดีกว่าคนอื่น จัดเป็นกิเลสเรียกว่า **มานะ** คือความถือตัว ภเวสีอุบาสกอาศัยความถือตัวเป็นแรงผลักดันให้ทำความดีไปตามลำดับจนบรรลอรหัต เป็นผู้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งปวง เป็น การใช้ **เกลือกจิ้มเกลือก** คือ ใช้ความถือตัวละความถือตัว เป็นการอาศัย กิเลสละกิเลส แม้กิเลสอื่นคือความพอใจ ก็อาจใช้วิธี **เกลือกจิ้มเกลือก** ได้เช่นกัน ดังเรื่องต่อไปนี้

พรหมณ์ชื่ออุณณภะได้ถามท่านพระอานนท์

อุณ. ท่านประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนาของพระสมณโคดมเพื่อประโยชน์อะไร

อา. เราประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อละความพอใจ

อุณ. ก็ปฏิบัติเพื่อละความพอใจมีอยู่หรือ

อา. การเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ได้แก่ ฉันทะ-ความพอใจ วิริยะ-ความเพียร จิตตะ-ความคิด

วิมังสา-ความพิจารณาไตร่ตรอง นี่แลคือปฏิบัติเพื่อละความพอใจ

อุณ. เมื่อเป็นเช่นนั้น ความพอใจนั้นยังมีอยู่ไม่ใช่ไม่มี บุคคล จะละความพอใจด้วยความพอใจนั่นเอง ข้อนี้มีใช้ฐานะที่จะมีได้

อา. ถ้าเช่นนั้น เราขอถามท่านว่า ในเบื้องต้น ท่านได้มีความพอใจว่าจักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไปไม่ใช่หรือ

อุณ. เป็นอย่างนั้น

พระอานนทอธิบายต่อว่า ในทำนองเดียวกัน ความเพียรว่าจักไปอาราม ความคิดว่าจักไปอาราม ความตริตรองว่าจักไปอาราม ที่เกิดขึ้นในเบื้องต้น ย่อมระงับไปเมื่อถึงอารามแล้ว

พระอานนทสรุปว่า ในเบื้องต้น ภิกษุก็มีความพอใจที่จะบรรลุลอรหัต เมื่อปฏิบัติจนบรรลุแล้ว ความพอใจก็ระงับไป

อุณณาภพราหมณ์ก็ยอมรับว่าจริงดังกล่าว และเกิดความเลื่อมใส จึงปฏิญาณตนเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

(พราหมณสูตร ๑๙/๑๑๖๒-๑๑๖๙)

การถือมงคลตื่นข่าว

ในอดีตกาล พระเจ้ามคธราชเสวยราชสมบัติในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ครั้งนั้นพระโพิสสัตว์เกิดในสกุลพราหมณ์ เจริญวัยแล้วบวชเป็นฤๅษี ฟานักในป่าหิมพานต์ บำเพ็ญจนได้ภิกษุญาและสมบัติ

วันหนึ่ง ได้ออกจากป่าหิมพานต์ มาถึงพระราชอุทยานในกรุงราชคฤห์ ฟานักอยู่ที่นั่น รุ่งขึ้นก็เข้ามาในกรุงเพื่อภิกษาจาร พระราชาทอดพระเนตรเห็นท่าน จึงรับสั่งให้นิมนต์มาฉันในพระราชนิเวศน์ แล้วอาราธนาให้ฟานักในพระราชอุทยานตลอดไป

ในกรุงราชคฤห์ มีพราหมณ์ชื่อว่า ทุสสลักขณพราหมณ์ (พราหมณ์ผู้รู้ลักษณะผ้า) เป็นผู้ถือมงคลตื่นข่าว ไม่เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เป็นมิชฌาปฏิฐิ เป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก หนูได้กัดผ้าคู่หนึ่งที่เขาเก็บไว้ในหีบ เมื่อเขารู้จึงคิดว่า หากผ้าคู่ที่หนูกัดนี้ยังคงอยู่ในเรือน ความฉิบหายอย่างใหญ่หลวงจักมี เพราะผ้าคู่นี้เป็นอวมงคล เป็นกาลกิณี ทั้งไม่อาจให้แก่บุตรธิดาหรือใครๆ เพราะทุกคนที่รับผ้านี้ไปจักถึงความพินาศอย่างใหญ่หลวง ต้องทิ้งมันเสียที่ป่าช้าฝึดืบ แต่ไม่กล้าใช้พวกทาสกรรมกร เพราะพวกนั้นอาจจะโลกในผ้าคู่นี้ถือเอาไปแล้วถึงความพินาศไปตามๆ กัน เขาเล่าเรื่องให้บุตรทราบแล้ว ให้เอาผ้าไปทิ้ง ห้ามเอามือจับ ให้เอาท่อนไม้คอนไปทิ้งที่ป่าช้าฝึดืบ ทิ้งแล้วให้อาบน้ำดำเกล้าก่อนกลับ

เมื่อมาดพทั้งผ้าที่ป่าช้า พระโพิสสัตว์ซึ่งคอยอยู่ก่อนแล้ว ได้เก็บเอาผ้า■นั้นไปสู่อุทยาน มาดพไปบอกบิดา บิดาเกรงว่าดาบสผู้ใกล้ขีดราชสกุลจะฉิบหาย จึงไปหาพระโพิสสัตว์ขอให้ทิ้งผ้า■นั้นเสีย หากไม่จะเกิดความฉิบหาย พระโพิสสัตว์ตอบว่า ผ้าเก่าๆ ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าควรแก่พวกเรา พวกเรามีไซ้พวกถือมงคลตื่นข่าว ขึ้นชื่อว่าการถือมงคลตื่นข่าว พระพุทธเจ้าและพระโพิสสัตว์ทั้งหลายไม่สรรเสริญเลย เหตุอันนั้นบัณฑิตต้องไม่เป็นคนที่ถือมงคลตื่นข่าว พราหมณ์ฟังธรรมแล้วทำลายทิฐิเสีย และถือเอาพระโพิสสัตว์เป็นสรณะ

(อรธกถามังคลชาดก

เอกนิบาต)

ทุสสลักขณพราหมณ์เป็นผู้ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อเรื่องที่ไม่ควรเชื่อ เรื่องที่เหลวไหลยิ่งกว่านี้ก็มีผู้หลงเชื่อ เรื่องมีอยู่ว่า เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๔ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้เกิดมีข่าวลือในมณฑลอีสานว่า อีกประมาณหนึ่งปี โลกมนุษย์จะเกิดยุคเข็ญ และจะมีผู้มีบุญมาเกิด ถึงเวลานั้นทรัพย์สินเงินทองที่ชาวบ้านและทางการครอบครองอยู่ จะกลับกลายเป็นกรวดทรายที่ไร้ค่า ให้แรงทั้งเสีย กรวดทรายจะกลายเป็นเงินทองของมีค่า ให้แรงสะสมไว้

เรื่องเหลวไหลอย่างนี้ก็ยังมียุทธ์หลงเชื่อไม่น้อย ทำให้เกิดความวุ่นวาย ทางการศึกษาด้วยกำลังทหารจึงสงบลง

(๕๐ บุคคลสำคัญ โดย ไทยน้อย)

แม้ในยุคแห่งเทคโนโลยีเช่นทุกวันนี้ ก็ยังมี■ที่หลงมกมายอ■อีก ดังมีข่าวว่า

เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๐ นายฟาง ชาวเมืองหยิงเจียง (ในจีนแผ่นดินใหญ่) ได้เชิญซินแสมาเข้าทรง เพื่อตรวจดวงชะตา ก่อนวันไหว้พระจันทร์ ซินแสทำนายว่านายฟางจะมีเคราะห์หนัก เพราะห■มเพื่อนบ้านวางแผนจะฆ่าล้างครวัวนายฟาง เพื่อเอาเลือดไปบูชาญตามลัทธิตของชาย■นั้น นายฟางหลงเชื่ออย่างปักใจ จึงคบคิดกับนายหลิว ลวงชาย■เคราะห์ร้ายไปฆ่าที่หุบเขานอกเมืองแล้วย้อนกลับมาฆ่าล้างครวัวนาย■นั้นอีก ๕ คน

เมื่อถูกจับกุม ■ต้องหาทั้งสองกับสารภาพ ศาลไต่สวนแล้วสั่งให้ประหารชีวิต คนทั้งสองถูกปลิดชีพเมื่อ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๑ เพื่อชดใช้กรรมที่ทำด้วยความเขลา

(น.ส.พ.สยามรัฐ ๓ มิถุนายน ๒๕๔๑)

สิ่งที่ชาวพุทธควรเชื่อถือ ควรทำให้มีในตนและเจริญให้มากขึ้น ได้แก่ สัมมาทิฐิ หรือความเห็นชอบตามคลองธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเน้นเรื่องนี้มาก เพราะเป็นคุณธรรมที่สำคัญมาก เป็นนิมิตของชีวิตที่ประเสริฐ เป็นบ่อเกิดแห่งอริยมรรค เป็นเหตุแห่งความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม

ชาวพุทธควรเห็นชอบและเชื่อถือในเรื่องต่อไปนี้

๑. ทานที่บุคคลให้แล้วมีผล (ผลของทานคือทำให้เกิดเป็นคนรวย)
๒. กรรมดีกรรมชั่วมีผล (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว)
๓. โลกหน้าและสัตว์ที่เป็นอุปปาติกะมี (นรกสวรรค์และมีเทวดามีจริง)
๔. บิณฑบาตมีบุญคุณ
๕. สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง แล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตามเห็น

ตาม มีอยู่ (พระอริยบุคคลผู้ได้อภิญญาได้เห็นเรื่องนรกสวรรค์มีจริง)

(สาเลยยกสูตร ๑๒/๔๘๕)

ทุกคนในสังคมจะต้องเชื่อถืออย่างนี้ เพราะความเชื่อว่าทานที่ให้แล้วมีผล ทำให้เอื้อเฟื้อกันและกัน ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ และกฎแห่งกรรม ทำให้เกรงกลัวและละอายต่อบาป ไม่กล้าทำบาปทั้งในที่ลับและที่แจ้ง สังคมก็สงบสุข ความเชื่อว่าพ่อแม่มีบุญคุณ ทำให้ลูกเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ครอบครัวก็สงบสุข หากปราศจากความเห็นชอบตามคลองธรรมเช่นนี้ ผู้คนจะไม่เคารพและไม่เอื้อเฟื้อกัน จะไม่กลัวบาปกรรม ใครมีเอี่ยวสาวได้สาวเอา สังคมและครอบครัวย่อมเดือดร้อนวุ่นวาย

อย่างไรชื่อว่ารักตน

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

ข้าพระองค์ได้เกิดความคิดขึ้นว่า บุคคลเหล่าใดประพฤติดุจจริตด้วยกายวาจาใจ บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าไม่รักตน แม้พวกเขาจะกล่าวว่า เรารักตน ถึงกระนั้นพวกเขาก็ชื่อว่าไม่รักตน เพราะเหตุว่า ผู้ที่โกรธเคือง กัน ย่อมทำความเสียหายให้แก่คู่อริโดยประการใด พวกเขาย่อมทำความเสียหายให้แก่ตนด้วยประการนั้น ฉะนั้น พวกเขาชื่อว่าไม่รักตน ส่วนบุคคลเหล่าใดประพฤติดุจจริตด้วยกายวาจาใจ บุคคลเหล่านั้นชื่อว่ารักตน แม้พวกเขาจะกล่าวว่า เราไม่รักตน เพราะเหตุว่า ผู้ที่รักใคร่ชอบ พอกัน ย่อมทำความดีความเจริญให้แก่คนรักด้วยประการใด พวกเขาย่อมทำความดีความเจริญให้แก่ตนด้วยประการนั้น ฉะนั้น พวกเขา จึงชื่อว่ารักตน

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับรองว่าเป็นจริงเช่นนั้น แล้วตรัสว่า

ถ้าบุคคลรู้ว่าตนเป็นที่รักใคร่ ก็ไม่พึงประกอบด้วยบาป เพราะว่าคุณสนั้นเป็นผลที่บุคคลผู้ทำชั่วจะไม่ได้โดยง่ายเลย

เมื่อความตายเข้าถึงตัวแล้ว บุคคลย่อมละทิ้งภพมนุษย์ไป ก็อะไรเป็นสมบัติของเขา และเขาจะพาอะไรไปได้ อนึ่ง อะไรเล่าจะติดตามเขาไปประดุจเงาติดตามตนไป ฉะนั้น

ผู้ที่เกิดมาแล้วจำจะต้องตาย ได้ทำกรรม คือ บุญและบาปอันใดไว้ในโลกนี้ บุญและบาปนั้นแล เป็นสมบัติของเขา และเขาจะพาเอาบุญและบาปนั้นไป อนึ่ง บุญและบาปนั้นย่อมเป็นของติดตามเขาไปประดุจเงาติดตามตนไป ฉะนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลพึงทำกรรมดีสะสมไว้เป็นสมบัติในปรโลก ด้วยว่าบุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก

(ปิยสูตร ๑๕/๓๓๔-๓๓๖)

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

ข้าพระองค์ได้เกิดความคิดขึ้นว่า บุคคลเหล่าใดประพฤติดุจจริตด้วยกายวาจาใจ บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาตน ถึงแม้พลช้าง พลม้า พลรถ หรือพลเดินเท้า จะพึงรักษาพวกเขา ถึงกระนั้นพวกเขาก็ชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาตน เพราะเหตุว่า การรักษาเช่นนั้นเป็นการรักษาภายนอก มิใช่เป็นการรักษาภายใน ส่วนบุคคลเหล่าใดประพฤติดุจจริตด้วยกายวาจาใจ บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้รักษาตน ถึงแม้พลช้าง พลม้า พลรถ หรือพลเดินเท้า จะไม่รักษาพวกเขา ถึงกระนั้นพวกเขาก็ชื่อว่าเป็นผู้รักษาตน เพราะเหตุว่า การรักษาเช่นนั้นเป็นการรักษาภายใน มิใช่เป็นการรักษาภายนอก ฉะนั้น พวกเขาจึงชื่อว่าเป็นผู้รักษาตน

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับรองว่าเป็นจริงเช่นนั้น

(อิตตวัทขิตสูตร ๑๕/๓๓๗-๓๓๘)

พระดำริของพระเจ้าปเสนทิโกศลนี้เป็นความจริงที่ใครๆ ไม่อาจคัดค้านได้ ชาวในสื่อต่างๆ เป็นเครื่องพิสูจน์อย่างดี บรรดาเจ้าพ่อหรือนักเลงโตผู้ประพฤติดุจจริตทั้งหลาย แม้จะมีอิทธิพล มีการระวังรักษาตัวอย่างดี มีมือปืนคุ้มกันอย่างเข้มแข็ง แต่ก็ต้องประสบความวิบัติถึงสิ้นชีวิตลงนั้นบ่อยไม่ถ้วน เพราะการป้องกันรักษาเหล่านี้เป็นเพียงภายนอก แม้จะป้องกันรักษาอย่างไรก็ไม่พ้นจากกรรมชั่วที่ทำไว้ ส่วนที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็อยู่อย่างหวาดระแวง ไม่มีความสุข จะไปไหนมาไหนอย่างไรเหมือนชาวบ้านทั่วไปก็ทำไม่ได้ แม้จะอยู่ในบ้านหรือในรถยนต์ก็ไม่ปลอดภัย มีโอกาสถูกยิงหรือถูกลดด้วยระเบิดได้เสมอ ดังนั้น ผู้ที่รักตนจึงควรจะรักษาตนให้ดี ด้วยการละบาปบำเพ็ญบุญ

ปลงบาป

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามชาณุสโณนิพราหมณ์

พ. เพราะเหตุไรหนอ ท่านจึงอาบน้ำในวันอุโบสถ นุ่งห่มผ้าใหม่คูใหม่ ถือกำเนิดภาศาสด มายืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
วันนี้เป็นวันอะไรของสกุลพราหมณ์

ข. วันนี้เป็นวันปลงบาปของสกุลพราหมณ์

พ. ก็พิธีปลงบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมมีด้วยประการใดเล่า

ข. พราหมณ์ทั้งหลายในโลกนี้ อาบน้ำในวันอุโบสถ นุ่งห่ม ผ้าใหม่คูใหม่ ทาแผ่นดินด้วยโคลมัย (ขี้วัว) สด ลาดด้วยหญ้า
คาที่เขียวสด นอนในระหว่างกองทรายและเรือนไฟ ในราตรีนั้น พราหมณ์เหล่านั้นลุกขึ้นประนมอัญชลินมัสการไฟ ๓ ครั้ง พลางกล่าว
ว่า ข้าพเจ้าขอปลงบาปกะท่านผู้เจริญ แล้วบูชาไฟด้วยเนยใส น้ำมัน และเนยข้น เมื่อล่วงราตรีนั้นไป ย่อมเลี้ยงพราหมณ์ทั้งหลายให้
อิ่มหนำด้วยอาหารอันประณีต

พ. ส่วนพิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะ ย่อมมีโดยประการอย่างอื่น

ข. ขอพระโคดมผู้เจริญโปรดทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ตาม พิธีปลงบาปในวินัยของพระอริยะด้วยเถิด

พ. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิกาของการฆ่าสัตว์ เป็นสิ่งที่ชั่วช้า ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ
ครั้นพิจารณาอย่างนี้แล้ว ย่อมละการฆ่าสัตว์ ย่อมปลงบาปจากการฆ่าสัตว์

วิกาของการลักข้อยเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ... ย่อมปลงบาปจากการลักข้อย

วิกาของการประพฤติผิดในกามเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ... ย่อมปลงบาปจากการประพฤติผิดในกาม

วิกาของการพูดเท็จเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ... ย่อมปลงบาปจากการพูดเท็จ

วิกาของการพูดส่อเสียดเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ... ย่อมปลงบาปจากการพูดส่อเสียด

วิกาของการพูดคำหยาบเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ... ย่อมปลงบาปจากการพูดคำหยาบ

วิกาของการพูดเพ้อเจ้อเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ... ย่อมปลงบาปจากการพูดเพ้อเจ้อ

วิกาของความโลภอยากได้ของคนอื่นในทางไม่ชอบเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ... ย่อมปลงบาปจากความโลภอยากได้ของคนอื่นในทางไม่ชอบ

วิกาของความพยาบาทเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ... ย่อมปลงบาปจากความพยาบาท

วิกาของความเห็นผิดคลองธรรมเป็นสิ่งที่ชั่วช้า ทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ครั้นพิจารณาอย่างนี้แล้ว ย่อมละความเห็น
ผิดคลองธรรม ย่อมปลงบาปจากความเห็นผิดคลองธรรม

(ปฐมปัจโจโรหณีสูตร ๒๔/๑๕๖)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงการที่บุคคลทำบาปอย่างเดียวกัน แต่ได้รับผลต่างกัน ความว่า

บาปกรรมเล็กน้อย บางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้ บาปกรรมเล็กน้อยอย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว
กรรมนั้นให้ผลในทันทีอย่างเบาบาง ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย

บุคคลบางคนไม่ได้อบรมศีลสมาธิปัญญา เป็นผู้มีความดีน้อย มีใจคับแคบ ต่ำทราวม มีปกติอยู่เป็นทุกข์ด้วยเหตุเล็กน้อย
บุคคลชนิดนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้

เปรียบเหมือนการใส่เกลือลงไปถ้วยน้ำเล็กๆ ก่อนหนึ่ง ย่อมทำให้น้ำอันน้อยในถ้วยน้ำกลายเป็นน้ำเค็มอันไม่น่าดื่มไป

เปรียบเหมือนคนยากจน มีสมบัติน้อย มีโรคะน้อย คนอย่างนี้ย่อมผูกพันเพราะทรัพย์แม้กึ่งกหาปณะ

บุคคลบางคนได้รับการอบรมศีลสมาธิปัญญา เป็นผู้มีความดี มาก มีใจกว้าง ใจสูง ไม่เป็นคนเจ้าทุกข์ บุคคลชนิดนี้ทำ
บาปกรรมเล็กน้อยอย่างเดียวกัน กรรมนั้นให้ผลในทันทีอย่างเบาบางไม่ปรากฏผลมาก ต่อไปเลย

เปรียบเหมือนการใส่เกลือก่อนขนาดเดียวกันลงไปใ้ในแม่น้ำคงคา น้ำในแม่น้ำคงคามีมาก จึงไม่เค็มเพราะเกลือก่อนนั้น

เปรียบเหมือนคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโรคะมาก คนอย่างนี้ ย่อมไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงกึ่งกหาปณะนั้น

(โถณกสูตร ๒๐/๕๔๐)

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. การกระทำ คำพูด และความคิดของคนเรา หากประกอบด้วยเจตนา ย่อมจัดเป็นกรรม สำเร็จเป็นกรรม เมื่อทำกรรมแล้ว
ก็เป็นอันทำเลย ทำคืนไม่ได้ ลบล้างไม่ได้ เมื่อเหตุปัจจัยเอื้ออำนวย กรรมนั้น ก็จะให้ผลแก่ผู้กระทำ ถ้าเหตุปัจจัยยังไม่อำนวยก็ยังไม่
ให้ผล รอให้ผลเมื่อได้โอกาส ด้วยเหตุนี้ กรรมดีกรรมชั่วจึงไม่อาจจะลบล้างกันเป็นศูนย์ เหมือนเลขบวกเลขลบจำนวนเท่ากัน หักล้าง
กันเป็นศูนย์ แต่กรรมดีกรรมชั่วจะสิ้นสุดลงเมื่อให้ผลถึงที่สุด หรือหมดกำลังไปเองตามกาลเวลา

๒. เมื่อได้ทำบาปกรรมใดไว้ก็ตาม วิธีแก้ไขตามหลักพุทธศาสนา คือ ต้องเห็นโทษของบาปกรรมนั้น แล้วยอมรับผิดชอบ
และตั้งใจว่าจะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีก เป็นการปลงบาปตามนัยแห่งปฐมปัจโจโรหณีสูตร แล้วพยายามทำความดีให้มากๆ เพื่อไปเจือ
จางให้ผลแห่งบาปกรรมนั้นเบาบางลง เสมือนหนึ่งผอนหนักเป็นเบา ไม่ใช่ล้างบาปให้หมดไป แต่เป็นการละลายบาปตามนัยแห่ง
โถณกสูตร เพราะบาปกรรมที่ทำแล้ว ย่อมสำเร็จเป็นกรรม ไม่สูญหายไปไหน ถ้าทำความดีมากพอ (เท่าน้ำในแม่น้ำ) ผลของบาปกรรม
ก็จะเบาบางราวกับไม่มี อุปมาเหมือนเกลือกับน้ำในแม่น้ำ แม้เกลือจะยังมีอยู่ไม่ได้สูญหายไปไหน แต่ก็ไม่ให้ผล

๓. บางคนแม้จะรู้ว่าอะไรเป็นความดี แต่ไม่ยอมทำหรือทำไม่ได้เพียงเล็กน้อยเพราะไม่อาจฟันอำนาจกิเลสได้ การทำความดีให้มากขึ้น เพื่อไปละลายบาปกรรมจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ดังนั้น วิธีแก้ไขที่ดีที่สุดคือ อย่าได้ทำบาปเลย หรือพยายามทำบาปให้น้อยที่สุด ด้วยการพิจารณาเสียให้รอบคอบก่อนลงมือกระทำ

๔. แม้ว่าบาปกรรมจะเป็นสิ่งที่ลบล้างไม่ได้ แต่ความเศร้าหมอง ในจิตใจสามารถจะลบล้างได้ หากชำระล้างความเศร้าหมองของจิตใจไม่ได้ การประพาศพรหมจรรย์ หรือการปฏิบัติธรรมเพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ก็เป็นไปไม่ได้ โลกนี้ก็คงไม่มีพระอรหันต์

การบูชาตัณหา

การบูชาตัณหาโดยการฆ่าสัตว์นี้ พวกพราหมณ์ถือว่าเป็นบุญยอดเยี่ยมและเป็นที่ถูกใจเทพเจ้าเป็นอย่างมาก ยิ่ง ผู้บูชาจะได้บุญและพ้นจากบาปทั้งหมด ซึ่งเคยทำมาแล้วตั้งร้อยชั่วคน อนึ่ง สิทธิในการบูชาตัณหาชนิดนี้เป็นของพวกพราหมณ์โดยส่วนเดียว คนในวรรณะอื่นไม่มีโอกาสอยู่ในพิธี การบูชาตัณหาชนิดนี้เสียค่าใช้จ่ายมาก เพราะพราหมณ์เป็นอันมากที่ได้รับเชิญมาในพิธีนี้จะต้องได้รับของไทยธรรม (ของทำบุญ) จากผู้เป็นเจ้าของงานโดยทั่วถึงกัน ต่อไปเป็นรายละเอียดในพิธี

ผู้เป็นประธานในพิธีจะประกาศกำหนดวันประกอบพิธีทั่วเขตนั้น แล้วเชิญพราหมณ์ทั้งหมดมาร่วมพิธี เป็นการจำเป็นที่จะต้องเชิญพราหมณ์ผู้แตกฉานในแต่ละประเภทแห่งพระเวททั้ง ๔ (ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท อถรรพเวท) มาร่วมด้วย ถ้าขาดผู้แทนแม้เพียงประเภทเดียว ยัญนั้นก็ใช้ไม่ได้ ในพิธีกรรมนี้ คนวรรณะศูทรไม่ว่าตำแหน่งจะสูงสักเท่าไร พวกพราหมณ์ที่ไม่สมประกอบคือเป็นโรคหรือพิการ หรือแม้เป็น พ่อหม้ายก็เข้าพิธีไม่ได้

แกะที่จะใช้ในพิธีต้องได้รับการคัดเลือกอย่างละเอียดถี่ถ้วนจะต้องขาวปลอด (หรือดำปลอด) มีอายุประมาณ ๓ ปี และมีลักษณะสมบูรณ์ไม่บกพร่อง

ปุโรหิตผู้หนึ่งจะประกาศว่า เป็นกาลอันสมควรที่พิธีจะเริ่มแล้ว พวกพราหมณ์ประมาณกว่าสองพันคนซึ่งไปร่วมในพิธีนั้นจะรีบเข้านั่งประจำที่ เมื่อก่อไฟติดแล้วก็ใช้ขอนไม้ที่เป็นมงคลมาสูมไม่ให้ไฟดับ ทั้งเอาหญ้าคาโปรยลงไปด้วย ในบางครั้งขอนไม้และหญ้าเหล่านั้นชุ่มด้วยน้ำมันเนยทำให้ไฟติดมีเปลวพวยพุ่งขึ้นมา ขณะนั้นปุโรหิตจะรำยมนต์ด้วยเสียงอันดัง พราหมณ์ผู้ไปร่วมพิธีจะกล่าวซ้ำเป็นทำนองลูกคู่รับในบางตอน ครั้นแล้วก็นำแกะเข้าไปในที่ประชุม เอาน้ำมันทาให้ทั่วตัว เอาน้ำอาบให้ และเอาอักษะตะ (ข้าวเปลือกทั้งเมล็ดล้างน้ำให้สะอาดใช้เป็นเครื่องบูชาในพิธีกรรม) มาโรยตามตัวและที่ขา สวมแกะด้วยพวงมาลัยดอกไม้อีก เชือกทำด้วยหญ้าคามัดรอบตัวสัตว์ ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ ปุโรหิตยังคงรำยมนต์ต่อไป ต่อจากนั้นมีการอูดรุมุกและปากของสัตว์ พราหมณ์หลายคนจะช่วยกันตี ลงท้ายด้วยพราหมณ์คนหนึ่งเอาเขาทั้งสองของตนกดลงไปที่คอแกะ เพื่อให้หายใจไม่ออกตาย ปุโรหิตพร้อม ด้วยสานุศิษย์จะเร่งเสียงสวดมนต์ซ้ำๆ ให้ตั้งขึ้นด้วยเสียงอันดังเพื่อช่วยให้แกะตายได้เร็วขึ้น โดยไม่เจ็บปวดทรมานมากนัก และจะถือกันว่าเป็นเสนียดจัญไรอย่างร้ายแรง ถ้าแกะร้องออกมาได้แม้เพียงเล็กน้อย เพราะจะเป็นเครื่องหมายแห่งความค้อยๆ ดับสูญไปของวงศ์สกุลนั้น

เมื่อแกะตายแล้ว พราหมณ์ผู้เป็นประธานในพิธีจะฆ่าทั้งแกะเอาตับไตไส้พุงพร้อมทั้งเปลวมันออกอย่างบนไฟให้เปลวมันหยดลงไปเป็นเครื่องสังเวย พร้อมทั้งเอาน้ำมันเนยเทลงไปในไฟเป็นครั้งคราว ต่อจากนั้นก็ถลกหนังแกะ ตัดเนื้อออกเป็นชิ้นๆ เอาลงมัดด้วยน้ำมันเนย บางส่วนก็โยนลงไปในไฟเป็นเครื่องสังเวย ส่วนที่เหลือก็แบ่งกันระหว่างพราหมณ์ผู้ทำพิธีกับเจ้าภาพ บางส่วนก็จะให้แก่พวกพราหมณ์ที่มาร่วมพิธี โดยพวกพราหมณ์เหล่านั้นจะแย่งชิ้นส่วนกันอย่างโกลาหล เพราะถือว่าเป็นของวิเศษอันน่ายกย่องดี มงคล ตอนนี้องเป็นที่น่าสังเกตว่า พวกพราหมณ์ที่ไม่กินเนื้อสัตว์ ได้มีโอกาสกินเนื้อสัตว์

ลำดับต่อไป มีการนำข้าวสุกและข้าวสารที่ล้างสะอาดแล้วมาสังเวยไฟอีก ของต่างๆ ที่วางรอบกองไฟ เช่น หมากพลู เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็แจกแก่พราหมณ์ ในที่สุด เจ้าภาพจะแจกเงินและเสื้อผ้าแก่พราหมณ์ทุกคนที่มาร่วมพิธี ตามความเหมาะสมแก่ตำแหน่งและเกียรติของบุคคลนั้นๆ อันเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมาก

ในการบูชาตัณหา พราหมณ์จะเลือกบูชาเทวดาองค์ใดก็ได้ที่เป็นใหญ่ตามความเชื่อของเขา แต่เทวดาผู้ยิ่งใหญ่ในการนี้ดูเหมือนจะเป็นพระอินทร์ หรือเทพเจ้าแห่งไฟ

(คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธรูป โดย สุชีพ ปุญญาภา)

พวกพราหมณ์ถือว่าการบูชาตัณหาได้บุญมาก ทั้งทำให้พ้นจากบาป ทั้งหมด แต่พุทธศาสนามีความเห็นที่ตรงกันข้าม ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเตือนพราหมณ์ผู้กำลังจะบูชาตัณหาด้วยชีวิตสัตว์จำนวนมาก ความว่า

บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชาตัณหา ในเบื้องต้นย่อมเกิดความคิดอย่างนี้ว่า ต้องฆ่าโคเท่านั้นตัว แพะเท่านั้นตัว แกะเท่านั้นตัว เพื่อบูชาตัณหา เขาคิดว่าจะทำบุญ แต่กลับทำบาป คิดว่าจะทำกุศล กลับทำอกุศล คิดว่าจะแสวงหาทางสุคติ กลับแสวงหาทางทุคติ

บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชาตัณหา ในเบื้องต้นย่อมเฝ้าจ้อสาตราทางใจอันเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อีกประการหนึ่ง บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชาตัณหา ย่อมสั่งด้วยวาจาว่า จงฆ่าโคเท่านั้นตัว แพะเท่านั้นตัว แกะเท่านั้นตัว เพื่อบูชาตัณหา เขาสั่งว่าจะทำบุญ แต่กลับทำบาป สั่งว่าจะทำกุศล กลับทำอกุศล เขาสั่งว่าจะแสวงหาทางสุคติ กลับแสวงหาทางทุคติ

บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบัญชาญาณ ย่อมเจือศาสตราทางวาจาอันเป็นอนุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก อีกประการหนึ่ง บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบัญชาญาณ ย่อมต้องลงมือด้วยตนเอง คือฆ่าโค แพะ แกะ เพื่อบัญชาญาณ เขาลงมือเพื่อจะทำบุญ แต่กลับทำบาป ลงมือเพื่อจะทำกุศล กลับทำอกุศล ลงมือเพื่อจะแสวงหาทางสุคติ กลับแสวงหาทางทุคติ บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบัญชาญาณ ย่อมเจือศาสตราทางกายอันเป็นอนุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก

(พุทฺธยอัคคิสูตร ๒๓/๔๔)

พระดำรัสนี้แสดงว่า การฆ่าสัตว์บัญชาญาณเป็นบาปกรรมหนัก เพราะทำกรรมครบทั้ง ๓ ทวาร คือ กายทวารวจีทวารและมโนทวาร เรื่องต่อไปนี้แสดงถึงทัศนคติอีกประการหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการบัญชาญาณ

ในอดีตกาล ณ กรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในสกุลพราหมณ์ ในวันที่ท่านเกิด บิดามารดาก็จุดไฟประจำกำเนิดตั้งไว้ให้ ครั้นท่านมี อายุได้ ๑๖ ปี บิดามารดาบอกท่านว่า ถ้าจะครองเรือนก็ให้เรียนพระเวท ทั้งสาม หากประสงค์ไปพรหมโลก ก็ให้ถือเอาไฟประจำกำเนิดเข้าป่าบำเรอไฟ ทำให้ท่วมหาพรหมโปรดปราน ก็จะเป็นผู้มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า พระโพธิสัตว์ไม่ต้องการครองเรือน ถือไฟเข้าป่า สร้างอาศรม บำเรอไฟอยู่ในป่า

วันหนึ่งได้รับของถวาย คือโคในหมู่บ้านชายแดน จึงจูงโคไปสู่อาศรม คิดว่า เราจะให้พระอัคคีผู้มีโชคดีฉันเนื้อโค แต่เกลือไม่มีพระอัคคีผู้มีโชคจักไม่สามารถฉันเนื้อที่ไม่เค็มได้ จึงผูกโคไว้แล้วไป หมู่บ้านเพื่อหาเกลือ เมื่อท่านไปแล้ว มีพรานหลายคนมาเห็นที่นั่น เห็นโคจึงฆ่าอย่างเนื้อกิน ทั้งหาง แข้ง และหนังไว้ตรงนั้น แล้วนำเนื้อที่เหลือไปเสียด้วย

พระโพธิสัตว์กลับมาเห็นเศษโคที่เหลือ คิดว่า **พระอัคคีผู้มีโชคนี้ แม่แต่ของๆ ตนยังไม่อาจรักษาไว้ได้ จักรักษาเราได้ที่ไหนเล่า การบำเรอไฟนี้น่าจะไร้ประโยชน์ กุศลหรือความเจริญ อันมีการบูชาไฟนี้เป็นเหตุคงไม่มีแน่** จากนั้นก็เอาหางพร้อมทั้งหน้าแข้งและหนัง โยนเข้ากองไฟ แล้วกล่าวว่า เมื่อไม่สามารถจะรักษาของๆ ตนไว้ได้ วันนั้นไม่มีเนื้อสำหรับเจ้าจรับแต่เพียงขงเถิด

เมื่อกล่าวจบก็เอาน้ำดับไฟเสีย จากนั้นบวชเป็นฤๅษี ทำอภิญญาและสมาบัติให้บังเกิด แล้วได้เป็นผู้มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

(อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต)

สาระที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

๑. ประเพณีเช่นไหว้หรือทำบุญอุทิศให้บรรพชนเป็นเรื่องดีงาม เพราะแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่มีต่อพ่อแม่หรือปู่ย่าตายาย ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณ แต่น่าเสียดายว่าประเพณีที่ดั่งงามนี้มีจุดต่างพร้อยเพราะมักมีการฆ่าสัตว์เพื่อทำอาหารเช่นไหว้ ทำให้ด้อยคุณค่าลง ไหนๆ จะทำบุญทั้งทีแล้ว ก็ขอให้บุญที่บริสุทธิ์ผุดผ่องตลอดสาย อย่ามีบาปมาปนเลย

๒. หากเราเป็นฝ่ายถูกฆ่าเพื่อบัญชาญาณหรือถูกมนุษย์กินคนจับฆ่ากินจะรู้สึกอย่างไร นั่นแหละคือความรู้สึกของผู้ที่ถูกฆ่ากินหรือ บัญชาญาณ ทุกคนย่อมรักสุขเกลียดทุกข์ กลัวเจ็บกลัวตาย อยากมีชีวิตอยู่ต่อไป ดังนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ในธรรมบท (๒๕/๒๐) ว่า

สัตว์ทั้งหมดย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา ย่อมกลัวต่อความตาย บุคคลทำตนให้เป็นอุปมาแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้ผู้อื่นฆ่า

๓. ความรักอื่นยิ่งกว่าตนไม่มี รักคนอื่นก็เพื่อประโยชน์แห่งตนเท่านั้น รักลูกก็เพื่อให้เลี้ยงดูยามแก่ รักญาติมิตรก็เพื่อช่วยทำกิจ รักพระรัตนตรัยก็เพื่อความสุขในสวรรค์และมรรคผล ตนแลเป็นที่รักยิ่ง ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ในราชสูตร (๒๕/๑๑๐) ว่า

บุคคลเอาใจตรวจดูทั่วทิศแล้ว ไม่พบใครอื่น ซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหนๆ เลย คนอื่นก็รักตนมากเช่นกัน ฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น

๔. จูฬกัมมวิภังคสูตร (๑๔/๕๗๙) กล่าวว่า การฆ่าสัตว์เป็นเหตุให้มีอายุสั้น การเบียดเบียนสัตว์เป็นเหตุให้มีโรคมาก

๕. การฆ่า การเบียดเบียนกัน เป็นเรื่องธรรมดาของสัตว์ ดิรัจฉานซึ่งป่าเถื่อนไร้ความเจริญ มนุษย์ผู้เจริญแล้วหากกระทำเรื่องป่าเถื่อนเช่นนั้นบ้างก็เท่ากับประพฤดิเยี่ยงสัตว์ เป็นการลดคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ให้ต่ำลงไปเท่ากับสัตว์

สาระว่าด้วยศีล

ความประพฤติชั่วทางกายและวาจามี ๗ ประการ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ **เจตนาของผู้เว้นจากความประพฤติชั่วทางกายและวาจา มีฆ่าสัตว์ เป็นต้น ชื่อว่าศีล**

วิสุทธิมรรคกล่าวว่า เมื่อมีหิริ (ความอายบาป) และโอตตปปะ (ความกลัวบาป) ศีลจึงเกิดขึ้นและตั้งอยู่ได้ เมื่อไม่มีหิริและโอตตปปะ ศีลก็เกิดไม่ได้ ตั้งอยู่ไม่ได้

อรรถกถากังเขยยสูตรกล่าวว่า ศีลจะบริบูรณ์ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ

- ๑. เห็นโทษแห่งศีลวิบัติ
- ๒. เห็นอานิสงส์แห่งความสมบูรณ์ของศีล

อรรถกถากล่าวถึง วิริติ (งดเว้น) การเว้นจากความชั่ว ๓ ประเภท คือ

๑. สัมปัตตวิริติ เว้นจากฆ่าสัตว์ เป็นต้น ด้วยการคิดว่า การทำบาปเช่นนี้ ไม่ควรแก่ผู้มีตระกูล ภัย ยศ ความรู้ ฯลฯ เช่นเรา
๒. สมาทานวิริติ เว้นจากฆ่าสัตว์ เป็นต้น เพราะสมาทานศีลหรือรับศีลมาแล้ว จึงไม่ยอมทำบาป
๓. สมุจเฉทวิริติ เว้นจากฆ่าสัตว์ เป็นต้น โดยเด็ดขาดของพระอริยบุคคล แม้ความคิดว่าจะฆ่าก็ไม่มี (สมุจเฉท = ตัดขาด) วิสุทธิมรรคกล่าวถึงปาริสุทธิศีล ๔ ได้แก่

๑. ปาฏิโมกขสังวรศีล สำรวมในสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ (ศีล ๒๒๗ ของพระ)
๒. อินทริยสังวรศีล สำรวมอินทริย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้าย เวลาเห็นรูป เป็นต้น
๓. อาชีวะปาริสุทธิศีล เลี้ยงชีวิตโดยชอบ เว้นจากมิถาอาชีวะ เช่น การล่อลวง เป็นต้น
๔. ปัจจัยสันนิสิตศีล พิจารณาโดยแยบคายก่อนบริโภคปัจจัย ๔

พระสารีบุตรกล่าวถึงศีลมีที่สุด ๕ ประเภท คือ

๑. ศีลมีลาภเป็นที่สุด ศีลที่ขาดลงเพราะเหตุแห่งลาภ
๒. ศีลมียศเป็นที่สุด ศีลที่ขาดลงเพราะเหตุแห่งยศ
๓. ศีลมีญาติเป็นที่สุด ศีลที่ขาดลงเพราะเหตุแห่งญาติ
๔. ศีลมีอวัยวะเป็นที่สุด ศีลที่ขาดลงเพราะเหตุแห่งอวัยวะ
๕. ศีลมีชีวิตเป็นที่สุด ศีลที่ขาดลงเพราะเหตุแห่งชีวิต

อรรถกถากล่าวถึงศีลมีที่สุดอีก ๒ ประเภท คือ

๑. ศีลมีสิกขาบทเป็นที่สุด กล่าวคือ แม้คฤหัสถ์จะสมาทาน ศีล ๘ ได้ แต่บางคนก็มีศีล ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๘ (ข้อ) ตามที่สมาทาน ส่วนสามเณรมีศีล ๑๐
๒. ศีลมีกาลเป็นที่สุด เช่น อุบาสกอุบาสิกาสมาทานศีล ๘ เพียง ๑-๓ วันก็เลิกสมาทาน

(ศีลมยญาณนิตเทศและอรรถกถา)

ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่าอินทสิ เราเป็นคนทำงานรับจ้างอยู่ในนครจันทวดี เรามารับจ้างทำการงานของผู้อื่น จึงไม่ได้บวช โลกทั้งหลายถูกความมืดใหญ่หลวงปิดบังไว้ ย่อมถูกไฟ ๓ กองเผา เราจะปลื้มตัวออกไปด้วยอุบายอะไรหนอ เราเป็นคนยากไร้ ทำงานรับจ้างอยู่ ไทยธรรมของเราไม่มี ถ้ากระไร เราพึงรักษาเบญจศีลให้บริบูรณ์เถิด เราจึงเข้าไปหาพระนิสภเถระ ผู้เป็นสาวกของพระมุนีพระนามว่าอินทสิ แล้วได้รับเบญจศีล

เวลานั้น เรามีอายุแสนปี เรารักษาเบญจศีลให้บริบูรณ์ตลอดเวลาเท่านั้น เมื่อเราใกล้จะตายรตทิพย์ได้ปรากฏแก่เรา ก่อนจะดับจิต เราได้ระลึกถึงศีลของเรา ด้วยกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น เราได้ไปสู่ภพดาวดึงส์ ได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐ ครั้ง แวดล้อมด้วยนางอัปสรทั้งหลาย เสวยสุขอันเป็นทิพย์อยู่ และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินนับครั้งไม่ถ้วน

ในสมัยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม เราเคลื่อนจากเทวโลกมาเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่งในนครเวสาลี

เมื่อเราอายุได้ ๕ ปี ในเวลาเข้าพรรษา มารดาและบิดาเรารับเบญจศีล เรานั่งฟังเรื่องศีลอยู่ด้วย จึงระลึกถึงศีลของเราได้ เราบรรลอรหัต ขณะกำลังนั่งอยู่นั้นเอง พระพุทธเจ้าทรงทราบคุณของเรา ได้ประทานอุปสมบทให้เรา

เมื่อจะประกาศผลของศีลที่เราได้เสวยแล้วตลอดเวลาอันช้านาน ก็ประกาศได้เพียงส่วนเดียว เรารักษาเบญจศีลแล้วยอมไม่ได้ เหตุ ๓ ประการ คือ มีอายุยืน ๑ มีสมบัติมาก ๑ มีปัญญาคมกล้า ๑

เบญจศีลอันเราเป็นคนรับจ้าง มีความเพียรประพฤติแล้ว เราพ้นจากเครื่องผูกทั้งปวงได้ในวันนี้ด้วยศีลนั้น ในกัปอันประมาณมิได้ แต่กัปนี้ เรารักษาเบญจศีลแล้วไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งเบญจศีลคุณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว

(ปัจจุศีลสมาทานียเถราปทาน ๓๒/๒๖)

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวัน ภิกษุรูปหนึ่งชื่อ พระติสสเถระ เรียนกรรมฐานในสำนักของพระศาสดา แล้วเข้าไปสู่ป่า อาศัยอยู่ที่เงื้อมถ้ำแห่งหนึ่งอันเป็นที่สบาย เทวดาผู้สถิตอยู่ที่ถ้ำนั้นไม่อยากจะให้ท่านอยู่ แต่ไม่อาจประทุษร้ายท่านผู้มีศีลบริสุทธิได้ จึงหาอุบายทำลายศีลของท่าน โดยไปเข้าสิงบุตรของอุบาสิกาผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นอุปัฏฐากาของท่าน ทำให้เด็กตาเหลือกและมีน้ำลายไหลออกจากปาก แล้วบอกอุบาสิกาว่า เราไม่ต้องการด้วยพลีกรรม ถ้าท่านขอน้ำล้างเท้าของพระติสสเถระมารดศิระษะบุตรของท่าน เราจึงจะไป

เมื่อพระเถระเข้าไปบิณฑบาตและนั่งฉันภัตตาหารตามปกติ อุบาสิกาที่ล้างเท้าแล้วรองน้ำล้างเท้าไว้ เมื่อขออนุญาตแล้วก็นำไปรดศิระษะเด็ก เทวดาก็ปล่อยเด็กทันที เมื่อพระเถระกลับมาถึงประตูถ้ำ เทวดาก็มาแสดงตัวแล้วขับไล่ท่าน หว่านประพฤติเวชกรรม (เป็นหมอน้ำมนต์) เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ พระเถระตรวจดูศีลของตนตั้งแต่อุปสมบท เป็นต้นมา ไม่เห็นความต่างพริ้วในศีลของ

ตนเลย จึงคิดว่า เราได้ประพาศชอบแล้ว แม้เทวดาก็ไม่เห็นความต่างพร้อยในศีลของเรา ได้เห็นแต่เพียงน้ำล้างเท้าที่รดศีรษะเด็ก
ปิติเพราะการปรารภศีลก็ได้เกิดขึ้น เมื่อปิติสงบลง ท่านก็บรรลอรหัต

(อรรถกถาธรรมบท ภาค ๘ เรื่องพระตีสเถระผู้อยู่ในเงื้อมเขา)

การบรรลอรหัตเพราะปรารภศีลตรงกับพระดำรัสว่า

ศีลที่เป็นกุศล มีความไม่ร้อนใจเป็นผล ความไม่ร้อนใจมีปราโมทย์ เป็นผล ปราโมทย์มีปิติเป็นผล ปิติมมีปัสสัทธิ (ความสงบ)
เป็นผล ปัสสัทธิมีสุขเป็นผล สุขมีสมาธิเป็นผล สมาธิมีญาณทัสสนะ (ความเห็นตามความเป็นจริง) เป็นผล ยถาภูตญาณทัส
สนะมีนิพพิทา วิราคะเป็นผล นิพพิทาวีราคะมีวิมุตติญาณทัสสนะเป็นผล

ศีลที่เป็นกุศล ย่อมถึงอรหัตโดยลำดับอย่างนี้

(กัมมัตถิยสูตร ๒๔/๑)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ถ้าภิกษุใดพึงหวังว่า เราพึงเป็นที่รัก เป็นที่ชอกใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่องของเพื่อน
พรหมจรรย์ทั้งหลาย ขอเราพึงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ... ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้กระทำให้นิรุณณ์ในศีล
ทั้งหลายเกิด

(อาภังเขยยสูตร ๑๒/๗๓)

สาระว่าด้วยทาน

บุคคลบางคนเมื่อให้ทานแก่สมณพราหมณ์แล้ว เขาย่อมมุ่งหวังสิ่งที่ตนถวายไป เขาคิดว่า เมื่อตายไปแล้ว ขอให้เกิดเป็น
เศรษฐีบ้าง เกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นต่างๆ บ้าง เขาตั้งจิตนั้นไว้ อบรมจิตนั้นไว้ อธิษฐานจิตนั้นไว้ จิตของเขาโน้มไปในสิ่งนั้น มิได้
อบรมเพื่อคุณธรรม เบื้องสูง ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดในที่นั้น ก็ข้อนั้นแล เรา (พระสารีบุตร) กล่าวสำหรับผู้มีศีล ไม่ใช่ผู้ทุศีล ความตั้งใจ
ของผู้มีศีลย่อมสำเร็จได้เพราะจิตบริสุทธิ์

(สังคีตสูตร ๑๑/๓๔๖)

ในอิสัสตถสูตร (๑๕/๔๐๕-๔๐๖) พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้า

ป. บุคคลควรให้ทานในที่ไหนหนอ

พ. ควรให้ในที่ที่จิตเลื่อมใส

ป. ทานที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมาก

พ. ทานควรให้ในที่ไหนนั้นเป็นข้อหนึ่ง และทานที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมากนั้นเป็นอีกข้อหนึ่ง ดูก่อนมหาบพิตร ทานที่ให้
แล้วแก่ผู้มีศีลแลมีผลมาก ทานที่ให้แล้วในผู้ทุศีลหาไม่

ในขัปปสูตร (๒๐/๔๙๗) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับปริพาชกวัจฉโคตรว่า

วัจฉะ ชนเหล่าใดที่กล่าวว่า พระสมณโคดมตรัสว่า ทานควรให้แก่เขาและสาวกของเขาเท่านั้น ไม่ควรให้แก่คนอื่น ๆ และ
สาวก ทานที่ให้แก่เขาและสาวกเท่านั้นจึงมีผลมาก ทานที่ให้แก่คนอื่นและสาวกไม่มีผลมาก ดังนี้ ชนเหล่านั้นใส่ความเราด้วยเรื่องไม่
จริง

ผู้ใดห้ามคนอื่นที่ให้ทาน ผู้นั้นชื่อว่าทำอันตรายต่อคน ๓ คน คือ ทำอันตรายบุญของผู้ให้ ทำอันตรายลาภของผู้รับ อนึ่ง ตัว
ของ ผู้นั้นชื่อว่าถูกขุด (จากความดี) ถูกฆ่า (จากความดี)

วัจฉะ เรากล่าวอย่างนี้ต่างหากว่า ผู้ใดเทน้ำล้างมือหรือน้ำ ล้างขามลงไปในหลุมหรือท่อโสโครก ด้วยเจตนาให้สัตว์ที่อยู่ใน
นั้นได้เลี้ยงชีพ อย่างนี้เรายังกล่าวการได้บุญอันมีภิกษุเป็นมูล จะกล่าวอะไรถึงการให้แก่มนุษย์ด้วยกันเล่า

แต่นั้นแหละ วัจฉะ เรากล่าวว่า ทานที่ให้ในท่านผู้มีศีลมีผลมาก หาได้กล่าวอย่างนั้นในผู้ทุศีลไม่

ในทักขินาวิกังคสูตร (๑๔/๗๑๑) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงผลการให้ทานว่า

๑. ให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉานได้ผลร้อยเท่า

๒. ให้ทานแก่ปุถุชนผู้ทุศีลได้ผลพันเท่า

๓. ให้ทานแก่ปุถุชนผู้มีศีลได้ผลแสนเท่า

๔. ให้ทานแก่บุคคลภายนอกผู้ปราศจากความกำหนัดในกามได้ผลแสนโกฏิเท่า

๕. ให้ทานแก่ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำไสยาปัตติผลให้แจ้ง ได้ผลนับประมาณไม่ได้

๖. ถ้าให้ทานในพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธะ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผลยิ่ง
ไม่อาจนับประมาณได้เลย

อรรถกถาทักขินาวิกังคสูตร อธิบายว่า ทานที่ให้ผลร้อยเท่า คือ ให้อายุร้อยอัตรภาพ ให้วรรณะร้อยอัตรภาพ ให้สุขร้อยอัตรภาพ
ให้พละร้อยอัตรภาพ ให้ปฏิภาณร้อยอัตรภาพ

ในสิปปุริสทานสูตร (๒๒/๑๔๘) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงทาน ๕ ประการ คือ

๑. ทานที่ให้ด้วยศรัทธา ทำให้ร่ำรวยและมีรูปร่างงาม
๒. ทานที่ให้โดยเคารพ ทำให้ร่ำรวยและมีบุตร ภรรยา บริวารที่เชื่อฟัง
๓. ทานที่ให้โดยกาลอันควร ทำให้ร่ำรวยตั้งแต่ปฐมวัย
๔. ทานที่ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ ทำให้ร่ำรวยและพอใจใช้ของดี ๆ
๕. ทานที่ให้โดยไม่กระทบตนและผู้อื่น ทำให้ร่ำรวยและทรัพย์สินปลอดภัยจากไฟ น้ำ หรือการแย่งชิงของผู้อื่น

ในทานสูตร (๒๓/๔๙) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงทาน ๗ อย่าง

๑. ให้ทานด้วยคิดว่า ตายไปจักได้เสวยผลทานนี้ เมื่อตายแล้วย่อมเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา (สวรรค์ชั้นที่ ๑)
๒. ให้ทานด้วยคิดว่า ทานเป็นการดี เมื่อตายแล้วย่อมเกิดใน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (สวรรค์ชั้นที่ ๒)
๓. ให้ทานด้วยคิดว่า บิดามารดาปู่ย่าตายายเคยให้ เราไม่ควรทำให้เสียประเพณี เมื่อตายแล้วย่อมเกิดในสวรรค์ชั้นยามา (สวรรค์ชั้นที่ ๓)
๔. ให้ทานด้วยคิดว่า เราหุงหากินได้จะไม่ให้ทานแก่สมณะผู้ไม่หุงหา ไม่สมควร เมื่อตายแล้วย่อมเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต (สวรรค์ชั้นที่ ๔)
๕. ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทานเหมือนฤษีครั้งก่อน เมื่อตายแล้วย่อมเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี (สวรรค์ชั้นที่ ๕)
๖. ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานอย่างนี้ จิตจะเลื่อมใสเกิดความปลื้มใจและโสมนัส เมื่อตายแล้วย่อมเกิดในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี (สวรรค์ชั้นที่ ๖)
๗. ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เมื่อตายแล้วย่อมเกิดในพรหมโลก (ชั้นสุทธาวาส) ภายหลังย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง (อรรถกถาอธิบายว่า เขาไม่อาจไปเกิดในพรหมโลกด้วยทาน แต่ด้วยจิตอันประดับด้วยทานนั้น เขาทำทานและอริยมรรคให้บังเกิด ย่อมเกิดในพรหมโลกด้วยทาน)

ในกฎทนต์สูตร (๙/๒๓๐) กล่าวถึงผลแห่งกรรมดีตามลำดับ คือ ทาน นิตยทานที่ถวายในผู้มีศีล วิหารทานแต่พระสงฆ์ที่มาจาก ๔ ทิศ ไตรสรณคมน์ ศีลห้า สมาธิ ปัญญา

อรรถกถาฎทนต์สูตร กล่าวถึงทาน ๓ ชนิด คือ

๑. ทาสแห่งทาน ให้ของเลวกว่าที่ตนบริโภคน
๒. สหายแห่งทาน ให้ของอย่างเท่าตนบริโภคน
๓. เจ้าแห่งทาน ให้ของดีกว่าที่ตนบริโภคน

ในเวลามสูตร (๒๓/๒๒๔) กล่าวถึงผลแห่งกรรมดีตามลำดับคือ ทานที่ให้ในพระโศดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข วิหารทานถวายสงฆ์จาก ๔ ทิศ การเลื่อมใสในพระรัตนตรัย การสมาทานศีล การเจริญเมตตาจิตเพียงชั่วเวลาสุดคมของหอม การเจริญอุทเทสนิยสัญญาเพียงชั่วเวลานี้ว่ามี

ในสัปปุริสสูตร (๒๓/๑๒๗) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสัปปุริสทาน ๔ ประการว่า

สัปปุริสย่อมให้ของสะอาด ๑ ให้ของประณีต ๑ ให้ตามกาล ๑ ให้ของสมควร ๑ เลือกลง (แก่ผู้มีศีล) ๑ ให้เนื่องนิตย ๑ เมื่อให้จิตผ่องใส ๑ ให้แล้วดีใจ ๑ (แม้ให้มากก็ไม่เสียดาย) ทานเช่นนี้ย่อมเป็นที่สรรเสริญของผู้มีปัญญา และนำไปสู่โลกอันเป็นสุข

จูฬกัมมวิภังคสูตร (๑๔/๕๗๙) กล่าวว่า ผลการไม่ให้ทาน ตายไปจะเข้าถึงทุคติ หรือเกิดเป็นคนยากจน ผลการให้ทาน ตายไปจะเข้า ถึงสุคติ หรือเกิดเป็นคนร่ำรวย

อรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ กล่าวถึงทาน ๔ ประการ คือ

๑. ให้ด้วยตน ไม่ชักชวนผู้อื่น ย่อมได้โภคสมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ
๒. ชักชวนผู้อื่น ไม่ให้ด้วยตน ย่อมได้บริวารสมบัติ ไม่ได้โภคสมบัติ
๓. ไม่ให้ด้วยตน ไม่ชักชวนผู้อื่น ย่อมไม่ได้โภคสมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ
๔. ให้ด้วยตน ทั้งชักชวนผู้อื่น ย่อมได้โภคสมบัติ ได้บริวารสมบัติ

อรรถกถากล่าวว่า ทานที่มีผลมากประกอบด้วยองค์ ๓ คือ

๑. ผู้รับมีศีลมีคุณธรรม
๒. ของที่ให้ได้มาอย่างสุจริต มีประโยชน์และสมควรแก่ผู้รับ
๓. มีเจตนาบริสุทธิ์ มีจิตที่ยินดี แจ่มใส เบิกบาน ทั้งก่อนให้ ขณะให้ และเมื่อให้แล้ว

ปายาสีราชัญญสูตร (๑๐/๓๒๙) กล่าวถึงพระยาปายาสีผู้เคยมีความเห็นผิดว่า โลกอื่นไม่มี สัตว์ผู้เกิดไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี ภายหลังถูกพระกุมารกัสสปเถระเปลื้องจากความเห็นผิดนั้นเสีย จึงให้ทานแก่คนทั้งหลาย

ครั้งนั้น พระยาปายาสีให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ให้ทานด้วยมือ ตนเอง ให้ทานโดยไม่มอบน้อม ให้ทานแบบทิ้งๆ ขว้างๆ ครั้นตาย แล้วก็เกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช (สวรรค์ชั้นที่ ๑) มีเสรีสภวิมานอันกว้างเปล่า ส่วนอุตตรมาณพ ผู้จัดการในทานของพระเจ้าปายาสีนั้น (แม้ทานจะเป็นของผู้อื่นก็) ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือตนเอง ให้ทานโดยมอบน้อม ให้ทานไม่ใช่ทิ้งๆ ขว้างๆ ครั้นตายแล้วก็เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (สวรรค์ชั้นที่ ๒ ซึ่งสูงกว่าจาตุมหาราช)

ในทวารุภิมิกสูตร (๒๒/๓๓๐) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามคหบดีชื่อทวารุภิมิกะ (พ่อค้าฟืน)

พ. ทานในสกุล ท่านยังให้อยู่หรือ

ท. ยังให้อยู่ และทานนั้น ข้าพระองค์ให้ในภิกษุผู้เป็นอรหันต์หรือ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

พ. ท่านผู้เป็นคฤหัสถ์ บริโภคทาน อยู่ครองเรือนกับบุตรภริยา ทัดทรงดอกไม้ ไม้ใช้ของหอม ยินดีทองและเงิน ฟังรู้ได้ยากว่า ภิกษุใดเป็นพระอรหันต์ ภิกษุใดเป็นผู้ฟังชาน ถือตัว เหนือ ปากกล้า พูดพล่าม มีสติเลอะเลือน ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ภิกษุใดเป็นผู้ไม่ฟังชาน ไม่ถือตัว ไม่เหนอ ไม่ปากกล้า ไม่พูดพล่าม มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง สำรวมอินทรีย์ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนั้น

ดูก่อนคหบดี เชิญท่านให้สังฆทานเถิด เมื่อท่านให้สังฆทานอยู่ จิตจักเลื่อมใส เมื่อตายไปจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ท. ข้าพระองค์จักให้สังฆทาน ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ท่านที่ประสงค์จะร่วมบริจาคเพื่อนำหนังสือนี้ไปแจกเป็นธรรมบรณการในโอกาสต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ งานศพ วันเกิด ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน ถวายวัด ใสบาตรถวายพระภิกษุสามเณร มอบให้โรงเรียนหรือห้องสมุดต่าง ๆ ฯลฯ เชิญติดต่อที่

แม่ชีมะลิ ศิลวัตร

สำนักแม่ชีวัดโสมนัสวิหาร

53 ซอยโสมนัส 2 ถ.กรุงเกษม

กทม. 10100 (ป.ณ.หลานหลวง)

โทร.281-3024

นายวิเชียร สุขสถาวรพันธุ์

๔๒-๔๔ เจริญนคร ๓๔

แขวงบางลำพูล่าง เขตคลองสาน

กทม.๑๐๖๐๐ (ป.ณ.สำเหร่)

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๒๘๖๒-๔๔๐๑-๔